

Teatre

Àmbit de la Comunicació

SUMARI

ORGANITZACIÓ DELS MÒDULS I LES UNITATS	7
INTRODUCCIÓ	9
PUNT DE PARTIDA	11
UNITAT 1 ELS GÈNERES LITERARIS	
QUÈ APRENDRÀS?	14
CONTINGUTS	15
ACTIVITATS D'APRENTATGE	28
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	35
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	41
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	45
QUÈ HAS TREBALLAT?	49
COM HO PORTO?	50
UNITAT 2 SER O NO SER...	
QUÈ APRENDRÀS?	52
CONTINGUTS	53
ACTIVITATS D'APRENTATGE	66
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	74
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	78
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	83
QUÈ HAS TREBALLAT?	87
COM HO PORTO?	88
UNITAT 3 D'ARISTÒTIL A BELBEL	
QUÈ APRENDRÀS?	90
CONTINGUTS	91
ACTIVITATS D'APRENTATGE	102
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	107
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE	110
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	114
QUÈ HAS TREBALLAT?	117
COM HO PORTO?	118

UNITAT 4 UN TOMB PER LA LITERATURA

QUÈ APRENDRÀS?	120
CONTINGUTS	121
ACTIVITATS D'APRENENTATGE	132
ACTIVITATS D'AVUACIÓ	137
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE	141
SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVUACIÓ	145
QUÈ HAS TREBALLAT?	148
COM HO PORTO?	149

A l'inici del **mòdul** hi trobaràs sempre dos apartats:

Introducció del mòdul:

És la presentació del mòdul i s'hi explica en quin nivell es troba, si és comú o opcional i en quines unitats es divideix (Unitat 1: El text periodístic, Unitat 2...) També hi trobaràs un quadre amb els continguts de cada unitat.

Punt de partida:

Situa i fa reflexionar sobre els aspectes que es treballaran en el mòdul. Serveix per preguntar-te què saps sobre el tema que es tractarà abans de començar les unitats.

Cada **unitat** didàctica està estructurada en:

Què aprendràs?:

Són els objectius que es treballaran en la unitat i que al final hauràs d'haver assolit. Inclou també un apartat **Com ho trobaràs?**, on hi ha els continguts de la unitat.

Bloc de continguts

1. **PER APRENDRE:** Continguts relacionats amb el tema central de la unitat.
2. **LLENGUA I SOCIETAT:** Continguts que relacionen el tema central de la unitat amb continguts lingüístics i sociolingüístics.
3. **GRAMÀTICA:** Aspectes relacionats amb l'ortografia, la morfologia i la sintaxi que són necessaris per treballar el tema central de la unitat.
Les explicacions que fan referència a la gramàtica i a l'ortografia castellana s'han escrit en aquesta llengua i van precedides al començament pel símbol ▼ i finalitzen amb el símbol ▲.
4. **LÈXIC:** Continguts i estratègies per aplicar i millorar la comprensió i producció de les paraules i el seu significat.

Bloc d'activitats

ACTIVITATS D'APRENTATGE: Contenen activitats per practicar els continguts que s'expliquen en el bloc de continguts. Les activitats d'aprenentatge estan separades pels mateixos apartats del bloc de continguts (Per aprendre, Llengua i societat, Gramàtica i Lèxic).

ACTIVITATS D'AVUACIÓ: Són activitats que engloben tots els aspectes que s'han treballat en la unitat i representen la consolidació dels objectius plantejats al principi d'aquesta.

8 Bloc de solucions

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE: Són les respostes de les activitats d'aprenentatge.

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVALUACIÓ: Són les respostes de les activitats d'avaluació.

Què has treballat?:

És un mapa conceptual que resumeix els continguts que s'han estudiat en la unitat que serveix per a recordar breument tot el que s'ha après.

Com ho porto?:

És un quadre d'autoavaluació que indica si s'han assolit els objectius de la unitat en relació amb les activitats.

El mòdul que tens a les mans es titula *Teatre* i és el primer mòdul del tercer nivell de l'àmbit de la comunicació del GES.

MÒDULS COMUNS	
1. La premsa 2. Comprensió oral 3. Textos escrits 4. Llegir per...	Nivell 1
5. Temes i mites 6. Lectura de la imatge 7. Comentari de textos no literaris	Nivell 2
8. Teatre 9. Club del llibre 10. Cinefòrum	Nivell 3

Aquest mòdul està format per quatre unitats didàctiques:

Unitat 1 Els gèneres literaris.

Unitat 2 Ser o no ser...

Unitat 3 D'Aristòtil a Belbel.

Unitat 4 Un tomb per la literatura.

Quadre de continguts **MÒDUL 08 TEATRE**

	Unitat 1	Unitat 2	Unitat 3	Unitat 4
Per aprendre	Els gèneres literaris.	El teatre.	L'evolució del teatre des dels orígens a l'actualitat.	La literatura dels segles XVI, XVII i XVIII.
Llengua i societat	La variació lingüística i els registres de la llengua.	Elements no verbals que intervenen en la comunicació.	Els primers textos en català. Transformació de la llengua.	Els primers textos en castellà. Transformació de la llengua.
Gramàtica	Fonètica: sons i grafies.	Fonètica: fenòmens de contacte vocàlic: • elisió • sinalefa	Fonètica: fenòmens de contacte consonàntic: • sonoritzacions • ensordiments • emmudiments • sensibilitzacions.	Importància dels signes de puntuació en el text teatral.
Lèxic	Polisèmia.	Sinonímia: • parcial • absoluta. Recull de lèxic del món teatral.	Antonímia.	Camp lèxic: • homònim • hiperònim. Família lèxica.

Per començar el mòdul et presentem una bateria de preguntes per introduir-te als continguts que hi trobaràs. D'aquesta manera podràs veure què saps sobre el tema.

Marca amb una creueta segons el que sàpigués:

Abans de començar el mòdul...	Em sona	Em sembla que ho sé	Ho sabria explicar
Sé distingir un text literari d'un text no literari i explicar com ho he vist?			
Sé llegir un text literari i saber a quin gènere i subgènere pertany?			
Sé quins elements són necessaris per fer una representació teatral?			
Sé quines característiques tenen els textos teatrals?			
Sé com ha anat evolucionant el teatre des dels orígens fins a l'actualitat?			
Sé quins van ser els primers textos en català i en castellà?			
Sé utilitzar el llenguatge no verbal per comunicar-me?			
Sé com era el català que es parlava a l'època medieval?			

Abans de començar el mòdul...	Em sona	Em sembla que ho sé	Ho sabria explicar
Sé distingir sons, fonemes i grafies?			
Sé que a vegades hi ha fenòmens de contacte entre vocals i entre consonants?			
Sé què és una elisió i una sinalefa?			
Sé què és una sonorització, un ensordiment, una sensibilització i un emmudiment?			
Sé utilitzar correctament els signes de puntuació?			
Sé pronunciar correctament els sons del català i del castellà?			
Sé què és la polisèmia i l'homonímia?			
Sé què és un sinònim i fer-ne ús per no repetir els mateixos mots?			
Sé vocabulari relacionat amb el món del teatre?			
Sé què és un antònim?			
Sé què és un camp lèxic i una família lèxica?			

Unitat 1

ELS GÈNERES LITERARIS

13

UNITAT 1 ELS GÈNERES LITERARIS

Comunicació 8. TEATRE

QUÈ APRENDRÀS?

En aquesta unitat veuràs els trets bàsics dels gèneres literaris. Al final de la unitat podràs:

- Identificar textos de diferents gèneres literaris i conèixer-ne les característiques.
- Conèixer els trets bàsics del registre literari per comprendre textos literaris.
- Conèixer la variació lingüística i els registres d'ús de la llengua.
- Reconèixer i situar els òrgans de l'aparell fonador.
- Distingir sons, grafies i fonemes.
- Transcriure fonèticament algunes paraules senzilles.
- Identificar mots polisèmics i els seus diversos significats.

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- Els gèneres literaris:
 - La narrativa.
 - La poesia.
 - El teatre.
 - L'assaig.
- El registre literari.

LLENGUA I SOCIETAT

- La variació lingüística.
 - Els registres de la llengua.

GRAMÀTICA

- El so i la veu.
- L'aparell fonador.
- Sons vocàlics i sons consonàntics.
- Sons sords i sons sonors.
- So, fonema i grafia.

LÈXIC

- La polisèmia.

1. PER APRENDRE

ELS GÈNERES LITERARIS

La diversitat dels textos literaris pot ser descrita en gèneres, segons la forma i el contingut. La tradició grega establí l'existència de tres gèneres literaris diferenciats: el gènere dramàtic, és a dir, el teatre; el gènere líric, o sigui, la poesia, i el gènere èpic, que equival a la narrativa. A més, d'ençà del Renaixement es pot parlar d'un altre gènere: l'assaig. Malgrat que avui en dia la divisió clàssica encara és útil per a la classificació de les obres literàries, és habitual que una obra contingui elements dels diferents gèneres clàssics.

El filòsof grec Aristòtil (s. iv aC) va establir en la seva obra *Poètica* tres gèneres, que es distingien entre si segons la manera d'imitar la realitat:

Drama: El poeta desapareix darrere dels seus personatges, que desenvolupen una acció amb llurs diàlegs.

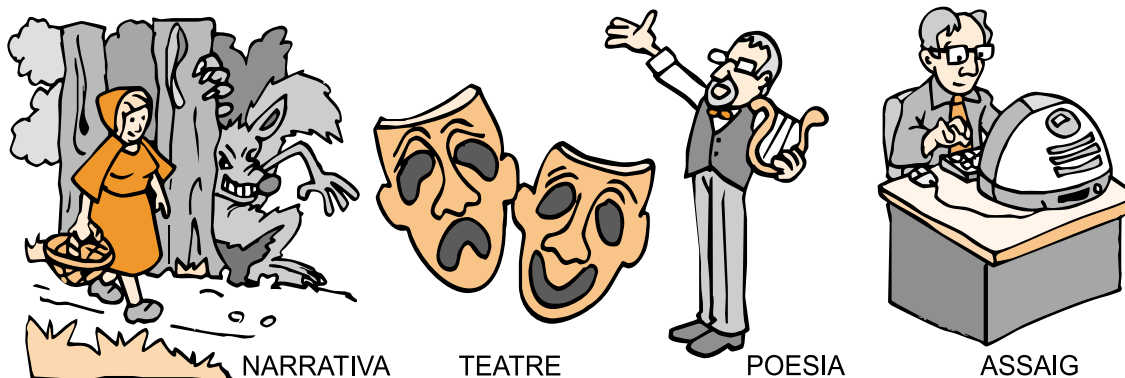
Lírica: És el poeta mateix qui parla.

Èpica: El narrador en primera persona explica una història que viuen altres personatges.

Els gèneres són una estructura literària que segueixen les obres per tractar un tema, uns fets o uns personatges, utilitzant una determinada forma expressiva. Així, doncs, **es poden agrupar diferents obres literàries segons unes característiques comunes.**

Observa aquesta classificació dels quatre gèneres literaris bàsics que es poden combinar i que, alhora, es poden dividir en un gran nombre de subgèneres:

NARRATIVA	- Obres escrites generalment en prosa. - Text narratiu en el qual s'expliquen les accions d'uns personatges en un temps i un espai. - Subgèneres: el conte, la novel·la, la faula, la poesia èpica, el còmic.
TEATRE (o drama)	- Obres escrites en prosa o en vers. - Obres escrites en forma dialogada, destinades a la representació en un escenari davant d'un públic. - Subgèneres: tragèdia, comèdia, drama, òpera, guió cinematogràfic.
LÍRICA (o poesia)	- Obres escrites en vers o en prosa poètica. - Expressa els sentiments i les emocions d'un jo poètic. És un gènere molt introspectiu i personal. - Estrofes: apartat, tercet, quartet, sonet, romanç, etc. Subgèneres: Poesia lírica, narrativa, satírica, visual, experimental, cançó...
ASSAIG	- Obres escrites en prosa no narrativa. - Tracta sobre els problemes més diversos de manera lliure, invita al pensament i a la reflexió de temes filosòfics, històrics, polítics, científics, etc. No té una finalitat pràctica, sinó reflexiva. - Subgèneres: Periodisme, carta o epístola, diari íntim, dietari, aforismes...

Els registres literaris

El llenguatge utilitzat en les obres de creació literària és una de les característiques que converteixen un text en literari i el diferencien de qualsevol altre tipus de text, ja sigui jurídic, científic o informatiu.

L'objectiu final de la literatura no és aconseguir cap benefici pràctic, sinó que únicament pretén crear una ficció; és a dir, l'objectiu de la literatura és crear literatura.

Aquest fet ja és una primera diferenciació entre el llenguatge literari i qualsevol altre. La finalitat d'un text jurídic és establir unes lleis; la d'un text científic és divulgar un descobriment o un coneixement determinat, etc. **El text literari**, en canvi, **no pretén altra cosa que crear un món imaginari a partir del llenguatge**. En l'esquema clàssic de les funcions del llenguatge, al llenguatge literari li correspon la funció poètica, ja que se centra de manera especial en la forma i l'estructura del missatge.

Llegeix aquestes comentaris de diversos autors sobre la seva activitat literària. Reflexiona-hi i busca punts comuns entre aquestes activitats:

«La meua creativitat literària s'alimenta de la vida, òbviament. De les alegries i les patades, de les pors i les neures que m'atabalen, dels llibres que m'impacten, de les coses que no vaig fer en el moment oportú o que no vaig encertar a dir quan calia, dels petons a la cara i les ganivetades a l'esquena, de reflexions universals i detalls d'estar per casa, de la tendresa i la mala llet.

Escric per a lectors desacomplexats que estiguin disposats a llegir amb els ulls oberts i sense prejudicis. Sóc molt i molt feliç quan algú em diu que s'ho ha passat bé amb un llibre meu. També escric per a mi, per entendre una mica el món i per entendre'm millor a mi mateixa.»

(Eva Piquer, escriptora i periodista, *Avui*, 23.4.02)

«Per mi, tota novel·la ha de suscitar sempre emocions, ja sigui a través de fets reals com de situacions metafòriques. L'objectiu dels meus llibres és focalitzar l'atenció sobre un problema i representar-lo des d'un punt de vista emocional.»

(Valerio Massimo Manfredi, escriptor i arqueòleg, *Avui*, 9.5.02)

«Tan real és allò que somiem com allò que veiem o desitgem... I sovint es somia despert. Quan s'és amb algú, o en un paisatge o lloc, privat o col·lectiu, sempre hi ha ocasió d'exercir aquesta mena de doble visió. Depèn de l'atenció que s'hi pari. És una doble mirada que s'assembla a la dels somnis, tan indicadora de la realitat com ho són els somnis. Per a mi és la veritable imaginació.»

(Mercè Ibarz, periodista i escriptora, *Avui*, 11.7.02)

Per aconseguir crear aquest món de ficció, que transmeti les emocions i la imaginació de què parlen els escriptors anteriors, els autors literaris fan servir el mateix material que els parlants en la vida quotidiana, la llengua; però la fan servir d'una manera determinada.

A continuació enumerem les **característiques bàsiques** del llenguatge literari:

1. **Ús de figures retòriques.** En el registre literari es poden utilitzar les paraules i construccions habituals de la llengua d'una manera diferent de l'habitual per donar-los més expressivitat.
2. **L'ambigüitat.** El llenguatge literari no té un significat únic, ja que és connotatiu. La connotació és el terme amb què es fa referència als diferents significats que poden sumar-se al significat literal d'un text. Això permet que un text literari pugui tenir diferents interpretacions.
3. **La voluntat de perdurabilitat del missatge literari.** En el llenguatge quotidià el missatge té sempre un objectiu comunicatiu. Un cop acomplert aquest objectiu, el missatge pot oblidar-se. El missatge literari, en canvi, té la voluntat de perviure a través del temps.
4. **La ficció.** És la capacitat de crear mons inexistents però possibles en la imaginació del lector mitjançant el llenguatge.

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2 i 3)

2. LLENGUA I SOCIETAT

Els personatges de les obres literàries són creacions dels escriptors. Aquests personatges imaginaris, viuen situacions semblants a les de la vida real i la seva manera de parlar s'adapta al grup social, al període històric, a l'origen i a la personalitat que l'autor ha creat per a ells.

Llegeix aquest fragment de l'obra de teatre *El retaule del flautista* de Jordi Teixidor:

ESCENA I

Quadre primer, on s'explica com els vilatans van exigir la intervenció de l'Ajuntament i el cas que els van fer.

(L'AGUTZIL entra corrents a la cas de la vila)

AGUTZIL: Senyor burgmestre, senyor burgmestre!

(Entra el REGIDOR BATTs.)

BATTs: Què hi ha? Què son aquests crits?

AGUTZIL: El burgmestre, on és?

BATTS: Està fent la becaina del canonge, per què?

AGUTZIL: Desperteu-lo, desperteu-lo!

BATTS: Vols dir-me què passa?

AGUTZIL: Una pila de gent, vénen cap aquí! El barri del moll en pes! I el sabater va al davant de tots.

(BATTS surt. L'AGUTZIL s'asseu i s'esponja la suor amb el mocador. Entren el BURGESTRE SCHMID i el REGIDOR BATTS)

SCHMID: Una revolta?

BATTS: Podria ser.

SCHMID: I per què?

BATTS: El sabater va davant.

SCHMID: El sabater? I per què?

AGUTZIL: Les rates, és per les rates!

SCHMID: Mare de Déu! Mare de Déu! Agutzil!

AGUTZIL: Maneu-me!

SCHMID: Mira, vés corrents a cercar el Reverend Grundig. Explica-li que la cosa està que bufa. I de passada avisa el ferrer.

(L'AGUTZIL surt. BATTS i SCHMID s'amaguen darrere la finestra mentre la plaça s'omple de vilatans. Els vilatans canten.)

«Cançó de les Vies Legals»
 Vaig escriure al burgmestre
 una carta i li vaig dir:
 «això és pitjor que la pesta,
 ja ningú no viu tranquil.»
 han passat més de vuit dies,
 no s'ha dignat a contestar,
 i la carta jo diria
 que se li ha traspaperat.
 [...]

BATTS: Silenci, silenci! Vilatans, cal afirmar la nostra resolució de no moure'ns de la plaça fins que l'Ajuntament accepti de començar avui mateix la campanya contra les rates. Estem d'acord?

TOTS: Sí, sí!

SABATER: I per estar segur que això no es quedarà en vagues promeses, cal que l'Ajuntament accepti un delegat nostre, el qual ens assabentarà de les decisions que prengui el dit Ajuntament. Estem d'acord?

TOTS: Sí, sí

SCHMID: Vet-ho aquí: el sabater volia ser regidor, i com no va sortir elegit...

SABATER: Nomenem de seguida el nostre delegat. Qui proposeu?

TOTS: Tu mateix.

SABATER: Accepto amb molt de gust, i us prometo que defensaré els vostres interessos. I ara, cridem les nostres autoritats. Que surti el burgmestre!

TOTS: Que surti!!

SABATER: Que surtin els regidors!

TOTS: Que surtin!

SABATER: Que surtin al balcó!

TOTS: Que surtin! Volem parlar amb les autoritats! Que no s'amaguin!
[...]

(Surten al balcó SCHMID i BATTS)

TOTS: Ara!

–Devien estar esmorzant!

–... O dormint!

TOTS: Xist! Calleu!

SABATER: Silenci, ara silenci.

TOTS: Xist, xist!

SCHMID: Bé, què passa?

(Tots parlen alhora i només s'entén l'última paraula.)

TOTS: ... rates!

SCHMID: Què?

TOTS: ... rates!

SCHMID: Que parli un de sol, sinó no ens entendrem.

SABATER: Que estan tips de rates!

SCHMID: Amic meu, aquest és un problema que cadascú ha de resoldre a casa seva.

SABATER: Exigim que se n'encarregui l'Ajuntament. Cada racó de la vila és un niu de rates. Entren i surten pertot arreu, els magatzems i les botigues n'estan infestats

TOTS: Sobretot al nostre barri.

–A mi se m'han menjat tota la farina.

–A mi el blat de moro.

–I el fàstic que fan!

SABATER: I què fa l'Ajuntament!

TOTS: No res, no res!

SABATER: Us hem elegit per solucionar tots els problemes de la vila i vosaltres us quedeu plegats de mans.

TOTS: Bé que el paguem, l'arbitri!

–Els regidors són un brètols!

–I el burgmestre un ase!

[...]

SCHMID: Silenci, si us plau, silenci!... Amics meus, la desratització de la vila és una tasca que aquest Ajuntament s'ha imposat com la més urgent que cal escometre...

TOTS: Però encara no us hi heu posat!

–Aquesta gent tenen la fal·lera dels discursos.

SABATER: Burgmestre, exigim que l'Ajuntament comenci la desratització avui mateix, i que un delegat dels perjudicats entri a formar part de la comissió. No ens mourem de la plaça fins que ho aconseguim.

SCHMID: La comissió encara no existeix, no hi ha diners a les arquees...

TOTS: Què n'heu fet? Potser voldreu cobrar un altre impost, encara!

(Jordi Teixidor, El retaule del flautista, Edicions 62)

Has vist que l'acció transcorre en un temps passat: L'edat mitjana. Tot i que

l'autor ha fet que la manera de parlar dels personatges sigui igual a la nostra, hi ha mots que recorden aquells temps (burgmestre, arbitri, agutzil, pesta ...) i que ajuden el receptor a fer la reconstrucció històrica de la societat de l'època.

Els diferents estaments socials de la vila poden veure's a partir del llenguatge que cada personatge utilitza, no tots s'expressen igual:

Les autoritats, el regidor Batts i el burgmestre Schmid, utilitzen un llenguatge administratiu i polític quan s'adrecen als vilatans, mentre que n'utilitzen un altre de col·loquial quan parlen entre ells.

Els vilatans utilitzen mots i expressions planeres, però el sabater, tot i ser un personatge que aparentment pertany al poble, es distancia d'aquest ja que demostra un domini del llenguatge socioadministratiu durant la manifestació.

Hem vist en aquest fragment que hi ha factors (socials, històrics ...) que fan que la llengua es manifesti de maneres diferents en cada situació comunicativa. A partir d'aquí, treballaràs aquesta característica del llenguatge humà: la variació lingüística.

La variació lingüística

Les llengües no són estàtiques, sinó que evolucionen amb el temps i presenten diferències segons la zona on es parlin o l'ús que se'n faci. La variació lingüística es manifesta en les diferents modalitats d'una mateixa llengua.

Els tipus de variació lingüística que presenta una llengua són els següents:

Variació segons els parlants

- **Geogràfica:** Depèn de la zona dels parlants (per exemple, són diferents els parlars de Girona del d'Eivissa, etc.)
- **Històrica:** Segons l'època. Dins d'aquest apartat hi ha les variacions generacionals, que són aquelles que utilitzen diferents generacions de parlants.
- **Social:** Varietat que fa servir un grup social determinat (per exemple, el món de la medicina, el món del teatre, els joves, etc.).

Variació segons la situació comunicativa

- **Registres:** Les que utilitza una mateixa persona segons la situació d'ús en què es trobi: situació formal o informal, explicacions tècniques o professionals, etc.

Els registres de la llengua

Un registre és una varietat d'una llengua que s'utilitza en una determinada situació comunicativa.

Hi ha quatre factors que determinen el registre d'ús de la llengua:

- **El grau de formalitat** o serietat (grau de coneixença i tipus de relació entre els interlocutors: d'amistat, professional, desconeguts)
- **El tema** de què es parla (general o especialitzat).

- El canal (oral o escrit).
- El propòsit (entretenir, informar, distreure...).

La primera divisió important que existeix pel que fa als registres és la que els divideix en formals i no formals. El registres formals són més elaborats, mentre que els no formals són espontanis.

Els **registres no formals** estan formats pel registre col·loquial i pel registre vulgar. Es caracteritzen per la seva espontaneïtat. En general, aquests registres són orals i poc preparats, i apareixen bàsicament en la conversa, tot i que a vegades també s'escriuen en documents d'àmbit privat: notes per a familiars i amics, postals, ...

- El **registre col·loquial** (o familiar): És el registre que utilitzem per parlar amb la gent de l'àmbit familiar i privat. No té cura de la normativa. No té cura de la correcció gramatical, pel que fa al lèxic usa termes genèrics (cosa, interessant, tema...), frases fetes i onomatopeies.
- El **registre vulgar**: Coincideix amb el col·loquial en l'ús de mots i construccions incorrectes. Hi ha, a més, un gran ús de paraules considerades socialment com a tabús o la presència de mots grollers i paraulotes.

Els **registres formals** estan formats per l'estàndard, el registre literari i el registre científicotècnic.

- El **registre estàndard**: És un registre que facilita la comunicació entre els parlants d'un mateix idioma, ja que és una varietat que vol ser neutra i poc marcada dialectalment i socialment.

Al contrari dels registres no formals, l'estàndard té molt present la normativa, i, de fet, és el registre que l'estableix. No només existeix un estàndard escrit, sinó que també disposa d'un registre oral com el que s'utilitza en els informatius radiofònics o televisius.

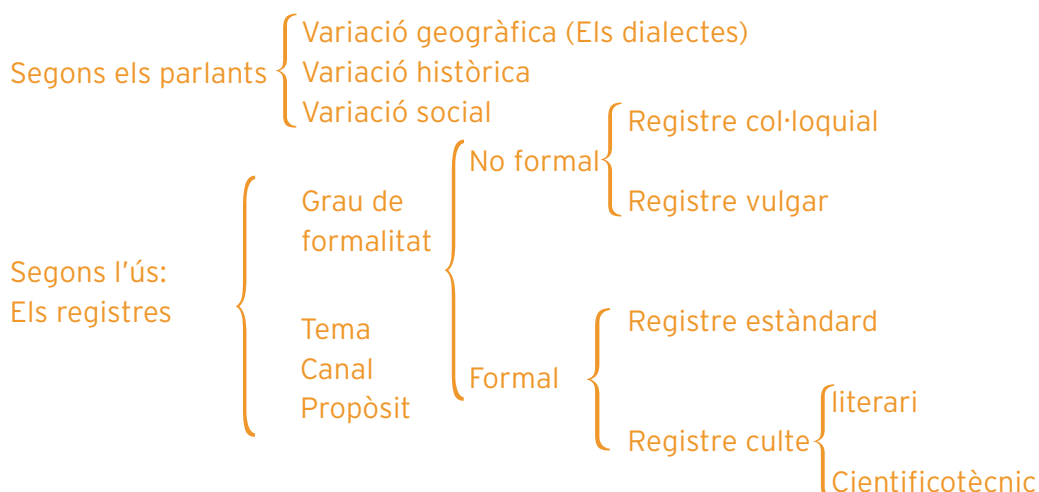
És el registre que s'ensenya a l'escola i el que fan servir l'administració i els mitjans de comunicació.

Finalment, existeix el registre culte que pot dividir-se en:

- El **registre literari**: S'usa en els textos literaris i és un dels més complexos d'una llengua. La llengua literària té una intenció estètica, és a dir, és més important com es diu una cosa que la cosa que es diu.
- El **registre científicotècnic**: És utilitzat en textos o conferències de temàtica científica i en llibres o revistes d'ensenyament superior o especialitzat. Abraça els diferents camps de la ciència i la tecnologia, cada un dels quals té el seu propi registre.

Aquí tens un esquema perquè recordis les variacions que té la llengua:

La variació lingüística:

(Fes l'activitat d'aprenentatge 4)

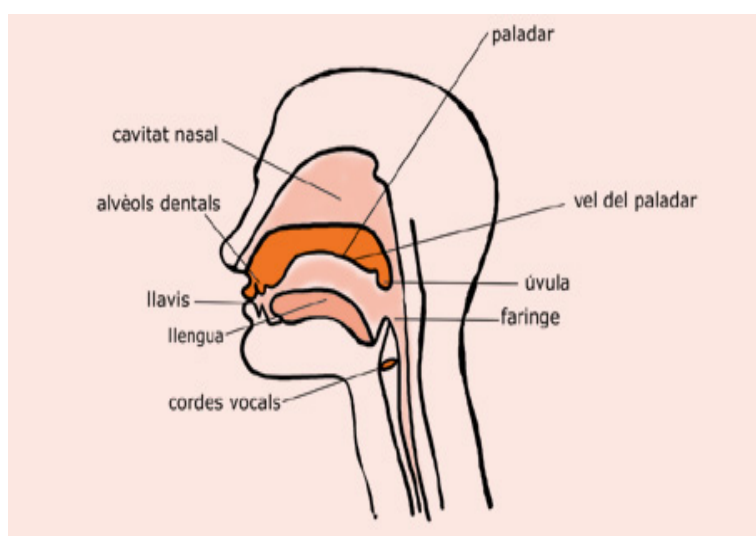
3. GRAMÀTICA

Fonètica

El so i la veu

El so és una sensació auditiva que es percep a partir de les ones sonores propagades a través de l'aire. La veu és el so que s'utilitza per a la comunicació oral. Per produir els sons del llenguatge, els humans aprofitem l'acte de la respiració.

Per emetre la veu, s'inspira aire, els pulmons augmenten de volum i s'eixampla la caixa toràctica. Després l'aire s'expulsa a l'exterior en l'expiració i és quan es produeix la veu, la fonació.

En l'expiració, l'aire dels pulmons passa per la laringe i la faringe, i acaba sortint per la boca o el nas. Al llarg del recorregut, el corrent d'aire pot sofrir modificacions a la laringe o a la boca. Els resultats d'aquestes modificacions són els sons articulats humans que caracteritzen la veu humana.

En el dibuix pots veure quins són els principals òrgans que intervenen en la producció del so: les cordes vocals, la boca i el nas.

Sons vocàlics i sons consonàntics

En l'expiració, l'aire dels pulmons passa per la laringe i acaba sortint per la boca o el nas. Ara bé, pel que fa als sons, cal tenir en compte aquests dos punts:

- Quan el corrent d'aire expirat surt per la boca o pel nas sense cap interferència, els sons resultants són els **vocàlics**.
- Quan l'aire expirat és obstaculitzat per la boca parlem de sons **consonàntics**.

Pronuncia en veu alta les paraules següents i fixa't en el procés de l'aire:

pujada, barba, agulla, sopa, cara

Els sons sords i sonors

Quan les cordes **vocals vibren**, diem que el so és **sonor**. Aquest és el cas de totes les vocals. Quan les **cordes vocals no vibren**, parlem de sons **sords**.

Pronuncia en veu alta els sons en color posant-te els dits al coll per notar la vibració o no de les cordes vocals:

zebra pissarra

En quin de tots dos casos has notat la vibració? Efectivament, en **zebra**, perquè és un so sonor.

So, fonema i grafia

El **fonema** és una unitat mínima distintiva. Això vol dir que no n'hi ha cap altra de més petita i que, si se substitueix per una altra, es produeix un canvi de significat. Fixa't en aquest exemple:

cas, fas, ras

Si canviéssim el fonema d'alguna d'aquestes paraules per un altre, el significat de la paraula també variaria:

gas, pas, nas

Per a la representació gràfica dels sons i els fonemes es fa servir un codi especial: l'alfabet fonètic internacional (**AFI**), que resulta molt útil, per exemple, en l'aprenentatge de llengües estrangeres, ja que cada símbol representa un sol so.

La transcripció fonètica és una eina molt útil per aconseguir una bona pronúncia dels sons de la llengua.

Per exemple:	casa	es transcriu fonèticament com	[kazə]
	arbre	es transcriu fonèticament com	[abrə]

En els següents quadres trobaràs les correspondències entre els sons i les grafies de la llengua catalana i també els de la llengua castellana.

Sons i grafies del català:

Sons i grafies			
Lletres	Nom	Sons	Exemples
a	a	[a] [ə]	carta, porta
b	be	[b]	boca
c	ce	[s] [k]	cel, cara
d	de	[d]	dol
e	e	[e] [ɛ] [ə]	neu, peu, home
f	efa	[f]	farina
g	ge	[ʒ] [g] [tʃ]	gerra, gos, desig
h	hac	∅	home
i	i	[i] [j]	fill, noia
j	jota	[ʒ]	joguina,
k	ca	[k]	kiwi
l, ll	Ela, ella	[l] [ʎ]	neula, llit
m	ema	[m]	mare
n	ena	[n]	dona
o	o	[o] [ɔ] [u]	gota, cos, carro
p	pe	[p]	pare
q	cu	[k]	quilo
r	erra	[r] [r]	mare, roda
s	essa	[s] [z]	savi, cosa
t	te	[t]	teula
u	u	[u] [w]	just, quatre
v	ve baixa	[b] [v]	cavall
w	ve doble	[w]	waterpolo
x	ics, xeix	[ʃ] [ks] [gz]	xarop, taxi, examen
y	i grega	[j]	Nova York
z	zeta	[z]	zoo

Variants gràfiques

La ç (c trencada) és una variant de la c

La l·l (ela geminada) i la ll són dos sons variants de la l

Los sonidos y grafías del castellano son:

Sonido y grafía			
Letras	Nombre	Sonido	Ejemplos
a	a	[a]	palabra
b	be	[b]	bata
c	ce	[θ], [k]	cielo, cuerpo
d	de	[d]	dinero
e	e	[e]	elefante
f	efe	[f]	familia
g	ge	[g], [χ]	gato, girafa
h	hache	∅	hombre
i	i	[i]	mil
j	jota	[χ]	juez

k	ca	[k]	kilo
l, ll	ele	[l] [ʎ]	lirio, llave
m	eme	[m]	mujer
n	ene	[n]	nube
ñ	eñe	[ɲ]	niño
o	o	[o]	cuento
p	pe	[p]	padre
q	cu	[k]	queso
r	erre	[r] [r]	cara, rosa
s	ese	[s]	sueño
t	te	[t]	tejido
u	u	[u] [w]	uva, cuestión
v	uve	[b]	vaca
w	uve doble	[w] [b]	waterpolo, Wagner
x	equis	[ks] [s]	examen, explorador
y	i griega	[y]	yodo
z	ceta	[θ]	zapato

Les grafies són la representació escrita dels sons a través d'uns signes escrits. Cada llengua disposa d'unes normes per representar gràficament els sons propis. És el que s'anomena ortografia, és a dir, grafia correcta.

Com ja saps, les grafies poden constar d'un sol element o lletra per representar un so, o bé de dos elements (dígrafs: gu, qu, rr, etc.).

El cas més habitual és que s'utilitzi una grafia per representar un so, però també pot ocórrer que una grafia representi dos sons diferents (c**a**cera), o bé que un mateix so es pugui representar per mitjà de dues grafies (co**q**ues). Finalment hi ha la grafia sense so, que és el cas de la hac.

(Fes les activitats d'aprenentatge 5, 6, 7 i 8)

4. LÈXIC

Relacions entre paraules pel significat

La semàntica estudia el significat de les paraules i les relacions que mantenen segons el seu significat.

En el present mòdul parlarem d'aquestes relacions. En concret parlarem de:

- **La polisèmia:** Una paraula que té més d'un significat.
- **L'homonímia:** Diverses paraules que s'escriuen igual i que tenen diferents significats.
- **La sinonímia:** Paraules que tenen el mateix significat.
- **L'antonímia:** Paraules que tenen significat contrari.
- **La família lèxica:** Paraules que comparteixen el mateix lexema.
- **El camp semàntic:** Paraules que es relacionen perquè tenen característiques comunes pel que fa al significat.

Monosèmia i polisèmia

Quan vas estudiar el signe lingüístic, vas veure que tenia dos components: el significat i el significat. El significat és el concepte, la idea; el significat és la paraula que dona nom al concepte.

Normalment, a cada significat hi correspon un significat, cada concepte és representat per una paraula. D'això se'n diu **monosèmia** (mono «un», semia «significat»). Per exemple:

Nyanyo: Bony que surt com a conseqüència d'un cop.

Estant: Prestatge.

Bambolina: Bandes de paper o tela pintades que formen la part superior d'una decoració.

Les paraules monosèmiques són molt emprades en el registre científic i tècnic, on no hi ha lloc per a ambigüitats.

La **polisèmia** (poli «més d'un», semia «significat») es produeix quan una paraula té dos o més significats. Vegem-ho amb exemples:

Teatre pot significar:

1. Edifici per a la representació d'obres dramàtiques.
2. Literatura pensada per ser representada.
3. Acció exagerada feta per impressionar algú.

Actor pot significar:

1. Persona que interpreta un personatge d'una obra.
2. Persona jurídica que atorga un document.
3. Persona que inicia un procés exercint una acció legal.

Comèdia pot significar:

1. Obra teatral de caràcter divertit i final feliç.
2. Dit d'un cas, d'uns fets, etc., que fan riure, en què tot és simulació.

Homonímia

Un cas diferent és l'homonímia. Dues paraules són homònimes quan s'escriuen o es pronuncien igual però tenen diferents significats. **L'homonímia es produeix per l'evolució de les paraules: dues paraules que en llatí eren diferents han evolucionat i han donat dues paraules idèntiques.**

Les paraules homònimes es divideixen en:

- **Homògrafes:** Paraules que es pronuncien i s'escriuen igual.

Ex. Llama: Mamífero que vive en Sudamérica.

Llama: Presente del verbo llamar.

Llama: De fuego.

- **Homòfones:** paraules que es pronuncien igual però s'escriuen diferent.

Ex. Comte: Senyor feudal que governa un comtat.

Conte: Narració curta, sovint destinada als infants.

Compte: Nota on hi ha escrit el que s'ha de pagar.

Vés amb compte:

- L'homonímia és una relació que es dona entre dues paraules.
- La polisèmia és una sola paraula que té diversos significats.

El diccionari ens ajuda a saber si, en el cas de significants iguals, es tracta d'una paraula amb diversos significats (polisèmia) o de diverses paraules (paraules homògrafes). La paraula polisèmica té una entrada al diccionari, on consten els diferents significats, mentre que les paraules homògrafes tenen diferents entrades.

(Fes les activitats d'aprenentatge 9, 10, 11, 12 i 13)

PER APRENDRE

Activitat 1

Llegeix aquests dos textos. Respon les preguntes següents:

PINTOR MIRÓ, VELL I CADELL

Les teves pintures,
tan pures,
tan clares,
agraden a les criatures
però els pares
–animetes obscures,
mans avars,
ments dures–
les troben molt cares
i, bé que ho intenten,
no se les expliquen.
I ella diu: “Què coi representen?”
I ell fa: “Què collons signifiquen?”

(Pere Quart)

El moviment surrealista és representat per Joan Miró, artista que treballa molt el color, els signes i el ritme de cadascuna de les seves obres. Les escultures d'aquest artista representen formes ingènues i aparentment infantils, de gran imaginació i poder màgic. Miró era un home de caràcter afable i molt cortès. La seva amabilitat amb els desconeguts era una defensa que s'havia creat, perquè sabia que l'atacaven per tots costats. En aquella època no era reconegut com un pintor excepcional: només uns quants, l'estimaven i apreciaven la seva obra, però la immensa majoria deien: «Això també ho fa el meu nen.»

a. Quin és el tema d'aquests textos?

b. Quina és la finalitat primordial de cadascun, didàctica o estètica? Quin consideres que és literari i quin que no ho és? Raona la teva resposta.

Activitat 2

Busca informació i digues a quin gènere literari pertanyen aquestes obres de la literatura universal:

Tirant Lo Blanc de Joanot Martorell.

Hamlet de William Shakespeare.

L'illa del tresor de R.L. Stevenson.

L'avar de Molière.

El Cançoner de Petrarca.

Assaigs de Michel de Montaigne.

Mme. Bovary de Gustave Flaubert.

El Romancero Gitano de Federico García Lorca.

El quadern gris de Josep Pla.

Blanquerna de Ramon Llull.

Èdip rei de Sòfocles.

Activitat 3

Llegeix aquests fragments de textos literaris:

a. ACTE PRIMER

Saló a casa dels Voinítzev. Una porta de vidre que dóna al jardí i dues portes que comuniquen amb estances interiors (...).

ESCENA PRIMERA

ANNA, asseguda al piano, amb el cap cot sobre el teclat. TRILETSKI entra.

TRILETSKI, que s'acosta a ANNA: Què?

ANNA, alçant el cap: Res... avorrideta.

TRILETSKI: Doni'm un cigarret, *mon ange*. La carn té moltes ganes de fumar. No sé que ho fa, però d'ençà aquest matí no he fumat...

ANNA, *que li ofereix cigarrets*: Agafi'n més per no haver-me de tornar a molestar. (*Tots dos es posen a fumar.*) Quin avorriment, Nikolai! Quina angoixa, i no hi ha res a fer, quin tedi, no sé què fer, no ho sé (TRILETSKI li agafa la mà.) Que me vol prendre el pols? Estic bé...

(Anton Txékhov, *Platònov*, Institut del teatre, 1878)

- b. Com una aigua tranquil·la reflecteix, cap al tard,
els núvols, els cignes i els saules,
jo veig passar pel llac profund del teu esguard
l'ombra de les teves paraules.

(Màrius Torres)

- c. Na Mireia va callar i es begueren el cafè de pressa. Ell havia encès la ràdio per no haver de reprendre la xerrada. Una veu feia previsions meteorològiques i anunciava cels coberts amb amenaça de ruixats. Tanmateix, la claror del matí desdeia aquells pronòstics. Havien començat les calmes de gener.

Es digueren adéu amb un gest i una besada ràpids.

(Maria de la Pau Janer, *Lola*, Columna 1999)

- d. La felicitat col·lectiva no existeix. Si algun dia la sentiú prometre, no hi perdeu gaire el temps. La felicitat és una qüestió personal, individual. És una il·lusió de l'esperit que pot produir-se en una època tardana de la vida.

De cinquanta a seixanta-cinc anys es pot ser feliç. No dic pas que se'n sigui. Dic que de vegades és factible. Per ser-ho, la primera cosa que es necessita és tenir una excel·lent opinió d'un mateix. En aquesta edat, l'home hi és portat.

(Josep Pla, *Sobre la felicitat*, Articles amb cua, Edicions Destino)

- a. A quin gènere pertany cada fragment? Què t'ho fa pensar?

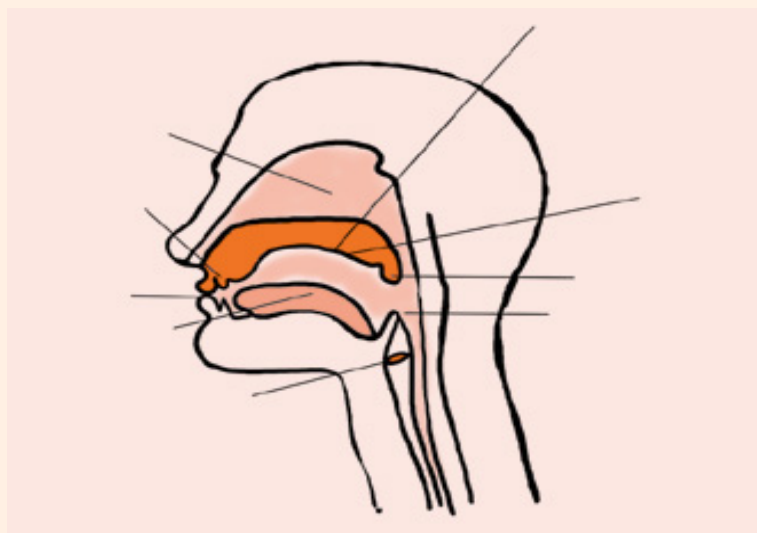
- b. Explica les característiques formals del text a.

- c. Quin és el tema del text b? És un text objectiu o bé subjectiu i personal? Com està escrit?

GRAMÀTICA

Activitat 5

Els òrgans següents pertanyen a l'aparell fonador, situa'ls al lloc adient d'aquest dibuix:

cordes vocals, faringe, úvula, vel del paladar, cavitat nasal, llengua,
paladar, alvèols dentals, llavis

Activitat 6

Classifica els mots següents, segons el so de la vocal en color:

blat, plat, mar, més, net, nét, tot, pot, pit, sort, sord, nus, crit, pintar, nas,
blavor

[a]	[ɛ]	[e]	[i]	[ɔ]	[o]	[u]
blat						

Activitat 7

Classifica les paraules següents segons sigui el so del fonema en color:

créixer, zoològic, roques, zel, xamfrà, sabata, caixó, quota, carronya, socarri-
mar, xai, massa, casal, bastó, carta, cremar, xiulet, estarrufo, bolet, sortir, se-
màntic, remei, senzill

[k]	[s]	[z]	[r]	[ʃ]	[b]
roques					

Activitat 8

Amb quines grafies es poden representar en català els sons següents? És molt important que abans consultis el quadre de fonemes i grafies que hem inclòs en aquesta unitat:

[k]	[s]	[z]	[ʃ]	[ʎ]	[b]	[ʒ]

LÈXIC**Activitat 9**

Relaciona cada paraula amb el seu significat (n'hi ha que en tenen més d'un).

mà:	natural del país que habita.
indígena:	salsa blanca que es fa amb farina, llet i mantega.
madeixa:	acció de girar.
beixamel:	part final del braç de les persones.
glaç:	botiga on es preparen i es venen medecines.
gir:	capa de pintura.
ebenista:	troca de llana o de fil.
farmàcia:	tramesa de diners per correu o telègraf.
	aigua congelada, gel.
	fuster que treballa fustes fines.
	ciència que tracta sobre els medicaments.

- Quines de les paraules anteriors són polisèmiques?

Activitat 10

Les paraules següents són polisèmiques. Escribe dues frases amb cadascuna, on es vegin diferents significats:

clau - cara - granota - carta - antena

Activitat 11

Cerca al diccionari les paraules deu, bé i dieta.

- a) Quantes entrades de diccionari tenen?

- b) Creus que és un cas de polisèmia o bé d'homonímia?

- c) Si has contestat que són paraules homònimes, són homògrafes o homòfonos?

Activitat 12

Di si estas parejas de palabras son homófonas u homógrafas.

- a) haya/aya e) baca/vaca
b) venga/venga f) ola/hola
c) don/don

Activitat 13

Haz una frase con cada una de las palabras anteriores. Si puedes, intenta que en una sola frase aparezcan las dos palabras de la pareja.

Activitat 1

Llegeix atentament aquest fragment de l'acte primer de l'obra de teatre *Ball robat* de Joan Oliver.

CUGAT: Divendres vinent, el nostre desè aniversari. I també l'Oriol i la Núria, i l'Oleguer i l'Eulàlia, el celebren. Ens reunirem tots sis, suposo.

MERCÈ: És clar que sí. Com cada any, i aquest, la festa serà encara més solemne. I ara que hi penso: ets tu qui ha de fer el discurs.

CUGAT: Discurs?

MERCÈ: El discurs de ritual de cada aniversari. Aquest any et toca a tu. Ja tens el tema?

CUGAT: No he pensat res. Ni me'n recordava.

MERCÈ: Doncs espavila't. L'any passat l'Oleguer va estar magnífic.

CUGAT: Què vols que et digui...

MERCÈ: Parla amb facilitat. Ho broda.

CUGAT: En brodats, hi entens més tu que jo.

MERCÈ: No sé per què no vols reconèixer la veritat. Li tens mania, a l'Oleguer.

CUGAT: Jo, mania? Per què?

MERCÈ: Bé, deixem-ho córrer... Avui, amb l'Eulàlia i la Núria, ham d'anar a prevenir-ho i encarregar-ho tot: el menú, la música, les flors, les sorpreses... Aquest any ens hi hem de lluir: són les bodes de... de què? De níquel, oi?

CUGAT: Fet i fet, és un gust i un consol poder comptar amb aquests bons companys. Generalment quan un es casa canvia d'amistats. I ara els amics es cansen aviat els uns dels altres...

MERCÈ: Sí, avui dia la gent es frisa, vol novetats...

CUGAT: Però la nostra colla per ara aguanta... L'Oriol, el prepotent industrial...

MERCÈ: L'industrial era el seu pare. Les seves fàbriques van soles.

CUGAT: Potser sí. Ell, amb el balandre, l'esquí i la raqueta: un infant i les seves joguines... Per cert, com està?

MERCÈ: Amb la cama enguixada i algunes dècimes de febre cada vespre.

CUGAT: Encara? L'havia d'haver anat a veure. La Núria deu ser una infermera perfecta, ella, tan enamorada del seu marit.

MERCÈ: Enamorada? Misteri!

CUGAT: Deixa-m'ho creure... La Núria és una noia una mica aspra, però amb un gran sentit del deure... I intel·ligent, curiosa de saber...

MERCÈ: Fugiu! Perquè llegeix i celebra tots els teus llibres!

CUGAT (molest): És cert... tanmateix podries perdonar-li-ho.

(*la Mercè fa una ganyota equívoca.*) Però no sou tan amigues? Qui us entengui...

MERCÈ: Sí, ens avenim força, de vegades ens ajudem i tot.

CUGAT: I doncs?

MERCÈ: La crítica és lliure.

CUGAT: I l'Eulàlia? Què me'n dius de l'Eulàlia?

MERCÈ: Una bona noia. Una mica entonada, no trobes? Ha tingut molta sort, l'Eulàlia.

CUGAT: Se la mereix. Dolça, entenimentada, discreta. Feliç amb els seus fills, que són dos magnífics exemplars, dues rotundes victòries de l'antropologia, per dir-ho així.

MERCÈ: Veus? Això sí. *(Reclosa)* Quina meravellosa ocupació per una dona de la meua edat!

CUGAT: I el marit, el gran Oleguer, l'advocat dels rics, expeditiu i exacte! Un home de direcció única, que ho té tot resolt i espren el fruit de cada dia fins a la darrera gota...

MERCÈ: L'Oleguer sí que en sap, de viure!

CUGAT: Ui, si en sap! Unit, acabat i arrodonit com una esfera. Ni bonys ni esquerdes. Rodola, rodola rost avall, sense sotracs, entre l'admiració dels qui l'engreixen. Un home interessant.

MERCÈ: Un home ex-tra-or-di-na-ri!

CUGAT: Quan tu ho dius...

MERCÈ: Ho dic, sí. És evident!

CUGAT: Ambicions pròximes i concretes. Però admeto que ha sabut treure un bon partit de la seva curtedat de vista.

MERCÈ: Es diria que en malparles perquè l'enveges.

CUGAT: Mercè! Envejar jo l'Oleguer? Déu et faci bona.

MERCÈ: Un personatge, una figura de primer pla.

CUGAT: Que li duri. Però també tinc dret, em sembla, a plànyer el petit ramat selecte de pastura.

MERCÈ: Tothom n'està encantat, els té contentíssims... m'ho deia l'Eulàlia...

CUGAT: Ah sí? Ves per on! Ella t'ho deia?

MERCÈ: Sí, ella, precisament. I què?

CUGAT: Intrèpid domador de... xais.

MERCÈ: Diuen que és un dels homes amb un sentit més... d'això, més fi de la justícia.

CUGAT: Sí, té tots els codis damunt de la taula.

MERCÈ: Poca gràcia!

CUGAT: No hi ha res a dir. És un xicot que s'aprofita i viu d'acord amb ell mateix. I això, al capdavant, és el que jo predico.

MERCÈ *(cada vegada més tibant)*: Cugat, vigila't. T'asseguro que l'enveges!

CUGAT *(que ha arribat a cert grau d'excitació mal dominada. Ara es calma i mira fixament la Mercè)*: I tu, Mercè, l'estimes...

(Joan Oliver, *Ball robot*, Edicions de la Magrana)

Comprensió del text

Marca amb una X la resposta que et sembli més adequada.

a) Què celebraran en Cugat i la Mercè el divendres vinent?

- ☐ El desè aniversari dels seus quatre fills.
- ☐ El desè aniversari del seu casament.
- ☐ El desè aniversari del primer ball junts.

b) Qui són els amics que també celebren deu anys de casats?

- ☐ La Marta i en Pau, i l'Eulàlia i l'Oleguer
- ☐ L'Oriol, la Núria i l'Oleguer
- ☐ L'Oriol i la Núria, i l'Oleguer i l'Eulàlia

- c) Qui va fer el discurs l'any passat?
- ☐ La Mercè
 - ☐ L'Oleguer
 - ☐ En Cugat
- d) Com està actualment l'Oriol?
- ☐ Està esquiant i jugant a tennis.
 - ☐ Està vivint amb el seu pare en una nau industrial.
 - ☐ Està amb la cama enguixada i algunes dècimes de febre cada vespre.
- e) Què diu en Cugat de la Núria?
- ☐ Que és intel·ligent i curiosa de saber.
 - ☐ Que treballa d'infermera en un hospital.
 - ☐ Que és una mica aspra i que no fa mai els deures.
- f) Què diu la Mercè de l'Eulàlia?
- ☐ Que és dolça, entenimentada i discreta.
 - ☐ Que és una mala noia però que ha tingut molta sort.
 - ☐ Que és una bona noia i una mica entonada.
- g) A què es dedica l'Oleguer?
- ☐ És l'advocat dels rics.
 - ☐ És viatjant de fruita.
 - ☐ És un industrial.

Activitat 2

Digues a quin gènere literari pertanyen aquests subgèneres:

Sonet:	Faula:
Novel·la:	Cançó:
Periodisme:	Epistolari:
Comèdia:	Tragèdia:
Conte:	Poema visual:
Òpera:	

Activitat 3

En quins gèneres es poden classificar els textos literaris? Explica les característiques bàsiques de cadascun i cita els subgèneres corresponents.

Activitat 4

Explica en què consisteix la variació lingüística:

Activitat 5

Què és el registre estàndard?

Activitat 6

Classifica els mots següents al lloc adient segons el so de la grafia en color:

créixer, calla, pagès, palla, pluja, agulla, fluixa, afegir, pujada,
xuclar abella, coixí, baixar, rajar.

[ʃ] créixer

[ʒ]

[ʎ]

Activitat 7

Escriu el símbol fonètic corresponent al so de les grafies en color:

informar truita farga dol remor xàfec rajolí metge caixa
[f]

Activitat 8

Fes la transcripció fonètica de les paraules següents; abans, però, fixa't bé en el model :

món

llum

roc

té

[mon]

joc

com

pas

fum

gol

xal

pes

bé

Activitat 9

Digues si les afirmacions següents són vertaderes o falses (V/F):

- a) Per produir els sons del llenguatge aprofitem l'acte de la respiració.
- b) Quan les cordes vocals vibren, els sons són sords.
- c) Quan les cordes vocals no vibren, són sonors.
- d) Quan l'aire expirat és obstaculitzat per la boca, parlem de sons consonàntics.
- e) El fonema és una unitat mínima distintiva però no significativa.
- f) Si canviem el fonema d'alguna paraula, el significat d'aquesta no canvia.
- g) L'AFI és l'alfabet de la llengua catalana.
- h) L'AFI és un codi de sons i grafies.
- i) L'AFI és un codi especial per representar gràficament els sons i fonemes.
- j) En L'AFI els sons estan agrupats per famílies de paraules.
- k) En L'AFI cada símbol representa un sol so.
- l) Les grafies són la representació escrita dels sons a través d'uns signes gràfics.
- m) El dígraf és la representació gràfica d'un so mitjançant dues lletres.
- n) L'abecedari no té res a veure amb l'alfabet.
- o) L'abecedari és el conjunt de grafies que utilitzen les llengües per representar els conjunts de sons.

Activitat 10

Aquí tens una llista de paraules polisèmiques. Podries dir-ne, com a mínim, dos significats?

torre: _____ trompa: _____

pera: _____ cargol: _____

Activitat 11

Aquí tens una llista amb parelles de paraules homònimes. Destria-les en homòfones i homògrafes:

massa-maça: _____ cap-cap: _____

signe-cigne: _____

nou-nou: _____

vuit-buit: _____

set-set: _____

bena-vena: _____

vall-ball: _____

Activitat 12

Assenyala la resposta correcta.

a) La monosèmia es dóna quan una paraula té

- un sol significat.
- dos o més significats.

b) Una paraula és polisèmica quan té

- un sol significat.
- dos o més significats.

c) Dues paraules són homòfones

- quan es pronuncien igual.
- quan s'escriuen i es pronuncien igual.

d) Dues paraules són homògrafes

- quan es pronuncien igual.
- quan s'escriuen i es pronuncien igual.

e) Les paraules homògrafes i homòfones són

- paraules polisèmiques.
- paraules homònimes.

f) Una paraula polisèmica té

- una sola entrada de diccionari on s'expliquen els diferents significats.
- una entrada de diccionari per a cada significat.

g) Dues paraules homònimes tenen

- una sola entrada de diccionari on s'expliquen els diferents significats.
- una entrada de diccionari per a cadascuna.

PER APRENDRE

Activitat 1

- a) Tots dos textos parlen sobre la pintura de Joan Miró.
- b) El poema té una funció estètica, l'autor descriu la pintura del Miró a partir de les reaccions personals dels qui la contemplen. És escrit en vers, té un to molt lleuger, humorístic i alhora profund. És un text literari, perquè l'autor juga amb el llenguatge, utilitza figures retòriques i dóna una visió personal del tema.

L'altre text és explicatiu i té una intenció didàctica. No és cap text literari, sinó una explicació que podem trobar en un llibre de text o una obra de referència. És un text que permet una sola interpretació; la seva finalitat és ensenyar.

Activitat 2

Narrativa: *Tirant lo Blanc*, *L'illa del tresor*, *Madame Bovary*, *Blanquerna*.

Teatre: *Hamlet*, *L'avar*, *Edip rei*.

Lírica: *Cançonet*, *Romancero Gitano*.

Assaig: *Assaigs*, *El quadern gris*.

Activitat 3

- a) Text a: Teatre.
Text b: Lírica.
Text c: Narrativa.
Text d: Assaig.
- b) Les característiques formals del text teatral són: divisió en actes i escenes, forma dialogada, acotacions escèniques.
- c) El tema del poema és la mirada d'una persona: la compara amb l'aigua clara que reflecteix el paisatge.
Està escrit en vers i és un text personal i subjectiu.
- d) Sembla la història d'una parella en el moment de dir-se adéu al matí. Està escrita en pretèrit imperfecte. Es tracta d'un fragment d'un conte o d'una novel·la.
- e) El tema és la felicitat de les persones. És un fragment d'un assaig (un article, una carta, etc.) en què l'autor dóna la seva visió personal sobre un tema filosòfic.

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 4

a) Resposta oberta

b) Ser un pal: fa referència a una activitat pesada o avorrida de fer, o a un fet que ens afecta negativament.

Tenir morro: tenir poca vergonya, ser una mica pocasolta.

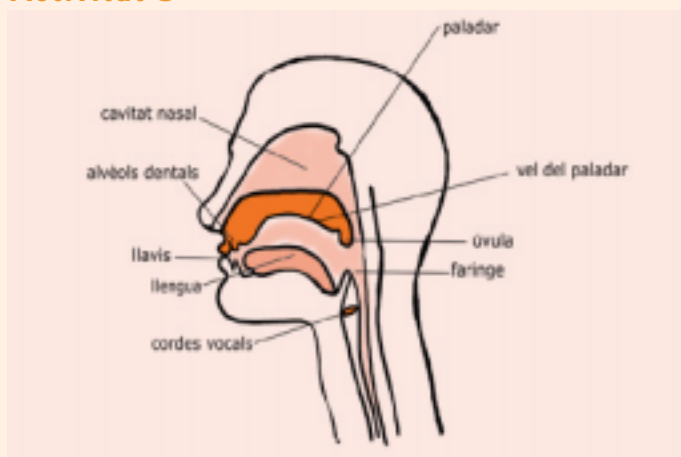
Mal rotllo: fa referència a una situació socialment incòmoda: una discussió, les desavinences personals, etc.

Currar: treballar.

c) Resposta oberta.

GRAMÀTICA

Activitat 5

Activitat 6

[a] blat, plat, mar, pintar, nas

[ɛ] net

[e] més, nèt

[i] pit, crit

[ɔ] sort, pot

[o] tot, sord, blavor

[u] nus

Activitat 7

[k]	[s]	[z]	[r]	[ʃ]	[b]
roques	sabata	zoològic	carrronya	créixer	bastó
casal	semàntic	zel	socarrrimar	xamfrà	bolet
quota	sortir		estarrufo	caixó	
carta	senzill		remei	xai	
cremar	massa			xiulet	

Activitat 8

[k] c/ qu: cartró, quatre

[s] s/ss/c/ç: savi, cassola, calces, caçar

[z] z/s: zènit, trànsit

[ʃ] ix/x: queixar, xut

[b] b/v: bleida, canvi. (Convé tenir en compte que en alguns parlars es distingeix entre so de [b] [v]: zona del Tarragonès i Balears).

[ʒ] g/j: jeure, girafa

LÈXIC**Activitat 9**

mà —————> 1. Part final del braç de les persones.
2. Capa de pintura.

indígena —————> Natural del país que habita.

madeixa —————> Troca de llana o de fil.

beixamel —————> Salsa blanca que es fa amb farina, llet i mantega.

glaç —————> Aigua congelada, gel.

gir —————> 1. Acció de girar.
2. Tramesa de diners per correu o telègraf.

ebenista —————> fuster que treballa fustes fines.

farmàcia —————> 1. Botiga on es preparen i es venen medicines.
2. Ciència que tracta sobre els medicaments.

- Són polisèmiques les paraules mà, gir i farmàcia, perquè tenen més d'un significat.

Activitat 10

Aquest exercici és obert, hi ha moltes solucions. Aquí en tens algunes:

clau: He anat a fer còpies de la clau del garatge.
Comprendre bé és la clau per solucionar el problema.
He pogut clavar el clau a la paret.

cara: Tenia la cara molt vermella.
Ho fem a sorts: cara o creu?
La cara del dau indica un sis.

granota: La granota no m'ha deixat dormir en tota la nit.
Abans de començar a treballar, el mecànic es va posar la granota.

carta: Vull escriure una carta a la meua àvia.
Si la teva carta és un rei, guanyem la partida.

antena: Les formigues tenen antenes?
He avisat el tècnic perquè arregli l'antena de la televisió.

Activitat 11

Hi ha dues entrades de diccionari per a deu (escrita sense accent). Un dels significats és «font d'aigua que surt de terra» i l'altre és «10». Com que hi ha dues entrades, es tracta de dues paraules diferents; per tant, tenim un cas de paraules homònimes, en aquest cas homògrafes.

Bé (amb accent) té quatre entrades de diccionari. La primera té el significat de «riquesa, patrimoni», la segona «conjunció que s'utilitza per contradir el que s'ha dit abans», la tercera «feliçment, satisfactòriament», la quarta «exclamació que implica aprovació». Per tant, bé té quatre paraules homònimes, en aquest cas homògrafes.

També dieta és un cas de paraules homònimes i homògrafes. Hi ha dues entrades de la paraula, una significa «alimentació que fa una persona», l'altra «dinners afegits al sou d'un treballador per compensar un treball especial».

Activitat 12

a) haya/aya:	homófonas	d) baca/vaca:	homófonas
b) venga/venga:	homógrafas	e) ola/hola:	homófonas
c) don/don:	homógrafas		

Activitat 13

Respuesta abierta. Ejemplos:

Cuando **haya** llegado el **aya**, avísame.

Si quieres que **venga**, tendrás que esperar porque quiere ver cómo el protagonista de la película se **venga** de su enemigo.

Don Pedro tiene un **don** especial que le permite suavizar las tensiones.

Se empeñó en llevar la **vaca** de peluche en la **baca** del coche.

¡**Hola**, Pedro! ¡Ten cuidado con esa **ola**!

Activitat 1

- a) Què celebraran en Cugat i la Mercè el divendres vinent?
- ☐ El desè aniversari dels seus quatre fills.
 - ☒ El desè aniversari del seu casament.
 - ☐ El desè aniversari del primer ball junts.
- b) Qui són els amics que també celebren deu anys de casats?
- ☐ La Marta i en Pau, i l'Eulàlia i l'Oleguer
 - ☐ L'Oriol, la Núria i l'Oleguer
 - ☒ L'Oriol i la Núria, i l'Oleguer i l'Eulàlia
- c) Qui va fer el discurs l'any passat?
- ☐ La Mercè
 - ☒ L'Oleguer
 - ☐ En Cugat
- d) Com està actualment l'Oriol?
- ☐ Està esquiant i jugant a tennis.
 - ☐ Està vivint amb el seu pare en una nau industrial.
 - ☒ Està amb la cama enguixada i algunes dècimes de febre cada vespre.
- e) Què diu en Cugat de la Núria?
- ☒ Que és intel·ligent i curiosa de saber.
 - ☐ Que treballa d'infermera en un hospital.
 - ☐ Que és una mica aspra i que no fa mai els deures.
- f) Què diu la Mercè de l'Eulàlia?
- ☐ Que és dolça, entenimentada i discreta.
 - ☐ Que és una mala noia però que ha tingut molta sort.
 - ☒ Que és una bona noia i una mica entonada.
- g) A què es dedica l'Oleguer?
- ☒ És l'advocat dels rics.
 - ☐ És viatjant de fruita.
 - ☐ És un industrial.

Activitat 2

Sonet:	Lírica.
Novel·la:	Narrativa.
Periodisme:	Assaig.
Comèdia:	Teatre o dramàtic.
Conte:	Narrativa.
Òpera:	Teatre o dramàtic.
Faula:	Narrativa.
Cançó:	Lírica.
Epistolari:	Assaig.
Tragèdia:	Teatre o dramàtic.
Poema visual:	Lírica.

Activitat 3

Narrativa:

- Obres escrites generalment en prosa.
- Text narratiu en el qual s'expliquen les accions d'uns personatges en un temps i un espai.
- El conte, la novel·la, la faula, la poesia èpica, el còmic.

Teatre (o drama):

- Obres escrites en prosa o en vers.
- Obres es escrites en forma dialogada destinades a la representació en un escenari davant d'un públic,
- Tragèdia, comèdia, drama, òpera, guió cinematogràfic.

Lírica (o poesia):

- Obres escrites en vers o en prosa poètica.
- Expressa els sentiments i les emocions d'un jo poètic, és un gènere molt introspectiu i personal.
- Estrofes: apariat, tercet, quartet, sonet, romanç, etc.
- Poesia lírica, narrativa, satírica, visual, experimental, cançó...

Assaig:

- Obres escrites en prosa no narrativa.
- Tracta sobre els problemes més diversos de manera lliure, invita al pensament i a la reflexió de temes filosòfics, històrics, polítics, científics, etc. No té cap finalitat pràctica, sinó reflexiva.
- Periodisme, carta o epístola, diari íntim, dietari, aforismes, etc.

Activitat 4

El llenguatge humà es caracteritza per una gran diversitat i variació. La variació lingüística depen de factors diversos (socials, històrics, geogràfics. etc.) : cada parlant fa un ús diferent de la llengua degut l'existència de grups humans diferents o per la situació comunicativa concreta.

Activitat 5

Totes les llengües disposen d'una varietat estàndard, és a dir, un model de llengua comuna o general que permet la comunicació entre tots els parlant d'aquesta llengua. Aquesta variant estàndard al trobem als mitjans de comunicació, a l'ensenyament, etc.

Activitat 6

[f] créixer, fluixa, xuclar, baixar

[3] pagès, pluja, afegir, pujada, rajar

[ʎ] calla, palla, agulla abella

Activitat 7

informar	truita	farga	dol	remor	xàfec	rajolí	metge	caixa
[f]	[t]	[g]	[d]	[r]	[ʃ]	[ʒ]	[dʒ]	[k]

Activitat 8

món	llum	roc	té
[món]	[lum]	[rok]	[te]
joc	com	pas	fum
[ʒok]	[kom]	[pas]	[fum]
gol	xal	pes	bé
[gol]	[jal]	[pes]	[be]

Activitat 9

a) V	d) V	g) F	j) F	m) V
b) F	e) V	h) F	k) V	n) F
c) F	f) F	i) V	l) V	o) V

Activitat 10

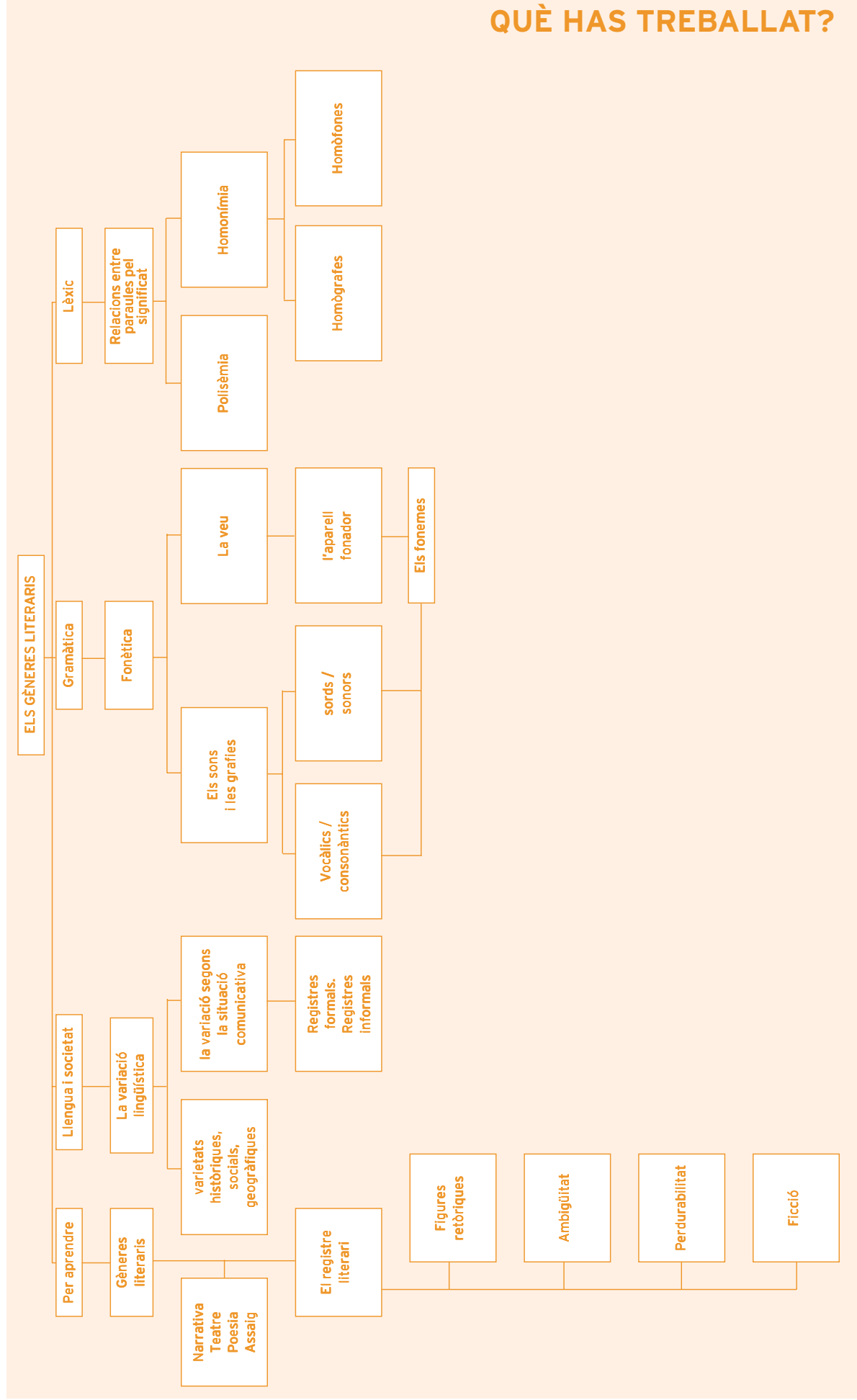
- torre:
1. Peça del joc d'escacs.
 2. Construcció alta que hi ha als castells, les esglésies...
 3. Casa amb jardí.
- trompa:
1. Instrument musical de vent.
 2. Prolongació del nas d'alguns animals com l'elefant.
 3. Conductes allargats que hi ha al cos. Ex.: Trompa d'Eustaqui.
- pera:
1. Fruit de la perera.
 2. Interruptor elèctric que té forma de pera.
 3. Floquet de pèl que un home es deixa créixer a la barbeta.
 4. Objecte de goma que serveix per treure aire o líquids.
- cargol:
1. Mol·lusc marí o terrestre que té una closca en forma d'espiral.
 2. Clau amb rosca.
 3. Rínxol que cau sobre el front.
 4. Conducte en forma d'espiral que hi ha a l'orella.

Activitat 11

Homòfones	Homògrafes
massa-maça	cap-cap
signe-cigne	nou-nou
vuit-buit	set-set
vena-vena	
vall-ball	

Activitat 12

- a) La monosèmia es dóna quan una paraula té un sol significat.
- b) Una paraula és polisèmica quan té dos o més significats.
- c) Dues paraules són homòfones quan es pronuncien igual.
- d) Dues paraules són homògrafes quan s'escriuen i es pronuncien igual.
- e) Les paraules homògrafes i homòfones són paraules homònimes.
- f) Una paraula polisèmica té una sola entrada de diccionari on s'expliquen els diferents significats.
- g) Dues paraules homònimes tenen una entrada de diccionari per a cadascuna.

com ho porto?

Què he après i què em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Omple la graella següent amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Identificar textos de diferents gèneres literaris i conèixer-ne les característiques.	1, 2, 3	1, 2, 3	
Conèixer els trets bàsics del registre literari per comprendre textos literaris.	1, 3		
Conèixer la variació lingüística i identificar-ne els factors.	4	4, 5	
Reconèixer i situar els òrgans de l'aparell fonador.	5		
Distingir sons, grafies i fonemes.	6, 7, 8	6, 9	
Transcriure fonèticament algunes paraules senzilles.	7, 8		
Identificar mots polisèmics i els seus diversos significats.	9, 10, 11, 12, 13	10, 11, 12	

Unitat 2

SER O NO SER...

51

SER O NO SER...

UNITAT 2

8. TEATRE

Comunicació

QUÈ APRENDRÀS?

En aquesta unitat entraràs en el món del teatre i aprendràs tot el que cal saber per fer una bona representació teatral. Al final de la unitat podràs:

- Comentar textos teatrals i conèixer-ne les característiques.
- Conèixer els elements bàsics per fer un muntatge teatral.
- Reconèixer i comentar les parts d'una crítica teatral.
- Conèixer els elements que intervenen en la comunicació.
- Utilitzar el llenguatge no verbal per expressar-te.
- Conèixer fenòmens de contacte vocàlic per millorar la dicció.

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- El teatre:
 - Abans de l'espectacle... (l'autor dramàtic, la dramatúrgia i el director).
 - Comença la funció.
 - El text.
 - Actors i actrius.
 - Escenografia.
 - Després de l'espectacle.
 - La crítica teatral.

LLENGUA I SOCIETAT

- El procés de la comunicació.
- Elements no verbals que intervenen en la comunicació:
 - L'expressió corporal.
 - La modulació i la projecció de la veu.

GRAMÀTICA

- Fonètica:
 - Elisió.
 - Sinalefa.

LÈXIC

- Sinonímia:
 - Parcial.
 - Total.
- Lèxic del món teatral: director, intèrpret, atrezzo, monòleg...

1. PER APRENDRE

Abans de l'espectacle...

El teatre és un gènere literari pensat per a la representació. A diferència de la narrativa o l'assaig, que acostumen a tenir com a destinatari el lector individual, el text teatral explica una acció que desenvolupen uns personatges –interpretats pels actors i les actrius–, en un lloc –l'escenari–, davant d'un receptor col·lectiu, –el públic que observa.

L'autor dramàtic, els intèrprets i el públic són els tres elements necessaris perquè hi hagi espectacle. Tanmateix, abans de començar la funció teatral, hi ha hagut un procés creatiu ben complex. Vegem les persones que hi intervenen:

- **L'autor dramàtic:** És la persona que crea el text teatral. L'autor escriu un text amb finalitats estètiques, però també ha de mostrar un compromís amb el seu temps, és a dir, ha de crear peces que serveixin per fer-nos preguntes sobre la vida i el món que ens envolta, més enllà del pur entreteniment. El text teatral no és solament una història que avança amb els diàlegs més o menys interessants dels personatges, sinó que ha de ser ple de sentit per commoure l'espectador-lector.
- **La dramatúrgia:** És el disseny i l'organització de tot un espectacle abans de la posada en escena. Aquest treball el fa sovint el mateix director de l'obra, però de vegades el pot dur a terme una altra persona: el dramaturg. Per exemple, imagina que un director de teatre decideix muntar una tragèdia grega de Sòfocles (segle v aC) o una obra de William Shakespeare (segle xvi); ho pot fer seguint el text clàssic fil per randa o bé pot decidir adaptar-lo al públic i a l'època actual: la dramatúrgia és la tasca que consisteix a canviar el llenguatge del personatges, situar l'acció en un lloc contemporani, contemplar els personatges des d'una perspectiva nova i propera, etc. En definitiva, la dramatúrgia consisteix a crear un espectacle nou sobre un de clàssic per tal d'obtenir-ne una versió moderna i propera, que parli el mateix llenguatge de l'espectador, que reflecteixi el pensament interior del públic.
- **El director:** És el responsable de l'escenificació d'una obra teatral. La seva tasca consisteix en la direcció de la interpretació dels actors, decidir la forma més adequada de representar una obra segons el seu criteri personal, l'organització de l'espai escènic, la tria dels elements visuals i sonors, etc. Els directors de teatre posen en escena les obres dels autors dramàtics, i de vegades els autors dirigeixen les obres que ells mateixos han escrit.

Comença la funció

Has fet mai teatre? Has intervingut en algun muntatge al teu poble o al teu barri? Què necessitem per muntar un espectacle teatral?

Primer es tria el text que es vol representar. Ja hem dit que el teatre és un gènere literari que té unes característiques formals que el caracteritzen. Llegeix aquest text teatral:

«Antaviana» és la paraula màgica que s'inventa un nen, personatge d'un conte de l'escriptor Pere Calders, per fugir de l'avorriments dels deures escolars. La companyia Dagoll Dagom va presentar aquest muntatge l'any 1978. El ressò que va tenir *Antaviana*, un espectacle màgic i alhora quotidià, fou possible, en gran mesura, perquè per primera vegada al país una companyia de teatre independent havia abandonat els temes polítics i s'endinsava en el món de la poesia i de la tendresa.

ACTE I

ESCENA VI

S'il·lumina una altra part de l'espai escènic, on hi ha una taula rodona amb faldilles on un nen, assegut, fa els deures escolars. Se sent una música d'Eric Satie.

VEU EN OFF: Una vegada, un nen que es deia Abel, es va inventar una paraula nova...

ABEL: Antaviana! An-ta-vi-a-na...

VEU EN OFF: L'Abel va enamorar-se d'aquella paraula tan seva i, de moment, se la va guardar com un secret.

ABEL: Antaviana. Antaviana! Antaviana...

MARE (*entrant i servint-li una tassa de xocolata*): Què dius?

ABEL: No res: és la lliçó de geografia.

VEU EN OFF: De fet, la seva paraula tenia realment una dignitat geogràfica.

ABEL: Antaviana?

VEU EN OFF: Sí, sí. Podria ser el nom d'un continent llunyà, una mica perdut i mai explorat, amb indis i plantes carnívores. [...]

ABEL: An-ta-vi-a-na (*Abel alça els ulls del quadern i contempla tot el que hi ha al seu voltant. Recolzant el cap en una mà, segueix les anades i vingudes de la Mare, que duu una bata rosa molt bonica*)

MARE (*entrant*): No badis més, Abel. Avui et posaran un zero. Aquest xicot no farà res de bo... (*Mentre surt*) Jo a la teva edat, ja dividia per quatre xifres.

(Pere Calders, *Antaviana*)

A partir d'aquest exemple podem analitzar les característiques d'aquest tipus de text literari:

- Està escrit en **forma dialogada**: Els diàlegs (la conversa entre dos o més personatges), els monòlegs (el discurs d'un personatge amb si mateix, sense esperar la resposta de ningú) o els soliloquis (un monòleg amb preguntes a les quals dona resposta el personatge mateix), que fan avançar l'acció i sorgeixen directament, sense cap narrador que els relati. T'has fixat, però, que aquest fragment té una veu en off que funciona com a narrador? La veu en off diu coses exteriors a l'acció representada per reforçar-la, per afegir-hi matisos i informació.

Recorda:

L'autor teatral reproduïx per escrit les converses entre els personatges d'una història mitjançant el diàleg.

Qualsevol narració o fet pot ser narrat mitjançant dos tipus de discursos o estils:

L'estil directe: les intervencions dels personatges es reproduïxen directament, com si parlessin en directe. Per exemple: La dona va respondre: Aquest és el meu abric!

L'estil directe fa més real i pròxima al receptor la interacció entre dos personatges. Es fa servir la primera i la segona persona, mots que fan referència a la proximitat (aquí, ara, aquest...) com si escoltéssim la conversa en el moment en què es produeix. La correcta utilització dels signes de puntuació en la transcripció d'un diàleg permet plasmar en el text escrit tota la riquesa de la llengua oral amb els seus tics, exclamacions, entonacions i matisos

L'estil indirecte: És el narrador qui ho narra tot, tant les descripcions com les intervencions dels personatges. Per exemple: La dona va exclamar que aquell era el seu abric.

L'escena és vista per un narrador que la comenta i ens en dóna una versió subjectiva i personal. Es fa servir la tercera persona, mots que donen impressió de llunyania (llavors, allà, aquell...).

- **Els actes i les escenes:** Les obres de teatre acostumen a dividir-se en actes, separats per intervals. Dins de cada acte hi pot haver diferents escenes, que normalment coincideixen amb canvis de temps, d'espai o de personatges.
- **Les acotacions (o didascàlies):** Són les indicacions escrites per l'autor, que aporten informació sobre el to de veu dels personatges, els gestos i els moviments que fan, els sons i els sorolls que se senten, els objectes que hi han de sortir o les característiques de l'espai. Les acotacions s'escriuen a l'inici de l'acte o l'escena i també s'intercalen amb les paraules dels personatges. Acostumen a anar en cursiva o entre parèntesis.

La representació teatral

El text teatral ha estat creat per ser representat; per tant, cal transformar el text literari en espectacle. La representació és l'objectiu del text. Per representar l'obra s'han de repartir els papers dels personatges que cada actor i actriu ha d'interpretar. En què consisteix la feina dels intèrprets?

Llegeix les paraules d'alguns professionals del teatre que opinen sobre la feina de l'actor:

«Penso que el teatre et permet imaginar altres persones i fer-les creïbles a la gent. En el teatre hi busco una mica de màgia, fer del no-res una realitat. El meu ideal és aquest, fer que un lloc o una situació que no existeix, l'acabis creient.»

(Emma Vilarasau, actriu *Vilaweb-Perfils*)

«Per fer un bon teatre només és necessari un actor, una cadira i públic. Una altra cosa és que hi hagi capacitat per fer-lo o no.»

(Jordi Boixaderas, actor *Vilaweb-Perfils*)

«No crec en les diferents escoles teatrals. Crec que només hi ha actors bons i actors dolents. Els actors que respiren amb el text i els que no.»

«El teatre, si el llegeixes sol, a casa teva, mai no l'entens completament. Hi ha coses que les pots entendre amb el cap, però d'altres només les entens quan veus l'actor que les representa.»

«No sóc partidari dels grans decorats. Un gran decorat et pot sorprendre uns segons, però després te n'oblides. L'actor i allò que l'obra ens explica és el que realment interessa i atrau l'espectador.»

(Lluís Pasqual, director de teatre. *Vilaweb-Perfils*)

- Els actors i les actrius són els professionals que interpreten els personatges de la peça. Per transmetre els sentiments i les emocions, utilitzen el cos i la veu. Han de dominar algunes tècniques, com ara aquestes:
 - La veu. Han de saber projectar la veu i fer-la ressonar.
 - La dicció. Han de pronunciar de manera correcta els mots, amb totes les vocals i les consonants.
 - L'entonació. modular la veu per transmetre actituds o estats d'ànim.
 - L'expressió corporal. Han de reproduir els gestos en resposta a situacions concretes o expressar amb el cos els aspectes psicològics d'un personatge.
 - La música i la dansa. Han de tenir coneixements bàsics dels llenguatge musical, de cant i de ritme.

Vols posar a prova les teves capacitats interpretatives? Et donarem unes pautes:

- Primer llegeix atentament el famós monòleg d'*Hamlet*, de William Shakespeare, que mostra que és un personatge turmentat per l'amor, el desengany, les traïcions i la soledat.
- Després fes una lectura expressiva, aquesta vegada en veu alta, respectant les pauses que marquen els signes de puntuació.
- Finalment intenta aprendre'n de memòria un trosset i recita'l com si fossis un actor o una actriu. Pensa en la dicció, la veu, l'entonació, i afegeix-hi el gest que reforçarà la teva expressió. El personatge es qüestiona el sentit de la vida i de la mort, a la qual compara amb l'acció de dormir.

Ara ja pots començar:

Ser o no ser; aquesta és la qüestió:
 Si pensa amb més noblesa qui suporta
 dards i cops d'ultratjant fortuna,
 o aquell que s'arma contra un mar de penes
 i amb les armes s'hi oposa per finir-les.
 Morir, dormir: res més. I dir que acaben
 amb un son les tristors i els encontres
 dels quals la carn és natural hereva
 és una fi que desitjar caldria
 devotament. Morir, dormir. Dormir!...
 Qui sap si somiar!... Vet aquí el tràngol.

(W. Shakespeare, *Hamlet*, acte III escena I)

Els actors i les actrius han d'ajustar el seu aspecte físic de manera que aquest descriui i marqui el caràcter del personatge. La caracterització els ajuda a representar i imitar el seu paper. El maquillatge i el vestuari serveixen per fer aquesta transformació, donar credibilitat i reforçar el treball dels intèrprets.

A més del treball dels actors i les actrius, cal crear sobre l'escenari un ambient dins un espai limitat i durant un temps real determinat. Tots els efectes visuals i auditius que percep el públic s'aconsegueixen gràcies al treball de moltes persones:

- **L'escenografia visual i auditiva:** És el conjunt d'elements visuals i de so que ajuden a situar i desenvolupar l'acció. Així, doncs, l'escenografia ocupa un lloc molt important en l'espectacle teatral; no solament per la seva presència física, sinó pel seu significat. De la mateixa manera que les paraules adquireixen diferents significats segons l'entonació i els gestos dels actors, també l'espai escènic, els elements que el componen, la llum que l'il·lumina, contribueixen a crear el sentit de l'espectacle.

L'escenografia comprèn elements diversos: els decorats, que serveixen per reproduir o suggerir un ambient mitjançant elements plàstics i arquitectònics poden ser construïts amb materials i tècniques diverses (metall, fusta, cartró, robes...), l'atrezzo, la luminotècnia, el vestuari, el maquillatge, la coreografia i el moviment dels actors, els efectes especials, els efectes sonors i la música per introduir actes i escenes, recalcar situacions dramàtiques o acompanyar el moviment dels personatges.

Després de l'espectacle...

Ara ja coneixes tots els elements necessaris per fer un muntatge teatral. No més cal estrenar l'obra i esperar la reacció del públic. La resposta dels espectadors és una incertesa que va sempre lligada al fet teatral. Si els aplaudiments són molt llargs, és un bon senyal; en canvi, els xiulets, o fins i tot el silenci, volen dir que la valoració és negativa.

Els crítics teatrals són periodistes que expressen les seves opinions a través de la premsa. Analitzen els espectacles i en fan una crítica, què és un gènere periodístic interpretatiu o d'opinió. La seva missió és crear un estat d'opinió entre els lectors, que decideixen si aniran a veure l'obra o no. Ara bé, la millor manera d'opinar és anar a veure l'espectacle. El teatre desperta emocions, és un estímul per als sentits i sovint ens porta a reflexionar sobre el món en què vivim.

La crítica: Quan s'estrena una pel·lícula o una obra de teatre o bé es publica un llibre interessant, es fa un concert o s'inaugura una exposició, la premsa dedica a aquest acte un comentari signat per una persona especialitzada. La crítica és un escrit en què es barreja la informació sobre el producte cultural amb l'opinió del crític que la signa.

Estructura de la crítica:

- **Fitxa tècnica,** que conté el nom de l'espectacle, la data i el lloc de representació, etc.
- **Títol:** És un títol expressiu; acostuma a suggerir el to del comentari que el segueix i permet endevinar l'opinió del crític respecte del que comenta.
- **Introducció:** Comprèn comentaris generals i anuncia la pròpia posició al respecte.
- **Explicació:** Explica com és l'espectacle (aquesta part pot contenir referències literàries, teatrals, cinematogràfiques, musicals...).

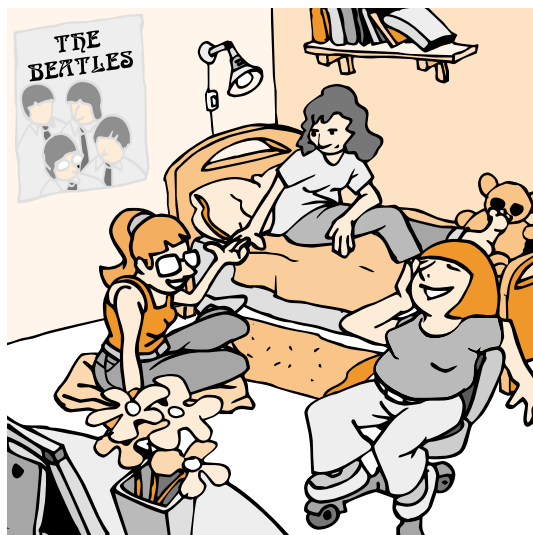
- **Conclusió:** Finalment el crític valora positivament o negativament el producte.

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2, 3, 4, 5)

2. LLENGUA I SOCIETAT

La comunicació

Per veure com es produeix la comunicació, llegeix aquest fragment teatral i prova de contestar les preguntes:

(En un pis de Barcelona. Un grup de noies estan berenant i miren bocabadades un cartell dels Beatles)

MARIA ÀNGELS: Quin us agrada més?

MARIA: A mi el George. És el que té més personalitat. (Assenyalant el John:) Aquest, encara que diuen que és més intel·ligent, té una cara d'anglès...

BRIGITTE: El més atractiu és el Paul. (Assenyalant el Ringo:) Aquest és tan lleig!

MARIA ÀNGELS: Però és el més simpàtic, el Ringo, He llegit en una revista

que en néixer el seu primer fill va dir que encara no tenia el seu cabell, però que ja tenia el seu nas.

ROSA MARIA: El Paul és una mica sonso i a més a mi no m'agrada perquè s'assembla al meu germà.

BRIGITTE: Mira, nena, no saps què et dius. El Paul és molt més atractiu que el teu germà.

MARIA ÀNGELS: Doncs a mi m'agrada molt, el Joan Albert!

ROSA MARIA: Apa, nena, que a tu t'agraden tots, fins i tot l'Àdamo¹.

(Jordi Mesalles i Miquel Casamayor, *Els Beatles contra els Rolling Stones*, Edicions de la Magrana)

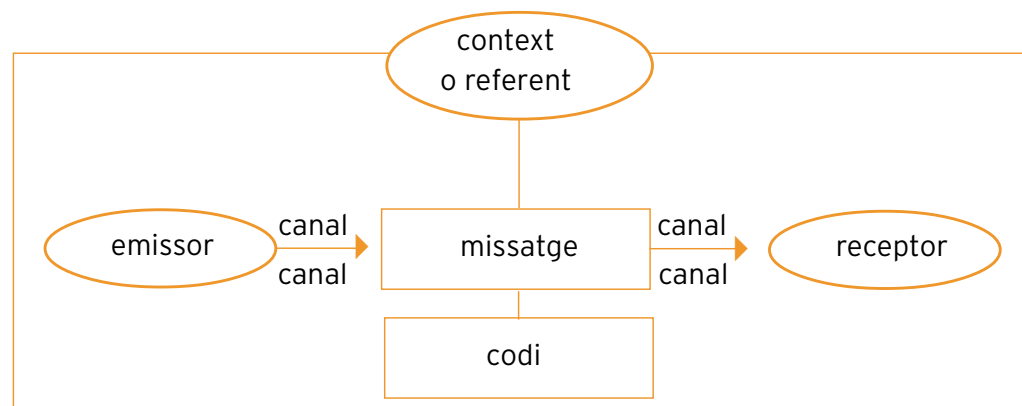
Ara reflexiona sobre els elements que intervenen en la situació comunicativa que acabes de llegir:

- Qui parla? o: Qui és l'emissor del missatge?
- Qui escolta? o: Qui és el receptor del missatge?
- Quina informació intercanvien aquestes noies? o: Quin és el missatge?
- Quin llenguatge utilitzen per comunicar-se? o: Quin codi fan servir?
- Per on es fa arribar la informació? o: Quin és canal?
- En quina situació es troben? o: Quin és el context o referent?

¹Àdamo: cantant en llengua francesa, molt popular en la dècada del 70.

De segur que has comprovat que la comunicació és un procés pel qual un emissor i un receptor intercanvien informació. L'emissor envia un missatge que conté la informació desitjada a un receptor, el qual haurà de desxifrar el missatge per entendre'l.

Recordes l'esquema de la comunicació?

Els elements que intervenen en qualsevol procés comunicatiu són els següents.

D'entrada necessitem tenir alguna cosa per comunicar: **el missatge**. La persona (o la cosa) que emet aquest missatge és **l'emissor**. La persona (o la cosa) que rep el missatge és **el receptor**.

L'emissor emet el missatge utilitzant un **codi** (per exemple, la llengua catalana) que el receptor ha de conèixer per poder-lo descodificar, ja que si no l'entén no hi ha comunicació. L'emissor i el receptor han de compartir també el canal per on es transmet el missatge. Finalment, emissor i receptor es comuniquen en un **context o referent** determinat que pot aclarir la comunicació: un semàfor en un encreuament de carrers permet la comunicació, però si el trobem al mig d'un camp està descontextualitzat i no té sentit. El context és, doncs, la situació comunicativa en què es produeix l'acte de comunicació

Elements no verbals que intervenen en la comunicació

Els elements no verbals que intervenen en la comunicació tenen tanta o més importància que les paraules que diem. Recorda que les paraules constitueixen només un 7% del total del missatge, mentre que l'entonació en constitueix un 38% i el llenguatge gestual un 55%.

Això és fàcil de veure en les obres de teatre. Si mai vas al teatre, fixa't que els actors exageren una mica aquests trets perquè la comunicació sigui més efectiva. I fixa't també que la seva dicció¹ és sempre clara i expressiva.

L'expressió corporal

En el teatre els actors treballen amb la veu, però també amb el cos. Els gestos, els moviments a dalt de l'escenari i les expressions de la cara són part del llenguatge que utilitzen per vehicular el seu art.

¹ Dicció: Manera en què una persona parla i pronuncia les paraules.

De la mateixa manera, en la comunicació ordinària entre persones l'expressió corporal hi juga un paper decisiu. La manera de moure les mans, la posició del cos, el moviment dels ulls, etc., ens permeten entendre el significat real del missatge. Amb l'expressió corporal es pot expressar decisió, seguretat, dubte, por i tot un seguit d'emocions que influeixen en el missatge.

L'entonació

L'entonació és la successió de tons amb què expressem un missatge oral. El to és una característica d'un so i pot ser més agut o més greu, o bé amb una entonació ascendent o descendent. Vegem-ho amb exemples. Fixa't en les frases següents:

El més atractiu és en Paul.

Quin us agrada més?

El primer cas és una frase enunciativa; per tant, l'entonació serà més neutra, mentre que el segon correspon a una frase interrogativa, com ens indica l'interrogant. La pregunta es marca oralment mitjançant una entonació ascendent.

En canvi, en la frase:

Aquest és tan lleig!

L'entonació té més força i ha de ser més enèrgica, perquè es tracta d'una frase exclamativa.

Amb la manera de pronunciar i d'entonar els missatges orals podem entendre dobles sentits. Una oració com «A mi m'agrada molt el Joan Albert» pot expressar el que realment diu; però, segons l'entonació del parlant o els gestos de la cara que faci (mig somriure, parlar entre dents, etc.), pot ser irònica i significar tot el contrari.

Així, doncs, el missatge comunicatiu en una conversa oral està marcat per les paraules, per l'entonació que els donem i per l'expressió del cos quan les diem.

(Fes les activitats d'aprenentatge 6 i 7)

3. GRAMÀTICA

El sistema vocàlic

Els sons vocàlics són sons sonors, que es diferencien dels consonàntics perquè l'aire, en el seu recorregut des dels pulmons, no troba cap altre obstacle que les cordes vocals.

Classificació dels sons vocàlics

El sistema vocàlic del català consta de vuit sons i, en canvi, només té cinc grafies. Els sons vocàlics es classifiquen en funció de tres criteris: el grau d'obertura, el punt d'articulació i la tonicitat:

- **Grau d'obertura de la boca:** Es mesura en una escala que va des de la posició més oberta, representada pel so de la [a] fins a la més tancada, representada pels sons de [i] o de [u].
- **Punt d'articulació:** Consisteix en l'avançament o el retrocés de la llengua i fa que els sons es puguin agrupar en tres sèries: palatals o prepalatals [i], [e], [ɛ]; posterior o velar [u], [o], [ɔ]; central o palatal [a] [ə].
- **La tonicitat:** És el fet que la vocal es trobi en síl·laba tònica o àtona i permet distingir entre vocalisme tònic, format per set vocals, i àton, reduït a tres.

Vocalisme tònic	
so	grafia
[a]	a
[ɛ]	e
[e]	
[i]	i
[ɔ]	o
[o]	
[u]	u

Vocalisme àton	
so	grafia
[ə]	a, e
[i]	i
[u]	o, u

La neutralització

La neutralització és el fenomen segons el qual, en el català central, les vocals a/e i o/u, quan es troben en posició àtona, es neutralitzen i passen a pronunciar-se de la manera següent:

a/e [ə]: casa, pare.

o/u [u] cobrir o muntanya.

Correspondència vocàlica entre so i grafia:

[a] a: cap, mal
 [ɛ] e oberta: mel, cel
 [e] e tancada: més, temps
 [ə] vocal neutra: mare, casa
 [i] i: pit, indi
 [ə] o oberta: pot, roc
 [o] o tancada: tomb, molt
 [u] u: ruc, un

▼ Las vocales en castellano

- Los sonidos vocálicos son cinco: [a], [e], [i], [o], [u].
- No ofrecen dificultades; hay una perfecta correspondencia entre sonido y grafía. ▲

Fenòmens de contacte vocàlic

Quan fem una frase (cadena fònica) o parlem de pressa, els sons lingüístics no s'articulen aïlladament, sinó que s'agrupen en seqüències. Aquests contactes entre vocals produeixen una redistribució sil·làbica que origina uns resultats fonètics determinats: l'elisió i la sinalefa.

L'elisió

És l'eliminació d'un so vocàlic com a conseqüència del contacte entre dos mots contigus. Els casos més freqüents són:

- Contacte entre dues vocals àtones idèntiques:
Una **a** migra.
[ə][ə] (el resultat és una sola vocal neutra)
- Contacte entre vocal àtona i vocal tònica:
Quin **a** hora és?
[ə] [ɔ] (el resultat és una vocal tònica)
- Contacte entre vocal tònica i vocal àtona:
Viatja**r** amb tren.
[a][ə] (el resultat és una vocal tònica)

Fixa't que en aquest últim cas el contacte vocàlic s'ha produït perquè la erra final de l'infinitiu no es pronuncia.

La sinalefa

És l'agrupació en una sola síl·laba de dues vocals que pertanyen a paraules contigües. Aquesta agrupació comporta la formació d'un diftong decreixent o creixent:

Canta **i** balla.
Nou **a**rbres.

De tota manera, convé que tinguis en compte que aquests fenòmens es produeixen en la llengua parlada i que les solucions poden ser diferents, segons la lentitud o la rapidesa amb què es parli.

Recorda això:

- **Elisió: Pèrdua d'una vocal.**
- **Sinalefa: Agrupació de dues vocals. Implica l'aparició d'un diftong.**
- **El contacte entre dues vocals tòniques no provoca cap fenomen.**

Els fenòmens de l'elisió i de la sinalefa són de vital importància a l'hora de comptar el nombre de síl·labes que té un vers. Comprova-ho tu mateix amb aquests versos de mossèn Cinto Verdaguer:

De Beret la immensa plana
té la forma de Bressol,
té muntanyes per barana
on com mare aguaita el sol.
Té per alta capçalera
la muntanya de Cabrera.
La geganta cordillera
Per bressar sos fills la vol.

Aquesta composició és formada per un total de vuit versos i, comptant fins a l'última síl·laba tònica, cada vers té set síl·labes, amb alternança de rima femenina (paraula plana) i masculina (paraula aguda). Observa que en el primer vers s'hi produeix una sinalefa (la **i**mmensa) i que en el quart hi ha dues elisions (mare aguaita **e**l sol).

Tot això ho podràs veure més a fons quan treballem la poesia; ara només ens interessa per aprendre a pronunciar correctament els sons.

(Fes les activitats d'aprenentatge 8, 9, 10 i 11)

4. LÈXIC

Sinonímia

Dues paraules o expressions són sinònimes quan tenen el mateix significat o aquest és molt semblant.

Podem distingir dos tipus de sinònims:

- Els **sinònims totals**, que són aquells que es poden intercanviar en tots els contextos.
- Els **sinònims parcials**, que només es poden intercanviar en alguns contextos.

Els sinònims totals no són gaire abundants. Exemples: *mot* i *paraula*, *hematies* i *glòbuls vermells*, *leucòcits* i *glòbuls blancs*...

Sovint ens trobem amb el cas de mots sinònims que, tot i tenir el mateix significat, no es poden intercanviar en alguns contextos: són els sinònims parcials. Això pot ser degut al fet que l'un és més propi del registre culte i l'altre del vulgar, que l'un es fa servir en una determinada zona geogràfica i l'altre no, que l'un és un barbarisme... El context ens indicarà quin dels sinònims és l'adequat per al text.

Hi ha mots que tenen un significat més general, que engloba els significats d'altres mots. Són els hiperònims o mots genèrics.

Els hipònims són mots de significat específic, que es poden incloure dintre del significat de l'hiperònim.

Per exemple, *electrodomèstic* és un hiperònim que inclou el significat d'hipònims, com nevera, congelador, batedora, picadora... *Persones* és també un hiperònim, que inclou el significat d'hipònims com home, dona, nen, jove...

Per parlar amb precisió, és molt millor fer servir els hipònims, encara que a vegades, com a sinònim, pot aparèixer l'hiperònim corresponent. Fixa-t'hi:

El gat va arribar a casa a quarts de quinze i, com era d'esperar, va trobar la porta tancada. A l'animal no li va quedar més remei que dormir al ras.

En aquest cas gat i animal són sinònims; gat és l'hipònim i animal és l'hiperònim que fem servir per tal d'evitar la repetició del primer.

Algunes vegades, quan no trobem la paraula adient, fem servir circumloquis. El circumloqui consisteix a dir, per mitjà de moltes paraules, expressions que podrien dir-se amb una o molt poques paraules.

Imaginem, per exemple, que no recordem el mot caravel·la; una opció seria dir:

Li va costar tot un mes fer a escala *un vaixell com aquell del Colom*.
circumloqui

D'altres vegades tenim problemes per buscar sinònims; llavors el diccionari de sinònims i antònims ens pot ajudar.

(Fes les activitats d'aprenentatge 12, 13, 14, 15, 16 i 17)

Recull de lèxic del món teatral

acomodador -a m i f. En els espectacles, persona encarregada de designar als concurrents els seients que han d'ocupar.

actor actriu m i f. Persona que representa un personatge en el teatre, el cinema, la ràdio o la televisió.

amfiteatre m. En un teatre modern, conjunt de seients ordinàriament col·locats en grades circulars.

apuntador-a m i f. Persona que dicta als actors els seus papers en les representacions teatrals.

assaig m. Representació d'una obra, execució d'un concert, etc., abans de la seva representació pública.

assaig general m. Assaig que es fa just abans de l'estrena d'una obra o d'un espectacle, en el qual es reproduïxen al màxim les condicions de la representació en públic.

attrezzo m. Conjunt d'accessoris de decoració, de mobiliari, etc., que s'utilitzen en el muntatge d'una escenografia.

bastidor m. Qualsevol de les teles pintades fixades en una armadura de fustes i llistons, que es posen a dreta i a esquerra de l'escenari formant part d'una decoració teatral.

bolo m. Actuació aïllada d'una companyia o d'un grup teatral que es duu a terme en una població diferent de la seu habitual.

cabina de control f. Sala petita, tancada per mampares de vidre i situada a l'extrem oposat de l'escenari d'un teatre, des d'on els tècnics regulen el so i els llums.

camerino m. Qualsevol de les cambres destinades als actors per vestir-s'hi, reposar-hi, etc.

clown m. Pallasso.

coreografia f. Art de compondre els moviments, les figures i els passos de danses o ballets d'acord amb la música.

decorat m. Conjunt d'elements pictòrics, plàstics, arquitectònics, etc., que figuren el lloc de l'acció en una representació de teatre, en una filmació, etc.

director -a m i f. Persona que dirigeix l'obra de teatre.

escenari m. Part del teatre en què els actors desenvolupen l'acció dramàtica i on es munten els elements escenogràfics.

escenografia f. Art i tècnica de muntar l'escena teatral. / Conjunt d'elements que permeten reproduir un determinat clima o ambient per a una representació teatral, un espectacle, etc.

espectador -a m i f. Persona que assisteix a un espectacle.

estrena f. Primera representació, exposició o projecció públiques d'una obra teatral, musical, cinematogràfica, etc.

figurant m i f. Persona que, en una representació, fa un paper de comparsa.

funció f. Cadascuna de les representacions d'una obra teatral o d'un espectacle.

galliner m. El pis més alt d'una sala d'espectacles.

llotja m. Qualsevol de les divisions d'una sala d'espectacles amb seients per a un cert nombre de persones.

paper m. Cadascuna de les parts del text d'una obra teatral que correspon a un personatge i que interpreta un actor o una actriu.

personatge m. Cadascun dels participants que intervenen en l'acció fictícia d'una obra teatral i que és encarnat per un actor o una actriu.

platea f sin. Pati de butaques m. Planta baixa del teatre on hi ha una sèrie de files de cadires o de butaques per als espectadors.

posada en escena f. Escenificació.

quadre m. Agrupament de personatges que durant una estona romanen en la mateixa actitud, representant una escena històrica, mitològica, simbòlica, etc.

regidor -a d'escena m i f. Tècnic d'un teatre o d'una companyia teatral que ocupa un càrrec intermedi entre el director i la resta de l'equip tècnic.

taquilla f. Lloc on es tenen els bitllets per despatxar-los al públic.

taula de llums f. Taula on hi ha els dispositius electrònics necessaris per tal de regular i tractar la il·luminació d'una obra teatral.

taula de so f. Taula on hi ha els dispositius electrònics necessaris per tal de regular i tractar el so d'una obra teatral.

teatre m. Edifici o local destinat a la representació d'obres dramàtiques.

teatrí m. Reproducció en miniatura d'un escenari que s'usa per a assajar decorats, la situació dels actors, etc.

teló m. Tela gran pintada, de l'amplària de l'escenari, la qual es pot abaixar i apujar i que, abaixada, tapa l'escenari.

tramoia f. Mitjà o conjunt de mitjans mecànics emprats en el teatre per fer transformacions escèniques, figurar aparicions, etc.

vestíbul m. Sala situada a l'entrada d'un teatre en què es reuneixen els espectadors durant l'entreacte.

PER APRENDRE

Activitat 1

Llegeix l'acotació i el text teatral següent:

L'obra té lloc al dormitori de la casa de dos pisos de Nat Ackerman, en algun indret de Kew Gardens. L'encatifat va de paret a paret. Hi ha un gran llit de matrimoni i un ample tocador. L'habitació és moblada i encortinada curosament, i a les parets hi ha algunes pintures i un baròmetre no gaire atractiu. Música suau quan s'aixeca el teló. Nat Ackerman, un fabricant de vestits d'home, calb, panxut, de cinquanta-set anys, està ajagut en el llit acabant de llegir el diari Daily News. Porta una bata i sabatilles i llegeix a la claror d'un llum petit enganxat al capçal blanc del llit. L'hora és prop de mitjanit. De sobte sentim un soroll i Nat es redreça i mira per la finestra.

NAT: Què diables és això?

(Enfilant-se feixugament per la finestra hi ha una lúgubre figura amb una capa. Esbufega sorollosament i llavors ensopega amb el marc de la finestra i cau a l'habitació.)

MORT: Jesús, Maria i Josep. Gairebé m'he trencat l'espina.

NAT *(contemplant-lo esbalaït)*: Qui sou?

MORT: La Mort.

NAT: Qui?

MORT: La Mort. Escolteu, puc assegurar-vos? Gairebé m'he trencat l'espina. Estic tremolant com una fulla.

NAT: Qui sou vos?

MORT: La Mort. Teniu un got d'aigua?

NAT: La Mort? Què voleu dir, la Mort?

MORT: Què us passa? Que no veieu el vestit negre i la cara emblanquinada?

NAT: Sí.

MORT: Que és carnaval?

NAT: No.

MORT: Doncs sóc la Mort. Ara, ¿em podeu donar un got d'aigua o una tònica?

NAT: Si això és una broma...

MORT: Quina mena de broma? Teniu cinquanta-set anys? Nat Ackerman? Carrer Pacífic 118? Tret que m'hagi equivocat [...]

NAT: Què voleu de mi?

MORT: Què vull? Què creieu que vull?

NAT: Deveu estar de broma. Tinc una salut perfecta.[...] No me'n vull anar encara.

(Woody Allen, *La mort truca*, traducció d'Àlex Alsina, *Monòlegs i diàlegs. Selecció de textos teatrals*, Francesc Vernet, La Magrana)

A partir d'aquí, respon les preguntes:

- a) Quin és el tema d'aquest fragment? Escriu un resum de l'acció i els diàleg dels personatges.

- b) Quin és el to d'aquest fragment? Dramàtic o humorístic? Què t'ho fa pensar?

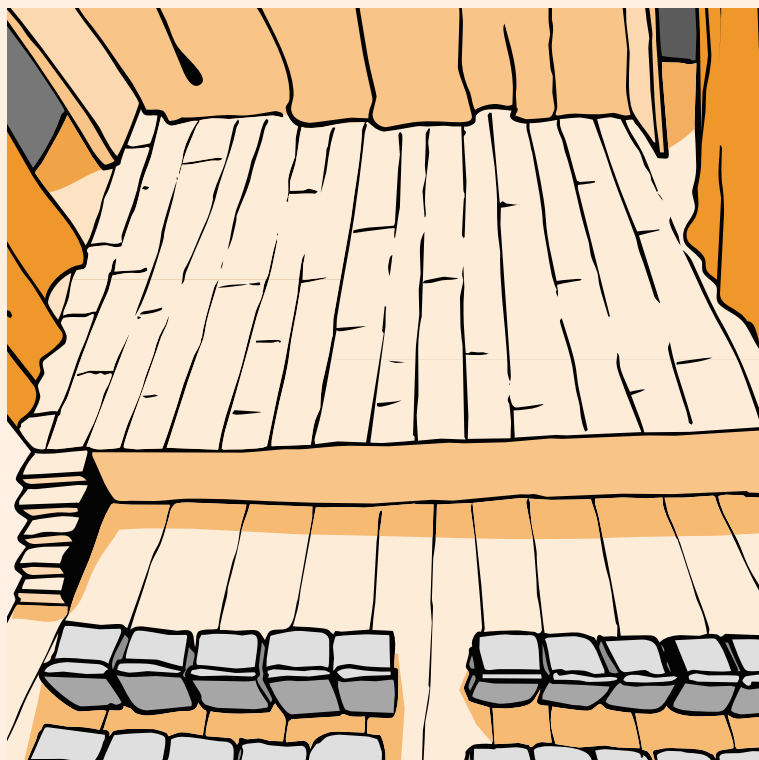
- c) Qui són i com estan caracteritzats físicament els personatges a partir de les acotacions?

- d) A partir d'aquest fragment, escriu una llista dels oficis relacionats amb l'espectacle teatral i explica de què s'hauria d'encarregar cadascú per muntar aquesta escena.

- e) Com creus que pot acabar aquesta escena? Imagina i escriu la continuació del diàleg entre Nat i la Mort (sis rèpliques).

Activitat 2

Com t'imagines l'escenografia del fragment teatral anterior? A partir de l'acotació del fragment anterior, situa els personatges i els objectes en el lloc de l'escenari que els correspon. Per indicar el moviment dels actors, fes servir línies o dibuixos.

Activitat 3

Llegeix el text següent. A partir d'aquí, com caracteritzaries els dos personatges (edat, cara, color dels ulls, nas, cabells i pentinat, estructura física, alçada, vestuari...) per tal de destacar-ne tant l'aspecte físic com la personalitat?

MISSATGER: Avui puc estar-me aquí tota la tarda. No hi ha feina. No hi ha feina per mi. Ja ningú envia paquets. Tothom envia cartes. I el correu electrònic ja gairebé no s'espatlla mai, i si s'espatlla fan servir el fax. Algun dia em despatxaran. I si em despatxen no sabré què fer. No sé fer res més. Portar documents i paquets d'un lloc a l'altre d'aquesta ciutat el més ràpidament possible. M'agrada la meva feina, però no té futur. En canvi vostè...

PROGRAMADOR INFORMÀTIC: Puc fer-li una pregunta?

MISSATGER: Sí

PROGRAMADOR INFORMÀTIC: Com em troba?

MISSATGER: Què?

PROGRAMADOR INFORMÀTIC: Com em troba, vostè?

MISSATGER: Doncs... no ho sé, simpàtic, normal.

PROGRAMADOR INFORMÀTIC: Vull dir físicament. [...] No sap dir-me si em troba guapo o no?

MISSATGER: Però per què li preocupa això?

PROGRAMADOR INFORMÀTIC: Perquè últimament totes les dones em persegueixen, sobretot les secretàries de l'empresa, totes em van al darrere, reclamen els meus serveis constantment, a vegades amb consultes idiotes que són falses consultes i fins i tot espatllen expressament un programa o esborren memòries o bloquegen els teclats, llavors arribo jo i elles se m'enganxen, em parlen en veu baixa, em despullen amb la mirada, m'intimidien, i això em posa malalt, em

sento ridícul, i em vénen ganes de córrer, d'escapar, [...] jo no em considero gens atractiu.

(Sergi Belbel, *Després de la pluja*, Edicions 62)

Activitat 4

Llegeix aquest crítica sobre un espectacle teatral. Respon les preguntes següents:

CRÍTICA DE TEATRE «Kamikaze» *Crònica marciana*, per Francesc Massip

Kamikaze, de Konrad Zschiedrich. Intèrprets: Mercè Anglès, Anna Güell, Fina Rius, Pilar Tàvora. Espai escènic i il·luminació: Xavier Garcia. Dramatúrgia i direcció: K. Zschiedrich. Sala Muntaner. Barcelona, 17 de juliol del 2002.

És dura la vida del crític. Es dirà que com la de tothom. No: és encara més dura. Ha d'anar a les estrenes, que és com encertar un meló sense ni tan sols haver-lo pogut tocar abans. I, a més, ha d'escriure sobre el que ha vist. Un crític no té dret a veure Kamikaze i passar-s'ho bé o malament, entretenir-se o avorrir-se com una ostra sense que passi res. Un crític no pot simplement exclamar «òndia, quina passada», comentar «no està mal» o escopir «quina buina», i després anar-se'n al llit com fa tothom. No podrà evadir-se, i això el separa irremeiablement de la resta dels mortals.

En resum, l'existència del crític és pitjor que la de la resta d'espectadors, perquè està obligat a veure Kamikaze. La responsabilitat és enorme, perquè l'obra és d'una gran ambició i pretén tractar fets de tan punyent actualitat com van ser els atemptats aeris de l'onze de setembre. No coneixíem la faceta d'autor dramàtic de Konrad Zschiedrich, però és certament notable que un personatge format a l'Alemanya oriental hagi estat capaç d'assumir amb tanta convicció aquella veta teatral nostrada dels Pastorets i del teatre de col·legi, amb aquella necessitat de ser elemental, repetitiu, moralista i ingenu per tal d'arribar al públic infantil d'aquelles funcions que no permetien la més mínima ironia (qui l'haguera entès?).

En fi, no vagin a veure Kamikaze si exerceixen la crítica. No hi vagin si no és que poden passar-s'ho bé o destralejar sense cap mena de complex. I ho repeteixo: pobres actrius! Als espectadors sempre els queda l'opció de tocar pirandó.

(Avui, 19.7.2002)

a) Aquesta crítica és positiva o negativa? Què t'ho fa pensar?

b) La crítica periodística d'espectacles (cinema, música o teatre) acostuma a seguir una estructura. Quina? Marca les parts en què es divideix i resumeix la idea principal de cadascuna.

c) L'autor afirma irònicament que la vida del crític és dura. Per què ho diu?

d) En el text hi ha diferents expressions i frases fetes de registre col·loquial. Explica el significat de les següents:

- avorrir-se com una ostra:

- òndia, quina passada!:

- quina buina!:

- tocar el pirandó:

Activitat 5

Explica el significat i la utilitat d'aquests elements que caracteritzen el text teatral:

• Acte:

• Escena:

• Acotació:

• Diàleg:

• Monòleg:

• Dramatúrgia:

Activitat 6

Què diferencia les frases següents les unes de les altres? _____

Vindràs al sopar.

Vindràs al sopar?

Vindràs al sopar!

Activitat 7

a) Quins són i en què consisteixen els elements no verbals que participen en la comunicació? _____

b) Busca persones per interpretar els personatges del fragment l'obra *Beatles contra Rolling Stones* que apareix a l'apartat de Llengua i societat. Després, llegiu-lo amb l'entonació adequada i utilitzeu els recursos d'expressió corporal més adients.

GRAMÀTICA

Activitat 8

Pronuncia a poc a poc aquests mots; a continuació subratlla totes les vocals àtones que tingui cada un:

barraca, ombra, música, toca, musiqueta, projecte, prendre,
somorta, motor, penombra

En el cas de les vocals a/e i o/u, quan es troben en síl·labes àtones, com es pronuncien? _____

Activitat 9

Com caldria pronunciar el so de la vocal en color en els mots següents?

base, Irene, classe, Sitges, cràter, fase, frase, sèrie, higiene,
superfície, home, túnel, balms, Blanes, Londres, flaire,
catàstrofe, febre, espècie, frare

Activitat 10

Després de fer una lectura molt acurada, classifica aquestes paraules en funció de l'obertura de la e i de la o:

foc, gent, cel, menta, hivern, comèdia, tendre, calent,
boira, forn, còpia, boca, botó, copa

[e] [o]
gent

[ɛ] [ɔ]
foc

Activitat 11

Comenta els fenòmens de contacte vocàlic de les frases següents:

Ex. Dubtosa arma secreta. **Elisió**

- a) La inspecció no aporta solucions. _____
- b) Es cou amb aigua. _____
- c) Travessarem un riu ample. _____
- d) No es troba bé. _____

LÈXIC**Activitat 12**

Aquí tens una llista de paraules a les quals has de buscar un sinònim perfecte. Et donem una pista: la primera lletra del sinònim:

be	x	manyà	s
llac	e	mescla	b
guineu	g	cim	p

Activitat 13

Sustituye las palabras subrayadas por palabras o expresiones sinónimas.

El contrayente argumentó que no podía casarse porque ya estaba casado.

Las chozas quedaron inundadas tras la tempestad.

El embaucador consiguió quitarles todo el dinero.

Era un chico muy agraciado y, además, era millonario.

Activitat 14

Troba un sinònim popular per a cadascun d'aquests cultismes:

ebri	trivial
dilapidar	cruenta
èxode	taciturn

Activitat 15

Els hiperònims ens provoquen a vegades imprecisió lèxica. Intenta precisar més aquestes oracions substituint els hiperònims per hipònims.

Havia pintat les parets de colors però no li acabaven d'agradar.

Les persones reunides van manifestar la seva preocupació per la baixada de les pensions.

L'edifici era d'una bellesa excepcional.

El vehicle mal estacionat va causar un gran embús.

Dóna'm l'eina.

S'ha trencat l'os.

A l'estiu es comprarà un vaixell.

Activitat 16

En cada una de estas frases aparece un hiperónimo y su correspondiente hipónimo. Subráyalos teniendo en cuenta que puede haber más de un hipónimo.

El arma del crimen era una pequeña pistola.

No sé si te gustan las flores pero te he traído estos claveles.

De todas las asignaturas, la que más le gustaba era matemáticas.

La nuez, la avellana, la almendra y el piñón son frutos secos que tienen muchas calorías.

El camarero y el cocinero eran dos de los trabajadores de más peso.

Activitat 17

La persona que ha dit aquestes frases ha utilitzat molts circumloquis, perquè no recordava algunes paraules. Ajuda-la a trobar les paraules correctes.

A la peixateria he comprat aquell peix que sembla un gripau i que és tan car.

L'animal que fa ric-ric no m'ha deixat dormir.

El mascle de la cabra portava una esquella mot grossa.

El pagès va adobar la plantació de raïm.

De Mallorca vam portar una mena de pasta que tenia forma de closca de car-gol, tota ensucrada. Tots els que anaven en l'avió en duïen una.

Activitat 1

Explica les característiques del text teatral com a gènere literari:

Activitat 2

Imagina que un grup de persones i tu heu decidit muntar una breu representació teatral. Explica les passes que heu de seguir i els elements que necessitareu per portar a terme l'espectacle: des del text fins a la posada en escena.

Activitat 3

Debes adaptar una narración para representarla en un escenario. Escribe este cuento en forma dialogada (de estilo indirecto a estilo directo) con las acotaciones necesarias (decorados, vestuario, caracterización y movimientos de los personajes, si lo crees necesario puedes indicar efectos sonoros, la iluminación, etc.)

En la calle había tres personas que paseaban: un hombre joven y alto, una mujer joven y guapa y por último, un hombre de edad avanzada muy agradable y elegante. Los dos primeros llegan a una esquina. De repente el hombre viejo ve un trozo de papel en el suelo. Lo recoge y ve que es un billete de 100 euros. Unos segundos más tarde, la joven vuelve sobre sus pasos y se acerca al anciano. Ella está llorando y gritando porque ha perdido todo el dinero que llevaba para la compra semanal. El anciano intenta consolarla y le anuncia que él lo ha encontrado. La mujer joven se siente muy agradecida. Al cabo de unos segundos se acerca el hombre alto, fingiendo que está buscando algo. De repente se abre una ventana y hombrecillo se asoma, viendo que el hombre alto está nervioso

y mirando a todas partes, le dice que ha visto como hace un rato se le caía un billete de 100 euros del bolsillo de la chaqueta. Le cuenta que ha visto como el anciano le daba el billete a la joven. El hombre alto se enfada mucho. El anciano se asusta y decide dar otro billete de su propio dinero al hombre alto para evitar una pelea. El anciano se marcha algo aturdido y nervioso. Entonces, se acerca de nuevo la mujer joven, habla con el hombrecillo de la ventana entre risas y le entrega un billete de 20 euros. Este último muy contento se despide de la pareja hasta la próxima ocasión.

Activitat 4

Explica els elements que intervenen en el procés de la comunicació.

Activitat 5

Explica com funcionen els elements no verbals en la comunicació. Quina relació hi ha entre aquests elements i el teatre?

Activitat 6

Classifica els mots següents segons el so de la vocal tònica:

ric, cru, estafa, mil, mel, llamp, ós, sort, sord, després,
ple, llet, porta, fusta, perla, hort, estrènyer, automòbil, crit

[a] **estafa**,

[ɛ]

[e]

[i]

[ɔ]

[o]

[u]

Activitat 7

Transcriu fonèticament els sons vocàlics que hi ha en color:

faula, roquet, viatge, confort, sopar, cotxe, suposar, resoldre,

bufetada, retolador, costats

Activitat 8

Com definiries el fenomen de la neutralització vocàlica? Posa'n alguns exemples.

Activitat 9

Respon breument les preguntes següents:

a) Com definiries un diftong?

b) Quins són els diftongs decreixents en català? Posa'n exemples.

c) Quins són els diftongs creixents en català? Posa'n exemples.

d) En quins casos fa la **i** i la **u** de consonants? Posa'n exemples.

Activitat 10

Fes el recompte sil·làbic i comenta els fenòmens de contacte vocàlic dels versos següents:

A LA VORA DE LA MAR

A la vora de la mar
 n'hi ha una donzella
 que broda d'un mocador
 la flor més bella;
 i quan n'és a mig brodat
 li falta seda.
 En veu venir un mariner
 Que al mar navega:
 "Mariner bon mariner
 si en porteu seda?"
 "De quin color la voleu,
 blanca o vermella?"
 "Vermelleta la vull jo
 que és per la reina."
 "Pugeu a dalt de la nau,
 triareu d'ella."
 Com dalt de la nau va ser
 La nau féu vela;
 Mariner es posar a cantar
 cançons novelles.

(Cançó popular)

Activitat 11

Cerca sinònims per a aquestes paraules (no cal que siguin sinònims perfectes):

parlar: instal·lar:
 faltar: resoldre:
 provar: enganyar:

Activitat 12

En aquesta llista de paraules hi ha cinc hiperònims i quinze hipònims que corresponen als hiperònims. Fes-ne la classificació.

àliga, text, artista, òpera, drama, vals, carta, pardal, actor,
 teatre, simfonia, instància, pintor, conte, comèdia,
 escultor, mussol, tragèdia, música, ocell

hiperònim

hipònims

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENTATGE

PER APRENDRE

Activitat 1

- a) Resposta orientativa. Tema: Un home rep la visita inesperada de la Mort.
 Resum: Nat Ackerman, un fabricant de vestits d'homes, es troba sol al seu apartament i està a punt d'anar a dormir quan, de sobte, entra per la finestra un intrús vestit de negre. Es tracta de la Mort. Nat està sorprès davant l'actitud espontània i descarada de la Mort, que arriba molt atabalada demanant un got d'aigua. Nat creu que encara no li ha arribat l'hora de morir i no vol anar-se'n amb ella.
- b) To humorístic. Les expressions de la Mort són còmiques; no és tracta d'un personatge tenebrós i dramàtic, sinó més aviat un personatge quotidià i proper.
- c) Els personatges són aquests:
 Nat Ackerman, un fabricant de vestits d'home, calb, panxut, de cinquanta-set anys; va amb bata i sabatilles.
 La Mort, que porta una capa negra i la cara pintada de blanc.
- d) Director,-a: Dirigeix tot l'espectacle i n'és el responsable.
 Actors: Dos actors per fer el paper de Nat i de la Mort.
 Escenògraf, -a: Per dissenyar l'habitació on passa l'acció.
 Atrezzista: S'ocupa de trobar tots els objectes que apareixen a l'escena: mobles, cortines, quadres, el baròmetre, el diari.
 Tècnic de llum: S'encarrega de recrear la il·luminació artificial de l'habitació i de donar un ambient lúgubre en el moment de l'entrada de la Mort.
 Tècnic de so: Pot recrear el soroll que sorprèn Nat en el moment en què entra sobtadament la Mort.
 Maquillador,-a: Per maquillar de blanc el rostre la Mort.
 Vestuari: Dissenyar la roba que porta Nat i la capa de la Mort.
- e) Resposta oberta.

Activitat 2

Resposta oberta.

Activitat 3

Resposta oberta. (Orientacions: El missatger pot ser jove, amb un vestuari informal; l'informàtic ha de ser físicament atractiu, agradable, ben vestit, etc.)

Activitat 4

- a) És un crítica negativa. L'autor ironitza sobre el seu ofici i l'obligació de veure muntatges com el que comenta. És molt dur amb el director i qualifica l'espectacle d'elemental, repetitiu, moralista i ingenu. Aconsella als espectadors que no vagin a veure l'obra.
- b) Estructura de la crítica: títol expressiu, fitxa tècnica, introducció, comentari i conclusió o recomanació.

Títol	{	«Kamikaze», Crònica marciala Francesc Masip.
Fitxa tècnica	{	Kamikaze, de Konrad Zschiedrich. Intèrprets: Mercè Anglès, Anna Güell, Fina Rius, Pilar Tàvora.
Introducció	{	És dura la vida del crític. Es dirà que com la de tot-hom. No: és encara més dura. Ha d'anar a les estrenes, que és com encetar un meló sense ni tan sols [...] i això el separa irremeiablement de la resta dels mortals.
Comentari	{	En resum, l'existència del crític és pitjor que la de la resta d'espectadors, perquè està obligat a veure [...] d'aquelles funcions que no permetien la més mínima ironia (qui l'haguera entès?).
Conclusió o recomanació	{	En fi, no vagin a veure [...] els queda l'opció de tocar pirandó.

Frase principal de la introducció: Un crític no té dret a veure Kamikaze i passar-s'ho bé... sense que passi res.

Frase principal del comentari: Ser elemental, repetitiu, moralista i ingenu...

Frase principal de la conclusió: No vagin a veure Kamikaze si exerceixen la crítica.

c) Resposta orientativa

L'autor opina que les persones que tenen com a ofici la crítica periodística no tenen dret a anar a veure una obra voluntàriament i anar-se'n si no els agrada; han de veure tot l'espectacle, perquè la seva feina és escriure'n una opinió. No poden evadir-se ni gaudir de l'espectacle o abandonar-lo quan vulguin. Han de reflexionar i explicar els motius pels quals aquell espectacle els sembla bo o dolent.

d)

- Avorrir-se com una ostra: Significa sentir tedi i avorriment en una situació.
- Òndia, quina passada: És una expressió col·loquial que s'utilitza quan una cosa o un fet ens agrada molt o ens sorprèn d'alguna manera, tant positivament com negativament.

- **Quina buinal:** Una buina és un excrement de bestiar boví. Es tracta d'un eufemisme per dir «quina merda»: Expressió que s'utilitza en el registre vulgar si una cosa o un fet ens disgusta. **Tocar el pirandó:** És sinònim de l'expressió tocar el dos, és a dir, marxar, anar-se'n, escapar-se, fugir d'un lloc.

Activitat 5

- **Acte:** Cadascuna de les parts en què es divideix una obra de teatre.
- **Escena:** Parts de cada acte. Normalment coincideixen amb canvis de temps, d'espai, de personatges...
- **Acotació:** Són les indicacions escrites per l'autor, que aporten informació sobre el to de veu dels personatges, els gestos i els moviments que fan, els sons i els sorolls que se senten, els objectes que han d'aparèixer en l'obra o les característiques de l'espai. Les acotacions s'escriuen a l'inici de l'acte o de l'escena, i també s'intercalen amb les paraules dels personatges. Acostumen a anar en cursiva o entre parèntesis.
- **Diàleg:** Conversa entre dos o més personatges.
- **Monòleg:** El discurs d'un personatge amb si mateix, sense esperar la resposta de ningú.
- **Dramatúrgia:** Consisteix a crear un espectacle nou sobre un de clàssic per tal d'obtenir-ne una versió moderna i propera que parli el mateix llenguatge de l'espectador, que reflecteixi el pensament interior del públic.

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 6

La primera és una enunciació. La segona una pregunta i la tercera una exclamació. Per això es pronuncien de manera diferent i expressen coses diferents. En la primera hi ha seguretat, en la segona dubte i en la tercera il·lusió.

Activitat 7

- Són l'expressió corporal, que consisteix en els moviments del cos i de les mans i l'expressió del rostre que fem a l'hora de parlar, i l'entonació, que és una successió de tons amb què expressem oralment el missatge. L'entonació pot ser ascendent o descendent.
- Activitat oberta.

GRAMÀTICA

Activitat 8

barraca, ombra, música, toca, musiqueta, projecte, prendre, somorta, motor, penombra

- La a/e quan es troben en síl·laba àtona es pronuncien com una neutra [ə]
- La o/u quan es troben en síl·laba àtona es pronuncien [u]

Activitat 9

Es pronuncien totes neutres [ə]

Activitat 10

[e] [o]	[ɛ] [ɔ]
forn	foc
boca	boira
botó	cos
copa	còpia
calent	tendre
relleu	comèdia
menta	hivern
gent	cel

Activitat 11

- La inspecció **no** aporta solucions. **Sinalefa**; es forma un diftong decreixent.
- Es cou **amb** aigua. **Sinalefa**; es forma un diftong creixent amb la u, que fa de consonant.
- Travessarem un riu **ample**. **Sinalefa**, es forma un diftong creixent amb la u que fa de consonant.
- No **es** troba bé. **Elisió** de la e, perquè és neutra [ə].

LÈXIC**Activitat 12**

be	xai	manyà	serraller
llac	estany	mescla	barreja
guineu	guilla	cim	pic

Activitat 13

Pot haver-hi diversos sinònims. Aquí en tens alguns:

El contrayente argumentó que no podía casarse porque ya estaba casado.
 novio explicó contraer matrimonio

Las chozas quedaron inundadas tras la tempestad.
 cabañas tormenta

El embaucador consiguió quitarles todo el dinero.
 timador, estafador

Era un chico muy agraciado y, además, era millonario.
 guapo rico

Activitat 14

ebri: borratxo.

dilapidar: malgastar.

èxode: fugida, escapada.

trivial: banal.

cruenta: sagnant.

taciturn: callat, reservat.

Activitat 15

color: blau, vermell, taronja, verd, rosa...

persones: jubilats, dones, homes, treballadors...

edifici: casa, torre, bloc, hotel...

vehicle: camió, cotxe, taxi...

eina: alicates, clau anglesa, martell, tenalles...

os: fèmur, radi, cúbit, clavícula...

vaixell: iot, veler...

Activitat 16hiperònim

arma

flores

asignaturas

frutos (secos)

trabajadores

hipònim

pistola

claveles

Matemáticas

nuez, avellana, almendra, piñón

camarero, cocinero

Activitat 17mot

rap

grill

boc

vinya

ensaïmada

passatgers

circumloqui

aquell peix que sembla un gripau i que és tan car

animal que fa ric-ric

mascle de la cabra

plantació de raïm

mena de pasta que tenia forma de closca de cargol,
tota ensucrada

els que anaven en l'avió

Activitat 1

Les característiques del teatre com a gènere literari són les següents:

- Està escrit en forma dialogada: els diàlegs (la conversa entre dos o més personatges), els monòlegs (discurs d'un personatge amb ell mateix, sense esperar la resposta de ningú) o els soliloquis (monòleg amb preguntes a les quals dona resposta el personatge mateix); fan avançar l'acció i sorgeixen directament, sense cap narrador que els relati.
- Les obres de teatre acostumen a dividir-se en actes, separats per intervals. Dins de cada acte hi pot haver diferents escenes, que normalment coincideixen amb canvis de temps, d'espai o de personatges.
- Contenen acotacions (o didascàlies), és a dir, indicacions escrites per l'autor, que aporten informació sobre el to de veu dels personatges, els gestos i els moviments que fan aquests, els sons i els sorolls que se senten, els objectes que hi han de sortir o les característiques de l'espai. Les acotacions s'escriuen a l'inici de l'acte o l'escena i també s'intercalen amb les paraules dels personatges. Acostumen a anar en cursiva o entre parèntesis.

Activitat 2

Resposta orientativa:

Primer s'ha de triar el text, repartir els personatges i decidir quin actor i actriu interpretarà cada paper.

Hi haurà d'haver un director que s'ocuparà de la direcció dels actors i de l'espectacle en general.

Un escenògraf per dissenyar i construir els decorats.

L'atrezzista o persona encarregada de l'atrezzo, és a dir, de trobar tots els objectes que hi ha en l'obra.

Una persona encarregada del vestuari per dissenyar o buscar la roba de cada personatge.

Maquillatge per caracteritzar i destacar els trets dels personatges.

Un tècnic de so que s'ocupi de la música i dels efectes sonors.

Un tècnic de llum que s'encarregui de la il·luminació.

Activitat 3

Resposta orientativa.

(Lugar: Una calle de una ciudad cualquiera, una acera con un bloque de casas y una ventana abierta, cercana a los peatones. Diversas personas pasean, entre los transeúntes destacan tres personajes: una mujer joven, guapa, rubia, llamativa, quizá un poco vulgar, vestida con ropa actual y barata; un hombre alto, joven, atlético, vestido con ropa deportiva, con aspecto cuidado y un aire

desafiante; un anciano entrañable, pelo cano, barba poblada, bastón, vestido con un traje oscuro, sencillo pero elegante y limpio; cerca de la ventana que da a la calle se ve, de vez en cuando, a un hombre bajo, grueso, calvo, con un semblante sonriente y hipócrita. Es una mañana luminosa, de un día laborable)

Escena 1

HOMBRE VIEJO: Buenos días *(dirigiéndose a una pareja que pasa por su lado)*, ¿cómo están?, adiós, adiós.

(para y se agacha)

Vaya, un billete. *(mirando de cerca el billete)* ¡100 euros! Es mucho dinero!

MUJER JOVEN: *(viene de la esquina y pasa junto al anciano, con aire apesadumbrado)* ¡No es posible! Juraría que lo puse en el monedero. Siempre con prisas, siempre con prisas... ¿qué voy a hacer ahora?

HOMBRE VIEJO: *(observa a la mujer, amablemente)* ¿Qué le ocurre, señorita? ¿Podría ayudarla en algo?

MUJER JOVEN: Ojalá. Acabo de perder todo mi dinero, debió caer al suelo hace unos minutos.

HOMBRE VIEJO: No se preocupe, ha tenido usted suerte. Aquí tiene el billete que busca.

MUJER JOVEN: Muchísimas gracias. No sabe usted lo contenta que estoy.

HOMBRE VIEJO: De nada, mujer, de nada. Que pase un buen día, adiós. Adiós.

HOMBRE JOVEN: *(se acerca después de haber estado observando la escena)* No es posible, ¡otra vez me han robado!

HOMBRE EN LA VENTANA: *(se asoma y grita)* Oiga, he visto como se le caía un billete del bolsillo. ¿Ve a ese anciano? Él lo tiene, he visto como lo cogía y se lo guardaba.

HOMBRE JOVEN: Oiga, usted, sí, sí, ¡usted! *(amenazante)* Creo que tiene algo que no le pertenece. ¿Me lo da o llamo a la policía?

HOMBRE VIEJO: *(asustado)* No, si yo... hace un momento... esa mujer... Tenga, tenga su dinero.

(todos se alejan y vuelve la mujer joven)

MUJER JOVEN: *(se dirige con una sonrisa maliciosa al hombre de la ventana)* ¡Hoy ha sido muy fácil Un negocio redondo, ¿verdad? Toma tu parte *(le da un billete)*. ¿A qué hora quedamos mañana?

Activitat 4

Els elements que intervenen en el procés de la comunicació són:

L'emissor: És qui emet la informació.

El receptor: És qui rep la informació.

El missatge: És la informació que s'intercanvia.

El referent o context: És la realitat a la qual fa referència el missatge, és a dir, allò de què es parla.

El codi: És el sistema de signes que utilitza el receptor per elaborar el missatge. L'emissor i el receptor comparteixen el codi per entendre's entre ells.

El canal: És el mitjà a través del qual passa el missatge (l'aire quan parlem; el paper quan escrivim, etc.)

Activitat 5

Els elements no verbals de la comunicació són els gestos, l'expressió corporal i l'entonació. En el teatre els actors utilitzen aquests elements de manera especial per donar força als seus personatges i transmetre emocions al públic receptor.

Activitat 6

- [a] estafa, llamp.
- [ɛ] estrènyer, mel, perla, ple.
- [e] llet, després.
- [i] ric, crit, mil.
- [ɔ] hort, automòbil, sort, porta.
- [o] sord, ós.
- [u] fusta, cru.

Activitat 7

faula	roquet	viatge	confort	sopar	
[ə]	[u]	[ə]	[u]	[u]	
cotxe	suposar	resoldre	bufetada	retolador	costats
[ə]	[u]	[ə]	[u]	[u]	[u]

Activitat 8

La neutralització vocàlica consisteix en la pèrdua dels trets diferencials entre dos o més sons en determinants contextos; a/e en posició àtona es pronuncia neutra [ə]: Blanes, viatge, casa; o/u en posició àtona es pronuncia [u]: botifarra, suport.

Activitat 9

- a) Diftong: És la unió de dues vocals que es pronuncien en una mateixa síl·laba.
- b) Diftongs decreixents en català: Es produeixen quan trobem a, e, o, u + i: remei, rei, mai... I quan trobem a, e, i, o + u: caure, beure, coure...
- c) Diftongs creixents en català: Es produeixen quan trobem q, g + u + vocal: quatre, llengües, pingüí...
- d) Els casos de i/u consonàntica es produeixen quan trobem tres vocals juntes (cauen, noia...)
 - O a principi de síl·laba seguida d'una vocal (iogurt, iode...)

Activitat 10

A LA VORA DE LA MAR

A la vora de la mar
 N'hi ha una donzella (sinalefa)
 Que broda d'un mocador
 la flor més bella;
 i quan n'és a mig brodat
 li falta seda.
 En veu venir un mariner (sinalefa)
 Que al mar navega: (elisió)
 «Mariner bon mariner
 si en porteu seda?» (elisió)
 «De quin color la voleu,
 blanca o vermella?» (elisió)
 «Vermelleta la vull jo
 que és per la reina.» (elisió)
 «Pugeu a dalt de la nau, (elisió)
 triareu d'ella.»
 Com dalt de la nau va ser
 La nau féu vela;
 Mariner es posar a cantar (dues elisions)
 cançons novelles.

Es tracta d'una composició formada per versos de 7 i de 4 síl·labes, que alterna rima masculina (paraula aguda) amb femenina (paraula plana).

Activitat 11

parlar: xerrar, dialogar...

faltar: mancar...

provar: emprovar, tastar...

instal·lar: col·locar, posar...

resoldre: solucionar, aclarir, esbrinar, arreglar, decidir...

enganyar: estafar, mentir...

Activitat 12

hiperònim

text

ocell

artista

música

teatre

hipònims

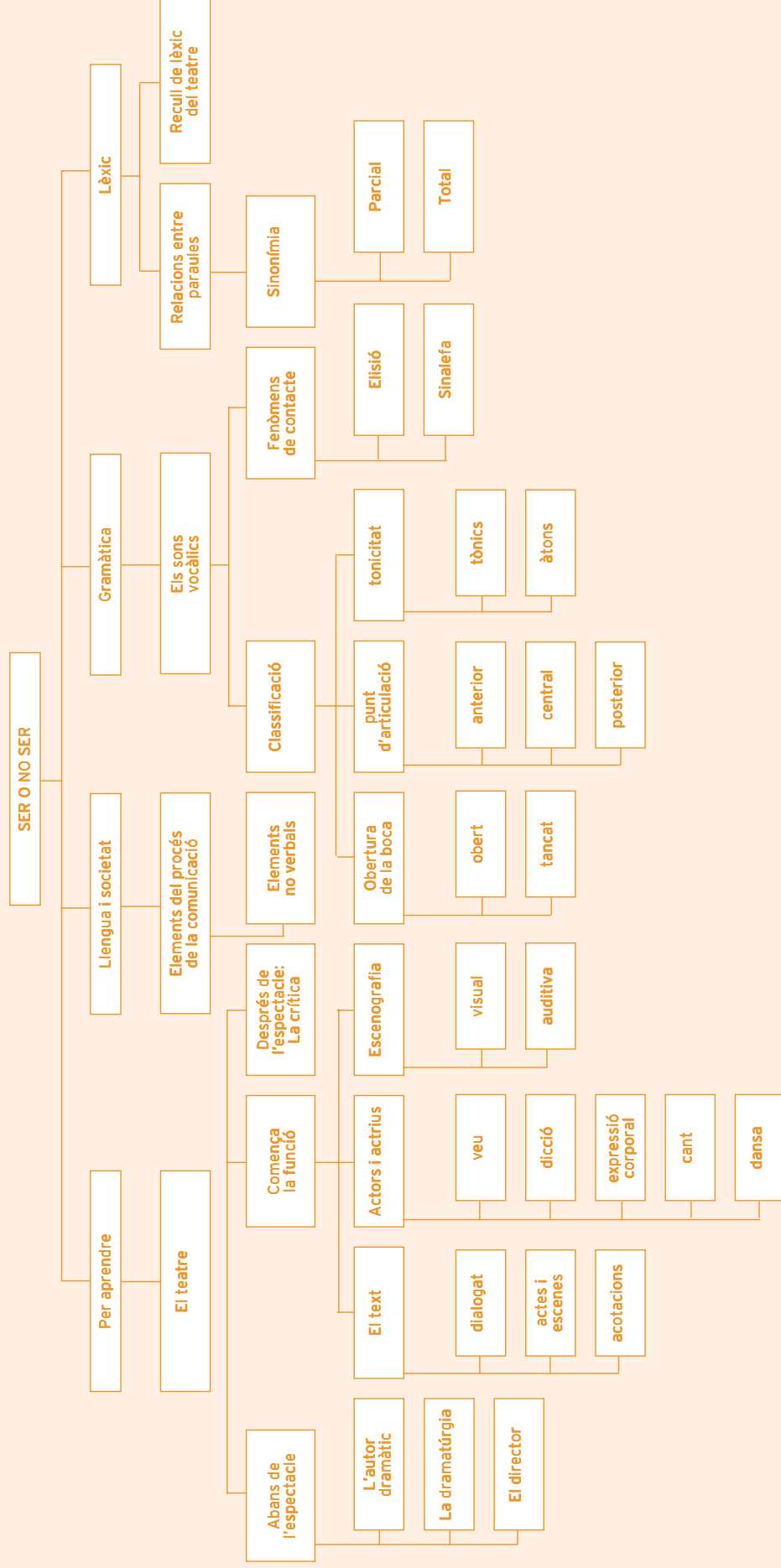
carta, instància, conte

àliga, mussol, pardal

escultor, pintor, actor

òpera, vals, simfonia

drama, comèdia, tragèdia

com ho porto?

Què he après i què em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Omple la graella següent amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Comentar textos teatrals i conèixer-ne les característiques.	1, 2, 3	1	
Conèixer els elements bàsics per fer un muntatge teatral.	3, 5	2, 3	
Reconèixer i comentar les parts d'una crítica teatral.	4		
Identificar i conèixer els elements del procés de la comunicació.		4	
Utilitzar el llenguatge no verbal per expressar-te.	6, 7	5	
Conèixer fenòmens de contacte vocàlics per millorar la dicció.	8, 9, 10, 11	6, 7, 8, 9, 10	
Identificar i buscar sinònims d'alguns mots en textos orals i escrits.	16, 17	11, 12	
Conèixer el lèxic relacionat amb el fet teatral.	5		

Unitat 3

D'ARISTÒTIL A BELBEL

89

UNITAT 3 D'ARISTÒTIL A BELBEL

Comunicació 8. TEATRE

QUÈ APRENDRÀS?

En aquesta unitat faràs un viatge per conèixer l'evolució del teatre des de l'antiguitat fins als nostres dies. Al final de la unitat podràs:

- Tenir una visió general de com ha evolucionat el teatre des de l'antiguitat fins als nostres dies.
- Llegir expressivament, comprendre i situar textos teatrals en el seu context.
- Conèixer els primers textos en català.
- Analitzar la transformació de la llengua catalana en l'època medieval.
- Reconèixer la classificació dels sons consonàntics.
- Conèixer alguns fenòmens de contacte consonàntics per millorar la dicció.
- Buscar i utilitzar antònims en l'expressió oral i escrits.

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- L'evolució del teatre dels orígens a l'actualitat:
 - Els orígens.
 - L'evolució.
 - Els clàssics.
 - L'edat mitjana.
 - Els segles xvi i xvii.
 - Els contemporanis.
 - Les noves tendències.

LLENGUA I SOCIETAT

- Els primers textos en català.
- Transformació de la llengua:
 - El català medieval.
 - Les cròniques.
 - La Cancelleria Reial.
 - Ramon Llull.
 - Ausiàs March.
 - La modulació i la projecció de la veu.

GRAMÀTICA

- Fonètica:
 - Classificació dels sons consonàntics.
 - Fenòmens de contacte consonàntics.
 - Sonoritzacions.
 - Ensordiments.
 - Emmudiments.
 - Sensibilitzacions.

LÈXIC

- L'antonímia.
 - Parcial.

1. PER APRENDRE

Els orígens del teatre

Has vist mai cap representació teatral? Quin efecte t'ha causat? El teatre, com a gènere literari i espectacle, submergeix el lector-espectador en una altra realitat. Els actors i les actrius en escena creen un món, i així s'estableix el contacte directe amb el públic.

En el món occidental, el teatre ha anat evolucionant al llarg dels segles. En les antigues civilitzacions (Egipte, Xina, Índia...) se celebraven cerimònies religioses que eren representacions o explicacions de fets i creences.

Es pot afirmar que **el teatre com a espectacle va néixer a l'antiga Grècia**. La civilització clàssica se servia del teatre per tractar temes humans i socials; era un mitjà d'entreteniment i ensenyament que feia participar-hi el públic. Tanmateix, era un espectacle molt diferent del que coneixem ara. Les representacions tenien un motiu religiós i se celebraven un cop l'any, durant les grans festes en honor dels déus.

Com totes les manifestacions antigues, el teatre grec té un alt component religiós. En trobem l'explicació en el seu origen: Els grecs celebraven unes festes en honor del déu Dionís (déu del vi, de l'embriaguesa, de la diversió i de la rauxa), durant les quals es cantaven himnes que, de mica en mica, es transformaren en representacions. Es tractava d'escenes rituals (de dol, de sacrifici, de pregària), en les quals l'estàtua del déu era transportada enmig de l'orquestra i un cor de cantaires entonava cants en honor seu.

A partir del segle IV aC, durant el gran període clàssic, les obres dramàtiques s'escriuen i es copien. Per això han arribat fins a nosaltres les obres dels grans autors clàssics **Èsquil, Sòfocles, Eurípides**, etc., i més tard **Aristòfanes i Menandre**.

La seva temàtica és impregnada per la religió, la mitologia, el dret i la vida política. En les obres clàssiques es parla de justícia, de venjança, de la definició del millor règim polític, de la superioritat de la democràcia, de la legitimitat del poder, etc. Tots aquests temes perviuen actualment, i precisament per això els clàssics són representats i adaptats any rere any pels directors de teatre actuals.

Els gèneres clàssics, els temes i la regla de les tres unitats

Tradicionalment es distingeixen tres gèneres dramàtics bàsics: la tragèdia, la comèdia i el drama.

- **La tragèdia** representa una acció seriosa mitjançant un llenguatge elevat. És un gènere noble que vol distanciar-se de la realitat quotidiana i prosaica. Els protagonistes són éssers extraordinaris (déus i deesses, reis i reines, prínceps i princeses...) que no són responsables dels seus actes, perquè estan en mans d'un destí fatal que no poden controlar i del qual no poden escapar. La finalitat de la tragèdia és despertar la compassió del públic i busca la identificació i la purificació de les passions de l'espectador. Aquest procés s'anomena «catarsi».

- La **comèdia** representa una acció versemblant d'una manera intranscendent i còmica. Els protagonistes són personatges de la vida quotidiana, i tracta temes corrents que poden fer riure o bé fer una sàtira de la societat i els costums. El llenguatge i l'estil són, en conseqüència, més planers que no pas en la tragèdia.

Encara que la comèdia té sempre un desenllaç feliç i un clar component d'entreteniment del públic, manifesta també una intenció crítica i moralitzant sobre la conducta humana.

En la Grècia clàssica mitjançant la comèdia es criticaven els valors de la societat humana i les seves imperfeccions: es denunciaven i es caricaturitzaven els polítics, es ridiculitzaven els déus que eren presentats com a mandrosos, mentiders, golafres...

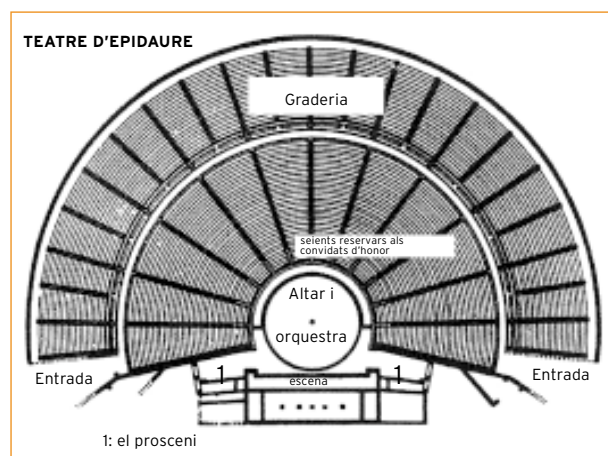
- El **drama**, com a gènere intermedi entre la tragèdia i la comèdia, presenta característiques comunes a tots dos gèneres. El tractament de l'acció és greu i seriós, però els personatges són éssers corrents que no estan destinats i que poden arribar a dominar el seu destí.

L'obra teatral es basava en **tres unitats bàsiques**: acció, espai i temps. El tractament d'aquests tres elements estava sotmès a unes normes força rígides que havien enunciat el filòsof Aristòtil (384-322 aC):

- **Unitat d'acció**: Les obres de teatre havien de presentar una acció única, on només es podia tractar una història i no s'hi podien barrejar elements còmics i tràgics.
- **Unitat de temps**: El temps de l'acció s'havia d'ajustar a la durada de la representació (no podia passar d'una jornada).
- **Unitat d'espai**: Tota l'acció s'havia de desenvolupar en el mateix lloc (una ciutat, un paisatge, un poble...) fins al final.

El teatre, el públic i el lloc de l'espectacle a través de la història

Avui, quan decideixes anar al teatre tries el lloc, el dia, l'hora i fins i tot a l'entrada hi posa el seient que has d'ocupar. L'espectacle teatral s'ha presentat en llocs diferents: el carrer, teatres oberts, recintes tancats, etc. El nom «teatre» ve del mot grec *théatron*, que vol dir «lloc des d'on es mira, es veu».

Els grecs pagaven la seva entrada, que indicava el lloc que els corresponia ocupar. Era un espectacle que aplegava tots els ciutadans; les localitats de la part baixa de la graderia eren reservades als espectadors d'honor. Com avui, el públic tenia un paper molt important i actiu en les representacions teatrals.

Les sales de teatre que coneixem són espais tancats, però el teatre grec s'interpretava en recintes oberts, dissenyats especialment per obtenir una bona acústica.

Els romans, grans admiradors de la civilització grega, heretaren el gust pel teatre. Els teatres eren llocs de reunió on la plebs es divertia. Al Coliseu de Roma, per exemple, hi cabien cinquanta mil espectadors. El teatre clàssic va ser substituït per la representació de breus escenes còmiques, espectacles de mim i acrobàcia. Més tard es feren populars les lluites amb animals i també els combats entre homes. El significat especial del fet teatral com identificació i comunicació amb l'espectador havia desaparegut.

Durant l'edat mitjana es va produir una pèrdua d'interès pel teatre que torna a reduir-se a representacions de caràcter religiós (l'adoració dels reis d'Orient, episodis de la vida de Jesucrist, etc.). Ara bé, en el segle XVI es produeix una recuperació i es redescobreixen els clàssics grecs i llatins.

A principis d'aquests segle, a les ciutats italianes les companyies interpreten la **Commedia dell'Arte**. La Commedia dell'Arte o comèdia italiana era un teatre humorístic i ambulant –anaven de poble en poble i muntaven l'escenari al carrer–, basat en la improvisació. Els actors, abans de començar la funció, es posaven d'acord sobre l'argument i, en sortir a escena, improvisaven els diàlegs. Tot depenia de l'actor i de la vivesa dels diàlegs. La trama era sempre la mateixa: una comèdia de tema amorós, plena d'equívocs, reflex de la vida popular. El personatge més conegut de la Commedia dell'Arte i potser del teatre de tots els temps és l'arlequí. Arlechinno era un criat còmic i insolent, que sempre volia enganyar el seu mestre i prendre-li l'estimada i els diners, però mai se'n sortia del tot. És un personatge que des de sempre ha inspirat simpatia. L'arlequí es movia constantment i era ràpid i acrobàtic. És representat caminant amb ziga-zaga, amb una màscara que li cobreix mig rostre i portant un vestit amb triangles blaus, vermells i verds.

Els dramaturgs del segle XVI al XVII, l'anomenat **segle d'or**, estrenaven les seves obres als corralles, que eren uns espais sense sostre i amb graderies i allotjaven els còmics que s'aturaven a actuar a una ciutat.

Aquests són alguns dels personatges de la Commedia dell'Arte. Per tal de divertir el públic, els actors eren també acròbates, mims, cantants i músics. La Commedia dell'Arte va ser l'antecedent de la comèdia, tal com la coneixem actualment.

Les societats humanes han imposat durant molt de temps uns papers ben diferenciats als homes i a les dones. En l'antiga Grècia la interpretació teatral era reservada als homes; fins i tot els papers femenins els feien actors. Els primers papers interpretats per dones apareixen amb la Commedia dell'Arte. Però també al mateix temps a Anglaterra, els papers femenins de les obres de Shakespeare eren interpretats per homes.

Fou una època que va donar grans autors de la literatura universal. A Espanya, durant el segle XVII, el teatre esdevé un gènere popular i és l'entreteniment preferit pel gran públic. Així va néixer l'anomenada **comedia española**, que barreja elements còmics i tràgics i que, a més, es caracteritza per la multiplicitat d'accions, la divisió de l'obra en tres actes i la presència de personatges arque-

típics, és a dir, que sempre tenen els mateixos trets: la figura del vell, la dama, el pretendent, el graciós i el rei, entre d'altres. Els grans dramaturgs del segle XVII, en un intent de fer un teatre que complagués més el públic, van trencar la rigidesa de les tres unitats d'espai, lloc i temps.

Els autors més prolífics foren **Lope de Vega** i **Calderón de la Barca**, els quals, a més d'escriure obres d'entreteniment, també tractaren altres problemes de dimensió filosòfica, com ara el sentit de la vida, el poder, la justícia, la venjança, etc.

A Anglaterra, **William Shakespeare**, el màxim representant de la literatura anglesa i un dels millors autors de la literatura universal, va ser actor i empresari de teatres, però sobretot fou escriptor. La seva obra més popular és **Hamlet**, malgrat que cal destacar *Macbeth*, *Otelo*, *El somni d'una nit d'estiu*, etc. A França, més tard, **Molière** fou el mestre de la comèdia, amb la qual va criticar la noblesa arruïnada, la pedanteria dels intel·lectuals o el materialisme burgès. Entre les seves obres més conegudes hi ha *L'avar*, *El Malalt imaginari*, *Don Joan*, etc.

Evolució cap al teatre actual

En el segle XVIII es comença a fer un teatre basat més en la paraula que no pas en l'acció, el qual vol allunyar-se de la comèdia d'embolics i acostar-se al caràcter dels personatges.

Durant el segle XIX hi ha una gran varietat de gèneres teatrals (drama, teatre de costums i urbà, sainets o peces curtes còmiques...). A Catalunya i arreu de l'Estat la figura més destacada en aquest gènere és **Àngel Guimerà** (1845-1924). Guimerà és un autor internacional, perquè va traspasar l'àmbit del territori català, renovà l'escena espanyola i fins va despertar l'interès de la indústria cinematogràfica americana, la qual va fer adaptacions d'algunes obres del seu repertori. Guimerà és representant de la Renaixença, és a dir, del procés de recuperació lingüística, cultural i nacional de Catalunya. La seva obra encara és vigent, tant pel que fa als temes com a l'ús de la llengua: la passió humana es converteix en l'eix principal de la seva producció teatral, en la qual utilitza una llengua viva i propera. Les seves obres més importants, com ara *La filla del mar*, *Terra baixa*, *Maria Rosa* o *Mar i cel* han estat dirigides i adaptades per directors actuals.

Cap text català contemporani no s'ha representat tant com *Terra baixa*. Aquesta obra representa el pas del segle XIX al XX, el pas del món rural al món urbà. L'argument explica la història de la Marta, una jove entre dos homes i dues passions; en Sebastià, un ric terratinent, i en Manelic, un pastor ingenu, pur i ple de vida, que li ofereix una nova visió del món. L'ésser humà és bo per naturalesa, i la societat civilitzada és la que el corromp: la Terra alta és la terra d'en Manelic, un món pur i respectuós, mentre que la Terra baixa és la d'en Sebastià, la ciutat degradada i contaminada moralment.

Llegeix aquest fragment en què en Manelic parla de la Terra alta, lliure i pura, enfrontada a la Terra baixa, i les seves lleis:

MANELIC: (*subjectant la Marta, plorant*) [...] t'estimo, Marta! T'estimo! T'estimava des d'allà dalt, en pujar tu, que jo era un grapat de neu que es va fondre mirant-te. I t'he estimat encara més en venir a trobar-te, pobre de mi, davallant a salts, com l'aigua dels cims a ajuntar-se amb l'aigua de la mar, que diuen que és amargant! Que ho sigui, d'amargant; que ho sigui; ella atrau com tu m'atraus a mi; perquè et desitjo i t'estimo; Marta! [...] I mira, per a mi no hi ha lleis d'aquí baix ni res que m'aturi, que els llamps i les mestralades¹ m'han fet lliure, i vull jo, perquè ho vull, besar-te, mossegar-te fins a l'ànima, [...] confont en un afany rabiós la mort i la vida, com a home i com a fera, tot junt, tot, contra tu i amb tu, i contra tothom de la terra.

(Àngel Guimerà, *Terra baixa*, acte segon escena VIII)

A finals del segle XIX i principis del XX es va imposar la tendència a reproduir la realitat objectivament. A Catalunya el modernisme és representat en teatre per **Santiago Rusiñol** i **Adrià Gual**. Rusiñol, com a autor dramàtic, abandonà la voluntat modernista de l'art per l'art, de la recerca de la bellesa per damunt de tot, i volgué atraure el gran públic tractant temes com el sentimentalisme i el costumisme.

A partir dels anys vint el teatre a Catalunya és més aviat tradicional. **Josep Maria de Sagarra** poeta, narrador i dramaturg, va tenir un gran èxit de públic amb obres com *L'hostal de la Glòria*. En les seves peces evoca una Catalunya mítica, amb personatges enfrontats pels seus sentiments.

A Espanya, el teatre en castellà segueix unes tendències variades: des del teatre burgès, superficial, fàcil i molt relacionat amb el sistema sociopolític (amb autors com Alfonso Paso, que feia una crítica molt suau de la realitat), fins al teatre popular, reservat a un públic senzill, amb arguments simples i personatges tendres i simpàtics, com Mihura o els germans Álvarez Quintero. La renovació teatral la van fer **Ramón del Valle Inclán** i **Federico García Lorca**.

Noves tendències

Durant tot el segle XX, el teatre ha viscut moltes transformacions i els autors han experimentat amb aquest gènere per tal de ser innovadors. Sempre amb la intenció de trobar noves maneres de comunicar-se amb el públic, han anat sorgint diverses tendències: el teatre de l'absurd adreçat a un públic intel·lectual (autors com **Samuel Beckett** o **Eugène Ionesco** escriuen un teatre simple, on només comptava la força de la paraula); el teatre de carrer, que vol ser un mitjà d'expressió directe i sincer, un lloc de diversió però també de reflexió, amb personatges i ambient quotidians; el teatre experimental, que es planteja qüestions estètiques, investigant noves tendències escèniques; el teatre de tesi, que pretén tractar problemes d'ordre ètic i moral, com ara el teatre de **Bertolt**

¹ Mestralades: El mestral és un vent; les mestralades són cops de vent de mestral.

Brecht; el teatre veritat (representat per Harold Pinter), amb diàlegs aparentment buits, lacònics, plens de silencis, fins i tot inquietants, etc.

La dictadura de Franco i la manca de llibertat d'expressió va provocar que, a Catalunya, l'art dramàtic fos un mitjà de denúncia, compromès i fet en la clandestinitat. Fou un moment molt creatiu, ple de directors i intèrprets que buscaven noves vies de comunicació dramàtica en els corrents europeus innovadors. Es van crear companyies com **Els Joglars**, **Dagoll-Dagom**, **Comediants**, el **Teatre Lliure** i, més tard, **La Fura dels Baus**, etc., que feren de Catalunya un lloc de referència en l'àmbit teatral.

Aquests anys clandestins van ser el planter de la realitat actual, en què el teatre és variat i innovador, tant pel que fa als textos i a la interpretació, com a la posada en escena i la direcció.

Actualment es parla de la crisi del teatre; per això els homes i les dones de teatre es plantegen el fet teatral com a mitjà d'expressió per connectar amb el públic. Es busca la participació de l'audiència en l'espectacle per tornar a situar-lo en el receptor col·lectiu, que és el públic. La intriga dramàtica presenta problemes que es poden resoldre però que exigeixen una mínima reflexió i desperten la capacitat emotiva dels espectadors. La diversitat de propostes dramàtiques és enorme, des de la més comercial fins a la més alternativa, des d'obres d'estructura molt complexa fins a obres aparentment ingènues que volen la comunicació directa amb el públic.

Entre els autors actuals destaquen **Josep Maria Benet i Jornet**, **Sergi Belbel**, **José Sanchis Sinisterra**, **Mercè Sarrias**, **Lluïsa Cunillé**, **Rodolf Sirera**, **Jordi Galceran**, **David Plana**, etc. Aquests autors s'inspiren en les actituds quotidianes dels homes i les dones d'ara, tracten l'angoixa de viure amb ironia, amb humor o amb un sentiment tràgic, segons els casos.

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2 i 3)

2. LLENGUA I SOCIETAT

Els primers textos en català

Es pot dir que el català ja es parlava durant el segle IX, però encara no s'escriu. La població general parlava la llengua romànica que llavors rebia el nom de **romanç**. L'escriptura, en canvi, es continuava fent en llatí.

Es considera que el primer text en llengua catalana és el **Forum Iudicum** (o **Llibre dels Jutges**) que és un recull de lleis que estaven en funcionament en aquell moment.

D'altra banda, devien existir poemes èpics que s'han perdut. Així, doncs, es considera que el primer text literari en català són les **Homilies d'Organyà**, que són un recull de textos religiosos i sermons traduïts de l'occità.

El català medieval

L'època medieval és l'època de més esplendor de la llengua catalana. En aquesta època va sorgir amb força la prosa catalana en les grans cròniques dels reis de la Corona catalano-aragonesa, que narraven les seves gestes i conquestes per tota la Mediterrània, com ara la de Jaume I o la de Bernat Desclot.

Precisament gràcies a aquestes conquestes, que explicaven les cròniques, el català es va estendre fora del Principat de Catalunya. Durant la primera meitat del segle XIII foren conquerits Mallorca, Eivissa i el País Valencià, i a finals del mateix segle va ser conquerida Menorca. Fins llavors tots aquests territoris eren ocupats pels àrabs.

L'expansió catalana per la Mediterrània arribà fins a Grècia i Turquia, però en aquests llocs la llengua catalana es va fer servir únicament en l'Administració i no va generalitzar-se entre la població. Només en el cas de la ciutat de l'Alguer, a l'illa italiana de Sardenya, van arribar a introduir el català com a llengua popular, on encara es pot sentir avui.

Ara bé, **el gran creador del català literari medieval és l'escriptor mallorquí Ramon Llull** (1232-1315). Llull fou el primer autor europeu que va fer servir una llengua romànica, el català, per parlar de temes que, fins llavors, només s'havien tractat en llatí, com la filosofia i la teologia.

Per això va haver de crear tot un vocabulari nou que s'adequés a les seves necessitats. I ho va fer, en general, a partir del llatí. El seu estil esdevingué el model de llengua culta utilitzat fins que la Cancelleria Reial en va crear un de nou, a finals del segle XIV.

Efectivament, a finals del segle XIV l'organisme que s'encarregava de l'arxiu i la correspondència de l'Estat, la **Cancelleria Reial**, va establir un model de **llengua estàndard**, basat en el català central, que deixava de banda els dialectalismes.

En el segle següent hi trobem **el poeta més gran de la literatura catalana, Ausiàs March**, el qual establí el model de català emprat en poesia, abandonant l'estil dels trobadors. El període que va del segle XIII al XV és considerat un dels més prestigiosos i importants pel que fa a la llengua i la literatura catalana, gràcies a la qual el català va adquirir gran riquesa i prestigi.

Tanmateix, precisament en el segle XV, es va produir un fet que canviaria el rumb de la història. La mort sense descendència de **Martí l'Humà**, l'últim rei del casal de Barcelona, va provocar un canvi de dinastia, i la corona anà a parar a la dinastia castellana dels **Trastàmars**. Els membres d'aquesta dinastia van introduir **el castellà a la cort catalana**, i el castellà es va convertir en una llengua de prestigi entre l'aristocràcia, malgrat que el català també s'hi mantenia i continuava sent l'única llengua que parlava i entenia el poble.

(Fes les activitats d'aprenentatge 4 i 5)

3. GRAMÀTICA

Classificació dels sons consonàntics

Fixa't en el quadre que tens a continuació i veuràs com es classifiquen els sons consonàntics:

	Mode d'articulació									
Punt d'articulació	Oclusius		Fricatius		Africats		Líquids		Nasals	
Sords	Sonors	Sords	Sonors	Sords	Sonors	Laterals	Vibrants			
Labials	p pany	b bany							m mare	
Labio-dentals			f fosc	v vent						
Dentals	t tros	d dau								
Alveolars			s bossa	z pesar	ts potser	dz dotze	l cala	r ara	r carro	n noi
Palatals			ʃ caixa	ʒ gera	tʃ despatx	dʒ fetge	ʎ calla			ɲ canya
Velars	k cara	g gat								

Tal com pots veure, a l'hora de classificar els sons consonàntics es tenen en compte tres aspectes: **el mode d'articulació, el punt d'articulació i la vibració.**

El mode d'articulació

Per reconèixer la manera com s'articulen els sons, cal fixar-se en el tipus d'obstacles que els òrgans de la boca posen al corrent d'aire. Així, els sons consonàntics es poden classificar en:

- **Fricatius**, quan es produeix un frec: **f, z, s, c, j, g, x.**
- **Oclusius**, que suposen un tancament o interrupció completa del corrent fònic: **p, b, t, c, g.**
- **Laterals**, si l'aire surt pels laterals de la boca: **l, ll.**
- **Vibrants**, si hi ha vibració de la llengua: **r, rr.**
- **Nasals**, si l'aire passa també per les fosses nasals: **m, n, ny.**

El punt d'articulació

El punt d'articulació fa referència als òrgans de la boca que intervenen en la producció del so i en el lloc on es produeix el contacte o aproximació d'aquests òrgans. D'aquesta manera tindrem sons en els quals intervenen:

- Els llavis, **labials**: [p], [b], [m].
- Les dents, **dentals**: [t], [d].
- Els alvèols dentals, **alveolars**: [l], [r], [r], [z], [s], [k].
- El paladar, **palatals**: [ʎ], [ʒ], (*joc, refugi*), [ʃ] (*caixa*), [ɲ] (*canya*).
- El vel del paladar; **velars**: [k] (*cap*), [g] (*goma*).

La vibració de les cordes vocals

Com ja saps, la distinció entre sons sonors i sords és determinada per la vibració o no vibració de les cordes vocals. Aquest fet és el causant de la diferència entre parelles de mots:

casa/caça, bala/pala, rosa/rossa, joc/xoc

Recorda:

- Els sons **sonors** produeixen vibració:
b, d, g, z, l, r, m, n i les vocals.
- Els sons **sords** no produeixen cap vibració:
p, t, k, s, f.

Fenòmens de contacte consonàntic

Quan parlem i fem una tira fònica, els fonemes no són aïllats, sinó que el contacte entre síl·labes i mots provoca un seguit de modificacions que alteren el resultat acústic final de vocals i consonants. En la unitat 2 hem vist l'elisió i la sinalefa. A continuació veurem alguns fenòmens de contacte consonàntic: **la sonorització, l'ensordiment, l'emudiment i la sensibilització.**

La sonorització

A final de síl·laba o de mot els sons sords en contacte amb els sons esdevenen sonors. Vegem els canvis que es produeixen:

La [t] passa a pronunciar-se [d]: gat **v**alent
[d]

La [k] passa a pronunciar-se [g]: trec **bl**au
[g]

La [p] passa a pronunciar-se [b]: co**p** **m**ortal
[b]

La [s] passa a pronunciar-se [z]: les **z**ones
[z]

La [ʃ] passa a pronunciar-se [ʒ]: pe**ix** **l**liure
[ʒ]

La [tʃ] passa a pronunciar-se [dʒ]; ro**ig** de fo**c**
[dʒ]

Els fricatius sords seguits de vocals també esdevenen sonors:

Les **a**les ma**n**s ne**t**es
[z] [z]

de**i**x ambigu de**i**x lleida**t**a
[ʒ] [ʒ]

ro**ig** intens ro**ig** ne**g**re
[dʒ] [dʒ]

L'ensordiment

És el procediment contrari de la sonorització i afecta les consonants següents:

Les oclusives a final de mot es pronuncien sordes (p, t, k, tz, tj, tg, tx, ig), i també quan es troben davant d'una pausa, davant de vocal o davant d'una consonant sorda. Vegem els canvis corresponents:

club [p]	club obert [p]	club tancat [p]
fred [t]	fred a l'hivern [t]	fred polar [t]
càstig [k]	càstig amarg [k]	càstig fort [k]

Les fricatives (f, s, x) i les africades (ts, tx), en posició final de mot, es pronuncien sordes quan es troben davant d'una pausa o d'una consonant sorda:

bolígraf [f]	bolígraf trencat [f]
llapis [s]	llapis petit [s]
feix [ʃ]	feix trencat [ʃ]

Aquest fenomen explica els problemes ortogràfics que sovint se'ns presenten a l'hora de fer servir alguna d'aquestes grafies a final de mot.

L'emudiment

L'emudiment consisteix a no pronunciar un so quan es troba en unes posicions determinades. Cal tenir en compte que aquest fenomen no és comú en tot el territori lingüístic català. Els casos més freqüents d'emudiment són els següents:

La [r] final dels infinitius i d'alguns mots derivats: cantar, alzar.

La [t] i la [d] darrere de [n], [l]: sant, pont, profund.

La [p] i la [b] darrere de [m]: rumb, camp.

La [s] d'aquest seguit consonant: aquest carro.

La [s] del masculí plural aquests no es pronuncia mai.

La [r] d'alguns mots: prendre (pronunciem pendre).

La sensibilització

És el fenomen contrari de l'emudiment. Es produeix quan alguns sons, habitualment emudits, passen a pronunciar-se en contacte amb una vocal o amb un pronom:

Infinitius i gerundis seguits de pronoms febles: Anant-hi, portar-la, dir-ho.

La [t] precedida de [n] en contacte amb vocal: Sant Andreu, Sant Hilari, Sant Elm, vint-i-dos.

La [s] d'aquest seguida de vocal: aquest home, aquest altre llibre.

(Fes les activitats d'aprenentatge 6, 7, 8 i 9)

4. LÈXIC

Antonímia

Quina relació hi ha entre aquestes paraules?

- anar i tornar
- tot i res
- comprar i vendre

Són paraules que tenen significats oposats, contraris.

Les paraules antònimes són mots que es relacionen, perquè tenen uns significats contraris.

Hi ha diversos tipus de mots antònims:

- **Contraris o complementaris:** Un mot és la negació de l'altre. Ex. curable-incurable, parell-senar.
- **Recíprocs:** Si es dóna un terme, necessàriament se'n dóna un altre. Ex. comprar-vendre, pagar-cobrar, marit-muller.
- **Graduals:** Entre un terme i un altre hi ha graus intermedis. Ex. calent-fred, gros-prim, fàcil-difícil.

Alguns antònims es formen afegint un prefix a un dels termes. Alguns dels prefixos que indiquen oposició són aquests:

- **-a.** Ex. normal-anormal, simètric-asimètric.
- **-anti.** Ex. natural-antinatural.
- **-contra.** Ex. indicació-contraindicació.
- **-des, -dis.** Ex. agradable-desagradable.
- **-in, -im, -il-, -i, -ir.** Ex. curable-incurable, perceptible-imperceptible.

(Fes les activitats d'aprenentatge 10, 11, 12 i 13)

PER APRENDRE

Activitat 1

Busca informació sobre aquests autors. Relaciona'ls amb les seves obres i després ordena'ls cronològicament, situant-los en el corrent que els correspongui:

AUTORS	OBRES	CORRENT
Calderón de la Barca	<i>Tot esperant Godot</i>	Tragèdia grega clàssica s. iv aC
Samuel Beckett	<i>Antígona</i>	Teatre de tesi, s. xx
Molière	<i>Hamlet</i>	Teatre de l'absurd, s. xx
Sòfocles	<i>La Mare Coratge</i>	
	<i>i els seus fills</i>	Renaixença, s. xix
Sergi Belbel	<i>La vida es sueño</i>	Teatre romà, s. ii aC
Àngel Guimerà	<i>Després de la pluja</i>	Teatre català actual, s. xxi
W. Shakespeare	<i>El malalt imaginari</i>	Siglo de Oro, s. xvii
Bertolt Brecht	<i>Amfitrió</i>	Teatre anglès, Renaixement, s. xvi
Plaute	<i>Terra baixa</i>	Comèdia francesa, s. xvii

Activitat 2

Quin és l'origen del teatre? Explica què és la tragèdia clàssica grega i quina finalitat tenia.

Activitat 3

Llegeix aquests dos fragments teatrals. Respon les preguntes següents:

Text 1:

(Edip ha esdevingut rei de Tebes, descobreix que ha mort el seu pare en una baralla i que, sense saber-ho, s'ha casat amb la seva mare, locasta).

EDIP: Oh Zeus! Què has planejat de fer-me?

LOCASTA: Què és aquest temor que et nequiteja, Edip?

EDIP: No m'ho preguntis encara. Explica'm, com era Laios físicament? Quina edat tenia?

LOCASTA: Era alt, els cabells li començaven a blanquejar i el seu aspecte no era gaire diferent del teu.

EDIP: Ai de mi! Desgraciat! Em sembla que fa poc, sense saber-ho, he llançat contra mi mateix les malediccions més terribles.

LOCASTA: Què dius? Tremolo només de mirar-te, senyor.

(Sòfocles, *Èdip rei*, Editorial Curial)

Text 2:

(Un matrimoni s'acaba d'instal·lar en una casa nova, lluny de la ciutat. Fa mal temps. Ha sonat el telèfon i després han penjat sense dir res. La dona es pregunta qui devia ser.)

EL MARIT: Què et passa? Si et passa alguna cosa digues què és.

ELLA: No em passa res.

EL MARIT: La casa està bé. El que hi ha és que te l'has de fer teva.

ELLA: *(amb riure burleta)* Quina frase! Els teus roncs no em deixaran dormir aquesta nit.

ELLA: El problema és que no hi ha cap problema. El problema, tu mateix ho has dit, el problema és que no sé què fan, les nenes, d'excursió, amb aquest temps.

EL MARIT: Creia que l'amoïnats per les nenes era jo.

ELLA: I que això és massa sol. *(pausa)* No semblava espatllat, el telèfon.

EL MARIT: Quan?

ELLA: Ara, parlo d'ara. Han demanat per mi, no? I m'hi poso i res. No semblava espatllat.

EL MARIT: Alguna dificultat hi havia amb les línies. No t'han pogut parlar.

(Josep Maria Benet i Jornet, *Desig*, Ed. 3 i 4)

a) A quin tipus d'obra pertany cadascuna? Què t'ho fa pensar? En quina època situaries cada fragment, segons l'autor?

b) Quin tema tracta cadascun? Qui i com són els personatges?

c) Per què creus que els personatges del segon fragment no tenen nom propi?

d) Quin d'aquests dos textos t'agrada més? Per què?

e) Compara el registre de llengua utilitzat en cada fragment. En quin registre és escrit cadascun?

Troba en els dos textos una expressió que tingui el mateix significat però que sigui escrita en dos registres diferents.

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 4

En quina illa de la Mediterrània es pot sentir el català, a part de les Balears?

Activitat 5

Quins són els segles d'or de la literatura i la llengua catalana?

GRAMÀTICA

Activitat 6

Classifica aquestes paraules segons sigui sord o sonor el so de la consonant en color:

zebra, caçar, casar, quadre, gust, capvespre, segle, regadiu, càstig, llaurar, faristol, lluços, subtil, llogar, èczema, lluny, llop, serralada, juny, covard.

Sord: caçar,

Sonor:

Activitat 7

Describeix el so corresponent a la grafia en negreta:

corba, bany, sortida, quant, juliol, cabellera, núvol, camisa, normalització, navegant.

Ex. corba: **oclusiva velar sorda**.

Activitat 8

Llegeix en veu alta aquestes frases i indica com es pronuncien els sons finals que hi ha en color:

Ex. Tots tres homes venien separats: **Sonorització de la essa en contacte amb vocal.** [z]

- Els uns i els altres pujaven separats.
- Els ossos andorrans eren al Pirineu.
- Em serveixes una mica de peix adobat?
- He comprat un rap gros.
- Tenim un pot molt brut.

Activitat 9

Indica quins fenòmens fonètics es produeixen en els sons en color d'aquests versos:

L'aire ardent, enfebrat, tot buf atura;
Cauen gotasses d'un pes mort de plom,
I, crepitant i detonant, es romp,
Esquerdada de llamps, la volta obscura.

Joaquim Ruyra

LÈXIC

Activitat 10

Escriu una paraula que correspongui a cadascuna d'aquestes definicions i, al costat, posa-hi l'antònim corresponent:

- Rebre, els descendents,
les propietats d'un difunt.
- Que facilita l'oxidació.

3. Passar la pinta pels cabells.		
4. Que té molts diners.		
5. Que té un límit.		
6. Passar de fora a dins d'un lloc.		
7. Posar un tap.		
8. Iniciar una cosa.		
9. Que té llibertat.		
10. Que té simpatia.		

Activitat 11

Fes servir prefixos per formar els antònims d'aquestes paraules:

fer		real	
sentit		il·lusió	
armat		limitat	
sort		racional	
cansar		culpar	
cul·te		gust	
legal			

Activitat 12

Busca los antónimos de estas palabras:

morir		vendedor	
tapado		rico	
pesado		amar	
antiguo		cerca	
pequeño		rápido	
encontrar		ir	
cansado		joven	
día			

Activitat 13

Clasifica las parejas de antónimos del ejercicio anterior según si son contrarios o complementarios, recíprocos, graduales.

contrarios o

[illegible]

Activitat 1

Quins són els tres gèneres dramàtics bàsics? Explica'ls.

Activitat 2

Explica en què consistia la regla de les tres unitats:

Activitat 3

Explica molt breument la situació del teatre en els períodes següents:

Grècia clàssica:

Imperi romà:

Edat mitjana:

Segles XVI-XVII:

Teatre català de la Renaixença:

Noves tendències del segle xx:

Activitat 4

A quins territoris i en quin segle es va estendre el català? Dibuixa'ls aproximadament en el mapa.

Activitat 5

Qui va ser el creador del català literari medieval?

Activitat 6

Quin model de llengua va crear la Cancelleria Reial?

Activitat 7

Explica els fenòmens de contacte consonàntic que es produeixen en els grups següents:

Ex. Aquest noi: **Emmudiment de la essa en el grup aquest.**

- a) Troban**t**-ho dret:
- b) Tres **s** gegants:
- c) Empat**x** de pastissos:
- d) Cala**i**x obert:
- e) Mig **g** amagat:
- f) Càrr**e**c de responsabilitat:
- g) Despat**x** obert:
- h) Havent**t**-hi un sabater:

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'APRENENTATGE

PER APRENDRE

Activitat 1

Sòfocles - *Antígona* - Tragèdia grega, s. iv aC.

Plaute - *Amfitrió* - Teatre romà, s. ii aC.

W. Shakespeare - *Hamlet* - Teatre anglès, Renaixement, s. xvi.

Calderón de la Barca - *La vida es sueño* - Siglo de Oro, s. xvii.

Molière - *El malalt imaginari* - Comèdia francesa, s. xvii.

Àngel Guimerà - *Terra baixa* - Teatre català, Renaixença, s. xix.

Bertolt Brecht - *La mare Coratge i els seus fills* - Teatre de tesi, s. xx.

Samuel Beckett - *Tot esperant Godot* - Teatre de l'absurd, s. xx.

Sergi Belbel - *Després de la pluja* - Teatre català actual, s. xx.

Activitat 2

L'origen del teatre és en la Grècia clàssica, que se servia de l'espectacle per tractar temes humans i socials; era un mitjà d'entreteniment i ensenyament que feia participar-hi el públic. Les representacions tenien un motiu religiós i se celebraven un cop l'any, durant les grans festes en honor del déu Dionís.

A partir del segle iv aC, durant el gran període clàssic, les obres dramàtiques esdevenen peces de repertori, és a dir, es representen més d'una vegada, s'escriuen i es copien. Per això han arribat fins a nosaltres les obres dels grans autors clàssics Èsquil, Sòfocles, Eurípides, etc., i, més tard, Aristòfanes i Menandre. La seva temàtica és impregnada per la religió, la mitologia, el dret i la vida política. En les obres clàssiques es parla de justícia, de venjança, de la definició del millor règim polític, de la superioritat de la democràcia, de la legitimitat del poder, etc. Tots aquests temes perviuen actualment, i precisament per això els clàssics són representats i adaptats, any rere any, pels directors de teatre actuals.

La tragèdia exposava temes i sentiments elevats per tal d'obtenir la catarsi, és a dir, la identificació i purificació dels sentiments de l'espectador mitjançant la representació.

Activitat 3

- a. Text 1: És una tragèdia clàssica de Sòfocles, del segle iv aC.
Text 2: És un fragment de teatre català actual, de l'autor J. M. Benet i Jornet.
- b. Text 1: És un diàleg elevat entre dos personatges, el rei Edip i Iocasta. Hi ha referències al déu Zeus, es parla de malediccions terribles i hi ha una certa fatalitat en el to del diàleg.
Text 2: Els personatges són persones actuals: el marit i la dona que parlen de temes quotidians, com ara la casa, les filles, els problemes amb el telèfon...

- c. Resposta orientativa: Són personatges sense nom perquè tant se val qui siguin. Poden ser qualsevol parella d'avui, el seu nom no té cap importància, ja que són persones qualssevol. Tanmateix, el fet de no donar-los un nom els converteix també en personatges enigmàtics, imprevisibles, a diferència dels personatges de la tragèdia clàssica, dels quals coneixem el final i el destí.
- d. Resposta oberta.
- e. Text 1: Registre culte.
Text 2: Registre estàndard, amb expressions del registre col·loquial.
Expressió equivalent en tots dos textos però amb registres diferents:
Registre culte: Què és aquest temor que et neguiteja? > Registre col·loquial: Què et passa?

LLENGUA I SOCIETAT

Activitat 4

A Sardenya, a la ciutat de l'Alguer.

Activitat 5

Els segles XIII, XIV i XV són considerats els de més prestigi i importància pel que fa a la llengua i la literatura catalana.

Activitat 6

Sord: caçar, quadre, càstig, faristol, llugos, subtil.

Sonor: zebra, casar, gust, capvespre, segle, regadiu, llaurar, llogar, èczema, lluny, llop, serralada, juny, covard.

Activitat 7

bany: oclusiva bilabial sonora.

sortida: fricativa alveolar sorda.

quant: oclusiva velar sonora.

juliol: fricativa palatal sonora.

cabellera: nasal palatal sonora.

núvol: nasal alveolar sonora.

camisa: nasal bilabial sonora.

normalització: fricativa alveolar sonora.

navegant: oclusiva bilabial sonora/fricativa labiodental sonora.

Activitat 8

Els uns i els altres pujaven separats. Sonorització de la essa en contacte amb [z] [z] [z]
una vocal.

El**s** ossos andorran**s** eren al Pirineu. Sonorització de la **essa** en contacte amb [z] [z] [z] una vocal.

Em serveix**e**s una mica de peix adobat? Sonorització de la **essa** en contacte [z] amb una vocal.

He comprat un rap**p** gros. Sonorització de la **p** en contacte amb una consonant [g]

Tenim un pot**t** molt brut. Sonorització de la **t** en contacte amb una consonant [d] sonora.

Activitat 9

En el primer vers, emmudiment de la **t** d'ardent; sonorització de la **t** de tot per contacte amb una consonant sonora.

En el segon vers, sonoritzacions de la **s** de gotasses i de pes per contacte amb consonants sonores. I també de la **t** de mort, pel mateix motiu.

En el tercer vers, emmudiment de la **t** de detonant i de la **b** de rumb.

En el quart vers, ensordiment de la **b** d'obscura per contacte amb una consonant sorda.

LÈXIC

Activitat 10

1. heretar	desheretar
2. oxidant	antioxidant
3. pentinar	despentinar
4. ric	pobre
5. limitat	il·limitat
6. entrar	sortir
7. tapar	destapar
8. començar	acabar
9. lliure	esclau
10. simpàtic	antipàtic

Activitat 11

fer	desfer	real	irreal
sentit	contrasentit	il·lusió	desil·lusió
armat	desarmat	limitat	il·limitat
sort	dissort	racional	irracional
cansar	descansar	culpar	disculpar
culte	inculte	gust	disgust
legal	il·legal		

Activitat 12

morir	vivir	rico	pobre
pesado	ligero	amar	odiar
antiguo	moderno	cerca	lejos
pequeño	grande	rápido	lento
encontrar	perder, extraviar	ir	volver
cansado	descansado	limpiar	ensuciar
día	noche	joven	viejo
vendedor	comprador		

Activitat 13

contrarios o complementarios	recíprocos	graduales
morir / vivir	encontrar / perder	pesado / ligero
cansado / descansado	vendedor / comprador	antiguo / moderno
día / noche		pequeño / grande
cerca / lejos		rico / pobre
ir / volver		amar / odiar
		rápido / lento
		joven / viejo

SOLUCIONS DE LES ACTIVITATS D'AVALUACIÓ

Activitat 1

- La tragèdia representa una acció seriosa mitjançant un llenguatge elevat. Els protagonistes són éssers extraordinaris (déus i deesses, reis i reines, prínceps i princeses ...) que no són responsables dels seus actes perquè estan en mans d'un destí fatal que no poden controlar i del qual no poden escapar. La finalitat de la tragèdia és despertar la compassió del públic i cerca la identificació i la purificació de les passions de l'espectador. Aquest procés s'anomena «catarsi».
- La comèdia representa una acció versemblant d'una manera intranscendent i còmica. Els protagonistes són personatges de la vida quotidiana, i tracta temes corrents que poden fer riure o bé fer una sàtira de la societat i els costums. El llenguatge i l'estil són, en conseqüència, més planers que no pas en la tragèdia. Manifesta també una intenció crítica i moralitzant sobre la conducta humana.
- El drama, com a gènere intermediari entre la tragèdia i la comèdia, presenta unes característiques comunes a tots dos gèneres. El tractament de l'acció és greu i seriós, però els personatges són éssers corrents que no estan predestinats i que poden arribar a dominar el seu destí.

Activitat 2

L'obra dramàtica es basava en tres unitats bàsiques: acció, espai i temps. El tractament d'aquests tres elements era sotmès a unes normes força rígides, que havia enunciat el filòsof Aristòtil (384-322aC) i, més tard, Horaci:

- Unitat d'acció: Les obres de teatre havien de presentar una acció única, on només es podia tractar una història i no es podien barrejar elements còmics amb tràgics.
- Unitat de temps: El temps de l'acció s'havia d'ajustar a la durada de la representació (no podia passar d'una jornada).
- Unitat d'espai: Tota l'acció s'havia de desenvolupar en el mateix lloc (una ciutat, un paisatge, un poble...) fins al final.

Activitat 3

Grècia clàssica: Primer es fan representacions dedicades als déus; després, durant l'època clàssica, s'escriuen les grans tragèdies de Sòfocles, Eurípides, etc.

Imperi romà: Imiten el teatre grec, però abandonen les tragèdies per fer espectacle còmic, espectacular, amb l'única finalitat d'entretenir el poble.

Edat mitjana: L'activitat teatral es redueix pràcticament a les representacions d'actes religiosos.

Segles xvi-xviii: Recuperació del gènere, que es converteix en l'activitat d'entreteniment preferida pel públic. A Itàlia es desenvolupa la Commedia dell'Arte. D'altra banda, aquest és el moment en què sorgeixen autors universals com Shakespeare, Molière, Calderón de la Barca, Lope de Vega, etc.

Teatre català de la Renaixença: en la recuperació de la llengua i la cultura catalana, la figura més destacada pel que fa al teatre és Àngel Guimerà, el qual escriu obres plenes de personatges apassionats que utilitzen una llengua viva i propera.

Noves tendències del segle xx: Durant el segle xx, el teatre viu un moment d'efervescència, i les tendències són molt variades: des de les propostes més senzilles fins a les més alternatives; des del teatre comercial i burgès fins al teatre més compromès i arriscat.

Activitat 4

Durant la primera part del segle xiii van ser conquerits els territoris de Mallorca, Eivissa i el País Valencià. Posteriorment va arribar fins a la ciutat de l'Alguer.

Activitat 5

Ramon Llull

Activitat 6

La Cancelleria Reial va establir un model de llengua estàndard basat en el català central, que deixava de banda els dialectalismes.

Activitat 7

- a) Trobant-ho dret: Sensibilització de la t en contacte amb una vocal.
- b) Tres gegants: Sonorització de la s per contacte amb una consonant sonora.
- c) Empatx de pastissos: Sonorització del grup africad per contacte amb una consonant sonora.

- d) Calaix obert: Sonorització de la fricativa palatal per contacte amb una vocal.
- e) Mig amagat: Sonorització de la fricativa palatal per contacte amb una vocal.
- f) Càrrec de responsabilitat: Sonorització de la oclusiva per contacte amb una consonant sonora.
- g) Despatx obert: Sonorització del grup africacat per contacte amb una vocal.
- h) Havent-hi un sabater: Sensibilització de la t final per contacte amb una vocal. Emmudiment de la r final de sabater.

Activitat 8

les ungles [z]	colors verds [z]	anant-hi d'hora [t]	Sant Andreu [t]
molt s nois [z]	blat de moro [d]	club tancat [p]	nàufra g supervivent [k]

Activitat 9

[s] assistent, caça, pensar, ocell, escena

[z] cervesa, esmorzar, desdir, disbarat, pinzell, enfonsar, fantasma

Activitat 10

En Marc estava inconscient quan la Patrícia va sortir. Va tancar els ulls i, amb la foscor, va distingir la figura d'una dona que desendregava l'habitació. Estava descansat però es va incorporar lentament. Aquell home era l'Eudald, un aristòcrata molt mal vestit i molt inculte que presumia de tenir pocs diners.

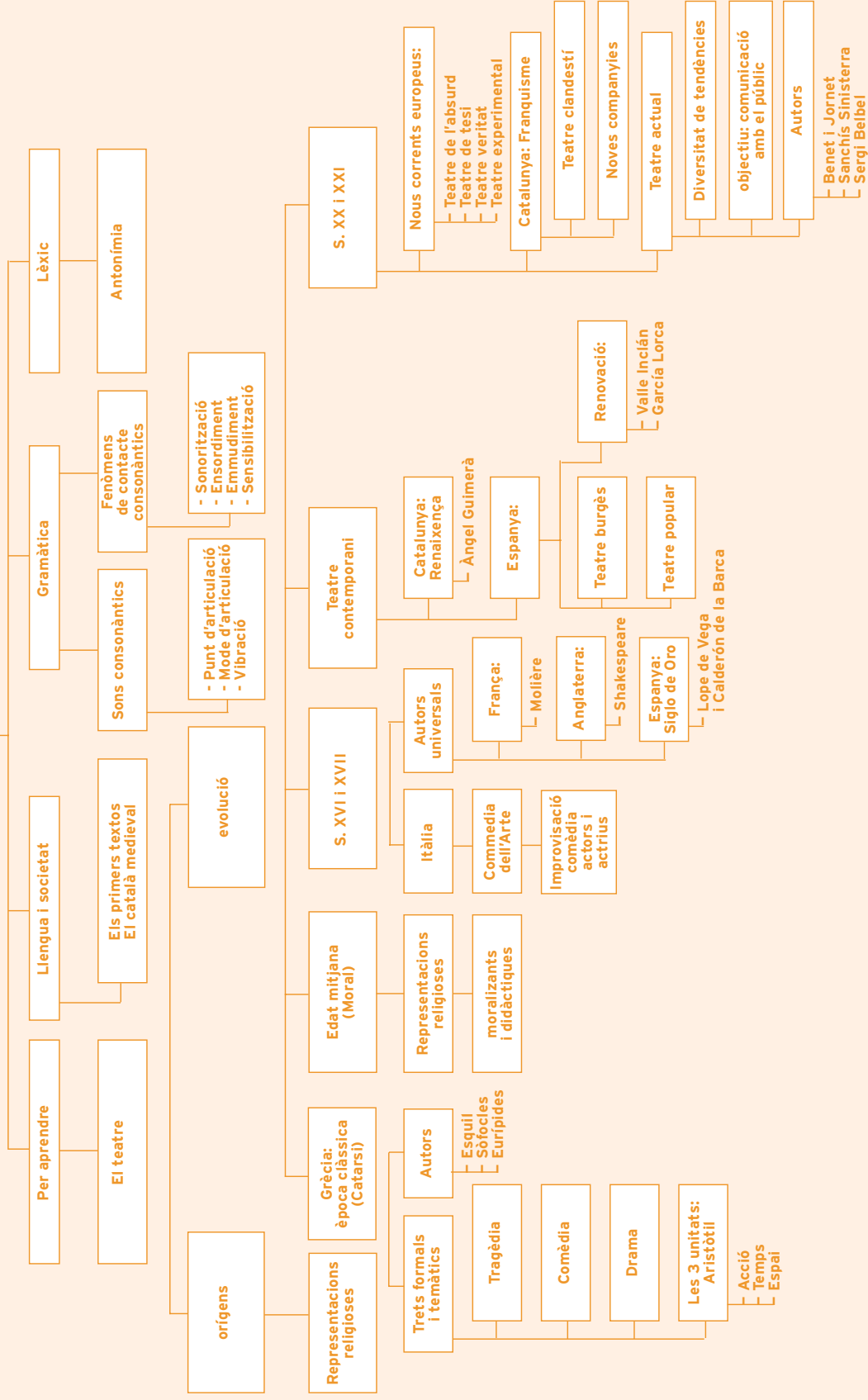
No sabia què feia aquí, i amb veu alta va dir:

—Per què heu tancat la finestra?

L'altre, que estava molt a disgust fent aquella feina, se'l va mirar amb simpatia i va preguntar:

—Potser feia molt fred en aquesta habitació?

D'ARISTÒTIL A BELBEL

com ho porto?

Què he après i què em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Ompler la graella següent amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació:

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Tenir una visió general de com ha evolucionat el teatre des de l'antiguitat als nostres dies.	1, 2	1, 2, 3	
Llegir expressivament, comprendre i situar textos teatrals en el seu context.	1, 3		
Analitzar la transformació de la llengua catalana en l'època medieval.	4, 5	4, 5, 6	
Reconèixer la classificació dels sons consonàntics.	6, 7	8, 9	
Conèixer alguns fenòmens de contacte consonàntics per millorar la dicció.	6, 7	5	
Conèixer fenòmens de contacte vocàlics per millorar la dicció.	8, 9	7, 8	
Buscar i utilitzar antònims en l'expressió oral i escrita.	10, 11, 12, 13	10	

Unitat 4

119

UN TOMB PER LA LITERATURA

UNITAT 4 UN TOMB PER LA LITERATURA

UNITAT 4

8. TEATRE

Comunicació

QUÈ APRENDRÀS?

En aquesta unitat faràs un recorregut per la literatura catalana i castellana dels segles xvi, xvii i xviii. Al final de la unitat podràs:

- Tenir una visió general del tipus de literatura que es feia entre els segles xvi i xviii.
- Llegir i comprendre el significat d'algunes obres literàries dels segles xvi al xviii.
- Conèixer els primers textos en castellà.
- Conèixer la transformació de la llengua castellana medieval.
- Recordar els usos dels signes de puntuació per millorar l'expressió oral i escrita.
- Reconèixer camps lèxics i famílies lèxiques.

COM HO TROBARÀS?

PER APRENDRE

- La literatura catalana entre els segles xvi i xviii.

LLENGUA I SOCIETAT

- Els primers textos en castellà.
- La transformació de la llengua: el castellà medieval.

GRAMÀTICA

- Repàs dels signes de puntuació.

LÈXIC

- Camp lèxic (hipònims i hiperònims).

1. PER APRENDRE

Literatura catalana dels segles xvi al xviii

Per diferents raons socials i polítiques (estancament de l'economia, guerres civils, canvi de dinastia i introducció de la llengua castellana a la cort), entre els segles xvi i xviii la literatura catalana perd la força que havia tingut durant l'edat mitjana.

El Renaixement (segle xvi)

De totes maneres, alguns dels corrents culturals que en aquell moment es donen als països europeus del voltant van influir en l'escassa literatura catalana d'aquell temps. D'entrada, durant el segle xvi Catalunya viu sota la influència del Renaixement. Aquest moviment estètic es caracteritza per la recuperació del món clàssic i la valoració de l'ésser humà com a centre de tot interès.

L'admiració pel món clàssic va fer que molts renaixentistes catalans i valencians escrivissin en llatí; d'altres ho van fer en castellà, com el poeta Joan Boscà. Pel que fa a la prosa, trobem, en català, *Los col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa*, escrits per **Cristòfor Despuig**. Aquesta obra, escrita en forma de diàleg, parla de la vida del moment a la ciutat de Tortosa. En poesia destaca l'autor **Pere Serafí**, que va ser també pintor.

El barroc (segle xvii)

El barroc es caracteritza per ser una època de pessimisme i desengany. El pas del temps i la fatalitat del destí, com la desil·lusió per la vida, són els temes principals de la literatura d'aquell moment. La forma pren una gran importància, a vegades més que el contingut del poema. La deformació de la realitat (en caricatura o en bellesa exagerada), l'abundància de figures retòriques i l'exageració i l'ús d'un lèxic complicat caracteritzen la poesia de l'època.

En català, un dels pocs autors destacats d'aquell temps fou **Francesc Vicent Garcia**, conegut com el **Rector de Vallfogona**. En la seva poesia va seguir models castellans (com Góngora i Quevedo) i, tot i que va escriure sobre diferents temàtiques, es va fer popular pels seus poemes escatològics¹. La seva influència va durar fins al segle xix. A continuació en tens un sonet:

Ab una pinta de marfil polia
sos cabells de finíssima atzabeja,
a qui los de or més fi tenen enveja,
en un terrat, la bella Flora, un dia;

entre ells la pura neu se descobria
del coll que, ab son contrari, més campeja
i, com la mà com lo marfil blanqueja,
pinta i mà de una peça pareixia.

¹ Escatològic: De mal gust, que fa referència als excrements i a la brutícia en general.

Jo, de lluny, tan atònit contemplava
lo dolç combat, que ab estremada gràcia
aquestos dos contraris mantenien,

Que el cor, enamorat, se m'alterava
i, temerós de alguna gran desgràcia,
de pendre'ls treves ganes me venien.

També va escriure en català **Francesc Fontanella**, que es va centrar en la poesia amorosa i en el teatre en vers, amb obres com *Amor, fermesa i porfia* i *Lo desengany*, que conté tots els tòpics barrocs.

La Il·lustració (segle XVIII)

Durant el segle XVIII europeu, un nou corrent es va escampar pels ambients intel·lectuals: la Il·lustració. Aquest període és marcat per la creixent confiança en la raó i la ciència, que predominen per damunt de la fe. En literatura es va donar l'estètica del neoclassicisme, que recuperava les formes del clàssics grecoromans. La situació en què es trobava Catalunya, però, va fer que la literatura culta d'aquell moment donés tan sols un parell d'autors dignes d'esment: el dramaturg i poeta menorquí **Joan Ramis i Ramis**, i el **baró de Maldà**, que va redactar l'obra *Calaix de sastre*, en la qual fa una crònica de la vida quotidiana però sense un gran valor literari.

La poesia popular

En contraposició a aquesta situació tan pobre de la literatura culta, la literatura popular (goigs² i romanços³) viu en aquesta època (s. XVI al XVIII) una gran difusió i passa per un dels moments més esplendorosos, com ara les històries sobre bandolers com **Joan de Serrallonga**. Moltes de les cançons populars d'aquell temps han arribat fins als nostres dies:

Quan jo n'era petitet
festejava i presumia:
espardenya blanca al peu
i mocador a la falsia.
Adéu, clavell morenet!
Adéu, estrella del dia!

Literatura castellana de los siglos XVI al XVIII

Contrariamente a lo que sucede en catalán, la literatura castellana de estos siglos es muy importante. Los movimientos son los mismos, pero la literatura castellana de esta época cuenta con un número mucho mayor de autores de gran calidad literaria. Por eso, los siglos XVI y XVII son llamados los siglos de oro de la literatura castellana.

² Goig: Composició poètica popular de caràcter religiós.

³ Romanç: Composició poètica narrativa, popular, que explica aventures d'un personatge.

El Renacimiento (siglo XVI)

Fruto del cambio de etapa respecto a la época medieval, en el Renacimiento predomina el gusto por la cultura grecolatina y todo se valora en función del ser humano, se abandona de esta manera la idea de que Dios es el centro de todas las cosas. La imprenta permite una difusión rápida de la cultura, y al contrario de lo que sucede con el catalán, el castellano predomina por encima del latín.

Se introducen nuevos temas y nuevas formas en la lírica: la naturaleza y el amor son los temas principales, fruto de la influencia de poetas italianos como **Dante** o **Petrarca**. También las formas métricas de la poesía son de influencia italiana, como el verso endecasílabo (verso de once sílabas) o el soneto (poema compuesto de cuatro estrofas, dos de cuatro versos y dos de tres versos).

El poeta más importante de este momento es **Garcilaso de la Vega**. Su obra es breve, pero de gran intensidad. Trata del amor no correspondido, a veces como reflejo de su propia experiencia vital. Fíjate en el soneto XXIII:

En tanto que de rosa y azucena
Se muestra la color en vuestro gesto
Y que vuestro mirar ardiente, honesto,
Con clara luz la tempestad serena;

Y en tanto que el cabello que en la vena
Del oro se escogió, con vuelo presto
Por el hermoso cuello, blanco, enhiesto
El viento mueve, esparce y desordena:

Coged de vuestra alegre primavera
El dulce fruto antes que el tiempo airado
Cubra de nieve la hermosa cumbre.

Marchitará la rosa el viento helado,
Todo lo mudará la edad ligera
Por no hacer mudanza en su costumbre.

También la literatura religiosa tiene exponentes en este siglo, como lo demuestra la obra de **san Juan de la Cruz**, **santa Teresa de Jesús** o **fray Luis de León**.

En lo que a prosa se refiere, encontramos una obra realista y dura que contrasta con la idealización que aparece en la lírica: el *Lazarillo de Tormes*. Es una obra anónima cuyo protagonista pertenece al escalafón más bajo de la sociedad y debe ganarse la vida mediante su astucia e ingenio. Es un retrato duro de la sociedad del momento que narra con un lenguaje sencillo y popular la historia de un pobre muchacho desafortunado que sufre las más variadas y desafortunadas aventuras en su lucha por el día a día.

El barroco (siglo XVII)

Con el siglo XVII se inicia un nuevo movimiento artístico y literario: el barroco. Este movimiento consiste en la pérdida de equilibrio y claridad que había caracterizado el Renacimiento. La intención de los autores es conmover al

público. Son obras subjetivas y con gran variedad de estilos. La forma de la obra toma una gran importancia, por encima del significado, que a veces es profundo y a veces intrascendente e incluso escatológico.

Hay dos poetas fundamentales en este periodo: **Luis de Góngora** y **Francisco de Quevedo**. A menudo se enfrentan en sus composiciones, puesto que existe una gran rivalidad literaria entre ellos. Sus temas son los propios del barroco: el desengaño y el pesimismo, y tienden (especialmente Quevedo) a la exageración y a la caricatura. La muerte y la fugacidad de la vida también aparecen en su poesía, como en el siguiente poema de Quevedo:

¡Ah de la vida!... ¿nadie me responde?
 ¡Aquí de los antaños que he vivido!
 La Fortuna mis tiempos ha mordido;
 Las horas mi locura las esconde

 ¡Que sin poder saber cómo ni adónde
 la salud y la edad se hayan huido!
 Falta la vida, asiste lo vivido,
 Y no hay calamidad que no me ronde.

 Ayer se fue; mañana no ha llegado;
 Hoy se está yendo sin parar un punto:
 Soy un fue, y un será, y un es cansado.

 En el hoy y mañana y ayer, junto
 Pañales y mortaja, y he quedado
 Presentes sucesiones de difuntos.

En lo referente a la prosa, encontramos, a caballo entre el Renacimiento y el barroco, la obra más importante de la narrativa castellana. Se trata de *Don Quijote de la Mancha*⁴ (1605), escrita por **Miguel de Cervantes**. Esta novela nació como una parodia de las novelas de caballerías, muy de moda en la juventud de Cervantes, pero se convirtió en algo mucho mayor, en una de las mejores obras de todos los tiempos. Narra la historia de un hombre que de tanto leer novelas de caballerías se cree él mismo un caballero y con el nombre de Don Quijote va en búsqueda de aventuras acompañado de su escudero Sancho Panza, que en realidad es un hombre del pueblo. La novela es un retrato de la sociedad del momento en la que se mezclan episodios cómicos y tristes protagonizados por Don Quijote y Sancho Panza.

El género más prolífico durante el barroco es el teatro. Encontramos autores como **Lope de Vega** o **Calderón de la Barca**. Durante el siglo XVII, el teatro se convierte en el pasatiempo favorito de la población. De esta forma nació lo que se ha llamado la comedia española, que se caracteriza por la mezcla de lo cómico y lo trágico, la multiplicidad de acciones, la división de la obra en tres actos y la presencia de personajes tipo, es decir, que siempre tienen las mismas características (aparecen las figuras del anciano, la dama, el galán, el gracioso y el rey, entre otras).

⁴ El nombre completo de esta obra es *El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*.

La Ilustración (siglo XVIII)

El siglo XVIII recibe el nombre de siglo de la Ilustración o de las Luces, debido al interés que tiene la razón y el conocimiento para los autores del momento. La ciencia toma fuerza y se crean instituciones que promueven el estudio científico de la lengua, como la Real Academia Española.

En lo referente al arte, se inicia un nuevo movimiento llamado neoclasicismo, que recupera los modelos de la antigüedad clásica de Grecia y Roma. La poesía se caracteriza por reutilizar los temas de la tradición grecolatina. El poeta más representativo de este momento es **Meléndez Valdés**.

Pero el género imperante en esta época es el ensayo y la narrativa epistolar. Destacan autores como **Gaspar Melchor de Jovellanos** y **José Cadalso**. Jovellanos escribió diferentes ensayos en los que pretendía modernizar la sociedad del momento, aunque a veces esto supusiera problemas con las autoridades. Cadalso eligió el género epistolar, es decir, escribía su obra en forma de cartas, para reflexionar sobre la sociedad española de su tiempo y sobre el comportamiento humano. Su obra más representativa es *Cartas marruecas*, en la que hace una crítica a las malas costumbres de los españoles.

El teatro barroco continuó con éxito durante este siglo. Solamente la obra de **Leandro Fernández de Moratín** puede ser considerada de teatro neoclásico. Escribió *La comedia nueva o el café*, en la que se opone al teatro barroco que considera decadente, y *El sí de las niñas*, en la que critica los matrimonios de conveniencia.

(Fes les activitats d'aprenentatge 1, 2, 3 i 4)

2. LLENGUA I SOCIETAT

Los primeros textos en castellano

Se considera que los primeros textos aparecidos en castellano son manuscritos, conocidos como *Glosas Emilianenses*, encontrados en los monasterios de San Millán y de Silos, en la zona de la Rioja y de Burgos. En realidad son textos en latín que contienen algunas anotaciones en lengua romance o castellano para facilitar la comprensión.

El primer texto literario en castellano que conocemos es el *Cantar de Mío Cid*. Es un largo poema épico, de autor anónimo, que cuenta las aventuras del mítico caballero Rodrigo Díaz de Vivar, El Cid.

El castellano medieval

De las lenguas romances peninsulares, el castellano es la que se aleja más del latín debido a la influencia del árabe y al contacto inicial con el vasco. Recibe este nombre porque, como ya se ha dicho en módulos anteriores, nació en tierras burgalesas, en la zona del norte de Castilla, junto a Cantabria. Posteriormente ha recibido también el nombre de español, pero aunque sea común usar los dos, es preferible usar el de castellano por distintas razones: las otras lenguas de España también son españolas, los países suramericanos también podrían exigir llamar a su lengua argentino, uruguayo, mejicano, etc.

Fíjate en cómo evolucionaron algunas palabras latinas al castellano:

facere → facer → hacer

tempu → tiempo

ferru → hierro

Ya sabes que el castellano existe desde el siglo IX, aunque no se escribe hasta más tarde. Durante los primeros años del medioevo, el castellano pasó de ser una lengua oral a ganar el suficiente prestigio para aparecer en textos científicos, históricos y jurídicos.

El primer factor importante que influyó en el progreso del castellano fue la postura del rey **Alfonso X el Sabio**, quien se encargó, en el siglo XIII, de favorecer el estudio y la cultura y mandó traducir al castellano obras de temática diversa de las culturas árabe, judía y cristiana, lo que contribuyó a dar un importante prestigio a la lengua. El mismo Alfonso X fue un rey culto que llegó a escribir poesía en galaicoportugués, en las *Cantigas de Santa María*.

El uso del castellano por parte de grandes autores literarios contribuyó también a dotar a la lengua de entidad propia y valor literario. Algunos autores medievales que utilizaron el castellano son **Gonzalo de Berceo** (s. XIII), el **Arcipreste de Hita** o **don Juan Manuel** (ambos del s. XIV).

Finalmente, en el siglo XV se introduce el **humanismo** en España y diversos autores se dedican al estudio de las lenguas maternas. Fruto de este interés es la primera *Gramática castellana*, que **Antonio de Nebrija** escribió a finales del siglo XV.

Paralelamente a estos hechos de carácter cultural, hay un hecho de gran importancia de carácter político-militar: la expansión de la corona castellana hacia los territorios dominados por los árabes en el sur de la península. Es el fenómeno llamado **reconquista**, que permitió ampliar el dominio lingüístico del castellano. Fíjate en el mapa que tienes a continuación para ver cómo evolucionan los territorios del castellano hasta el siglo XIII.

(Fes les activitats d'aprenentatge 5 i 6)

3. GRAMÀTICA

Com ja saps, l'obra teatral es basa en un text d'estructura narrativa, el qual, a diferència de la novel·la, ha estat concebut per ser representat davant un públic i que adopta la forma de monòleg o de diàleg.

Un dels aspectes essencials de la representació teatral és la interpretació dels actors. Els actors han de fer creïble allò que interpreten i, per tant, han de tenir un bon domini de l'expressió corporal, de l'expressió oral i de la dicció.

La dicció es basa en la correcta pronunciació del text; això vol dir que aquesta ha de ser clara i distingir amb precisió tots els sons de la llengua. Tenir una bona dicció significa articular correctament els sons vocàlics i consonàntics. Vegem, doncs, què cal fer per tenir una bona dicció:

Els altres aspectes del text teatral són el volum, el to i el ritme, és a dir, la combinació i distribució d'accents i de mots que marquen el ritme característic de l'idioma i que depenen, en bona mesura, de la concepció que en té l'autor i també de l'adaptació que en fa el director teatral.

Els actors, per dir el text, necessiten, a més a més, conèixer els signes de puntuació (guions, parèntesis, punts suspensius, signes d'admiració i d'interrogació, punts i a part, punt final, comes...) i fer-ne un bon ús. Tot això condicionarà les intervencions dels diferents personatges i repercutirà en els silencis, les pauses, les inflexions de la veu... Et proposem, doncs, que consultis els quadres que reproduïm tot seguit:

EL PUNT (.)

- Marca el final d'una oració amb sentit complet i assenyala una pausa en el discurs (punt i seguit).

Vaig estudiar primer i segon grau de Formació Professional Administrativa a l'escola Lalanda de Barcelona. També he fet cursets d'informàtica...

- Separa paràgrafs que expressen idees diferents sobre un mateix tema (punt i a part).

La preparació del sopar va ser una odissea, perquè em vaig passar tota la tarda cuinant i fregant olles, plats i coberts. També vaig aprofitar-ho per fregar tot el pis, ja que volia que els convidats tinguessin una bona imatge de nosaltres.

Al final del sopar tots em van felicitar pel menjar i van trobar que el piset on vivíem era tot coquetó.

- Serveix per marcar l'acabament del text (punt final).

Pot ser útil d'incloure dins el currículum el nom, l'adreça i el telèfon de les persones que poden donar referències sobre el nostre treball.

L'ús de les MAJÚSCULES és un recurs gràfic per singularitzar un mot o un grup de mots. Utilitzarem majúscules en els casos següents:

- A inici de frase.

M'agradaria que m'informéssiu dels cursos...

- A principi de paràgraf.

Senyors:

- Després d'un punt.

Ram joieria necessita persona estable, amb qualitats d'excel·lent venedora. Imprescindible referències immillorables.

- Després del signe d'admiració o d'interrogació.

Que consti en acta! Esteu segurs que es tracta de l'informe correcte? Ens agradaria poder-ho comprovar.

- Després de punts suspensius.

Tots hem tingut diferències amb la part contrària, però... No ens podem deixar intimidar.

- També quan escrivim els noms propis de persones, d'institucions i de llocs.

Associació de Veïns del barri de les Corts.

Centre de Promoció de la Cultura Catalana a Vilanova i la Geltrú.

Antònia López Sánchez.

LA COMA (,)

La coma és el signe de puntuació que té més usos. En general podem fer servir la coma sempre que vulguem indicar una pausa curta entre dos elements d'una frase o bé entre diferents frases.

- Quan donem ordres o quan invoquem o cridem l'atenció d'algú:

Fes la feina, afanya't!

Vols res, Maria?

- Per separar oracions independents i curtes dins d'una narració llarga:

Rentava la roba, anava a comprar, feia el menjar, tenia cura dels nens, responia els encàrrecs telefònics.

- Per separar els elements d'una enumeració:

Era una casa gran, àmplia, clara, diàfana.

- La intercalem dins d'una frase quan volem explicar algun aspecte d'un dels seus elements:

Els nois, que dormien al segon pis, eren anglesos.

- Quan ens interessa remarcar de manera voluntària algun element de la frase:

Que hi vas, al futbol?

En vols, de cireres?

- Per no haver de repetir un verb que surt abans i que se sobreentén:

En Lluís té molts llibres i en Joan, encara més.

- Sempre que alterem l'ordre lògic dels elements d'una frase:

En aquestes circumstàncies, no es estrany que el poble protesti.

EL PUNT I COMA (;)

- Separa dues frases que es relacionen entre si pel sentit:

D'aquesta ciutat recomanem visitar el pont gòtic, que es va reconstruir en el segle XIX, després d'una inundació que el va enderrocar; actualment s'està restaurant.

- Es posa en lloc d'un punt, quan l'oració següent manté una estreta relació amb l'anterior:

No ho puc fer; per tant, fes-ho tu.

ELS DOS PUNTS (:)

- Es posen davant d'una enumeració o d'una explicació:
Et proposem fer una ruta per diversos països centreeuropeus: Alemanya, Àustria, Hongria, Txèquia.
- Introdueix citacions textuais:
En Watson li digué: «Encara no acabo de veure la relació entre tots dos fets.»

ELS PARÈNTESIS ()

- Delimiten una informació que volem intercalar dins el discurs i que no és decisiva per entendre el missatge general.
Josep Pla (1897-1981) fou un dels escriptors del segle xx que va escriure més pàgines.
- També són molt habituals en les obres teatrals, ja que les acotacions les marques escèniques i els moviments dels personatges sempre les trobem entre parèntesis.
GABRIEL (amargament): Un lloc en la societat... (Contenint una mala gana.)
CRIAT (sol·lícit): Senyor...

LES COMETES (« »)

- Les fem servir per citar literalment paraules i oracions d'altres persones.
Al fossar de les moreres hi ha una frase inscrita de Frederic Soler que diu: «Al fossar de les moreres no s'hi enterra cap traïdor, fins perdent nostres banderes serà l'urna de l'honor.»
- També per marcar els capítols d'un llibre i els articles de diaris i revistes.
Estic llegint El Pelegrí del Paulo Coelho i passo pel capítol de «L'Amor».

EL GUIÓ (-)

- Posarem guió per introduir diàlegs:
–Així que no vols venir a dinar amb mi! –va dir-li la Núria.
–No, no vull –va respondre la Laura–: estic massa tipa.
- També utilitzarem el guió per fer aclariments o bé afegir informació dins la frase:
Aquell poble estava deshabitat, no hi havia ni una ànima pels carrers, l'aire era irrespirable –tuf de brutícia fastigós– i cap de nosaltres no va ni obrir la boca.
Fixa't que en aquest últim cas el guió funciona com les comes o els parèntesis.

ELS PUNTS SUSPENSIVS (...)

- Els utilitzem per indicar una interrupció de la narració:
...«Tenia hambre. No era el hambre común, el hambre que roe sordamente...»
- En una frase inacabada en què es vol expressar algun estat d'ànim:
¿Quién dices que te ha llamado...?
Amb aquest caràcter... no farem pas res de bo.
- Al final d'una enumeració indicant que la llista podria continuar:
Home, manso, noi, xicot, nano, nen, xaval, tio, sagal, al·lot... Hi ha moltes maneres de referir-se al sexe masculí.

ELS SIGNES D'INTERROGACIÓ (¿ ?) I D'EXCLAMACIÓ (¡ !)

- En català col·loquem els signes d'interrogació i d'exclamació al final de les frases interrogatives i exclamatives, respectivament.

Voleu també els noms i els cognoms?

És una fantàstica idea. Felicitats!

- En aquells casos en què l'oració sigui molt llarga i ocupi més d'una línia, podem posar els signes d'interrogació o exclamació al principi i al final de la frase.

- En castellano, en cambio, se coloca siempre el signo de interrogación y de exclamación al principio y al final de la oración.

¿Tienes miedo a las alturas?

¡No me lo puedo creer!

També posarem el signe d'exclamació en les interjeccions:

Al final en català: *Oh!, Compte!, Ep!, Ai!*

- Al principi i al final en castellà: *¡Ei!, ¡Ojo!*

(Fes les activitats d'aprenentatge 7, 8, 9)

4. LÈXIC

Camp semàntic

Hi ha paraules que es poden agrupar sota un contingut comú i que, al mateix temps, tenen trets significatius que les diferencien de les altres. Aquestes paraules formen part del mateix camp semàntic.

El camp semàntic té molt a veure amb els hipònims i els hiperònims. L'hiperònim és la paraula que dóna nom al camp semàntic i que conté els trets significatius comuns. L'hipònim seria una de les paraules del camp semàntic: en comparteix el significat comú però té trets significatius que la distingeixen d'aquell.

Hiperònim = Tret comú del camp semàntic. Ex. *Animals*.

Hipònim = Element del camp semàntic; comparteix el significat comú d'aquest però té uns trets significatius específics. Ex. *Elefant, dofí...*

Amb un quadre entendràs millor això del significat comú i el significat específic. El camp semàntic que ens servirà d'exemple és el corresponent a animals.

Animals, «éssers vius dotats de moviment i sensibilitat» (aquest és el significat compartit per tots els elements del camp semàntic).

Elefant, dofí, rat-penat, gos, àliga, granota... tenen trets específics que diferencien un animal dels altres.

	animal	mamífer	té potes	té ales	té aletes	domèstic	salvatge
elefant	x	x	x				x
dofí	x	x			x		x
rat-penat	x	x	x	x			x
gos	x	x	x			x	
àliga	x		x	x			x
granota	x		x				x

Família lèxica

També podem agrupar les paraules tenint en compte el seu lexema o arrel. La família lèxica agrupa totes les paraules que comparteixen el mateix lexema, per tant, totes les paraules de la família lèxica s'assemblen.

Exemples:

- *llibre, llibreta, llibreria, llibreter, llibràs, llibrot, llibret...*
- *mar, marejol, marejar, submarí, submarinista, maror, mariner...*
- *sal, salar, saler, dessalar, salat...*

(Fes les activitats d'aprenentatge 10, 11, 12, 13)

PER APRENDRE**Activitat 1**

Quins són els moviments que es produeixen en les literatures catalana i castellana entre els segles xvi i xviii?

Activitat 2

Observa el poema següent, que has vist en la unitat, i digues qui n'és l'autor i a quin moviment pertany:

En tanto que de rosa y azucena
Se muestra la color en vuestro gesto
Y que vuestro mirar ardiente, honesto,
Con clara luz la tempestad serena;

Y en tanto que el cabello que en la vena
Del oro se escogió, con vuelo presto
Por el hermoso cuello, blanco, enhiesto
El viento mueve, esparce y desordena:

Coged de vuestra alegre primavera
El dulce fruto antes que el tiempo airado
Cubra de nieve la hermosa cumbre.

Marchitará la rosa el viento helado,
Todo lo mudará la edad ligera
Por no hacer mudanza en su costumbre.

Activitat 3

Quin et sembla que és el tema del poema? Explica per què.

La vida és dolor i sofriment.
Gaudir de la joventut abans que sigui massa tard.
Recollir la fruita dels arbres.

Activitat 4

Cita un autor del barroc que escrivís en català i un altre que escrivís en castellà.

LLENGUA I SOCIETAT**Activitat 5**

Digues si són vertaderes o falses les afirmacions següents:

a) El català i el castellà s'escriuen des del segle IX.	V	F
b) El Cantar del Mío Cid és el primer text literari castellà.	V	F
c) El primer text escrit en castellà és el Forum Iudicum.	V	F
d) Les Homilies d'Organyà són un recull de textos religiosos.	V	F
e) Els primers textos castellans es van trobar als monestirs de San Millán i Silos.	V	F

Activitat 6

- a) ¿Qué rey potenció el estudio de diferentes temáticas en lengua castellana?
¿En qué siglo?

- b) ¿Quién y cuando escribió la primera gramática de la lengua castellana?

- c) ¿Qué representó la reconquista en lo que al castellano se refiere?

GRAMÀTICA**Activitat 7**

Llegeix atentament aquest diàleg i després posa els signes de puntuació que hi falten:

PAU: No té família No té ningú

José Luís: Però algú deu tenir

PAU: La meua mare Els meus pares I són a la Xina de vacances

José Luís: Te l'estimaves molt

PAU: No no No gens Vull dir que no Que no la coneixia

José Luís: Què hi fan a la Xina

PAU: Li dèiem padrina per dir alguna cosa però no l'estimàvem No la coneixíem

José Luís: Potser es deia així Padrina

PAU: Li vam llogar la casa i al venir nosaltres li vam dir que marxés

José Luís: Què hi fan a la Xina

PAU: Ningú es diu Padrina Vacances Es deia Maria Han marxat de vacances

Demà se n'anava cap a Extremadura i mira...

(Jordi Sànchez. *Kràmpack*. Institut del Teatre.)

Activitat 8

Redacta un petit diàleg semblant al de l'exercici anterior en el qual hagi d'utilitzar els mateixos signes de puntuació.

Activitat 9

Llegeix en veu alta el monòleg següent i després posa comes i punts i seguit allà on calgui:

LLETJA: Sóc lletja (*pausa*) Es pensen que no ho sé No s'equivoquin amb mi Sé que sóc lletja No poc agraciada ni poc afavorida però molt bona noia ni normaleta tirant a lletgeta ni gens guapa però té un no sé què no Sóc lletja i punt Espantosament fastigosament lletja M'han mirat bé Fixin-se no desviïn la mirada gaudeixin de la contemplació de la meva lletjor en tota la seva esplendor No seran pas els primers que ho faran ja hi estic acostumada Comentin el meu aspecte descriguin-me en veu alta parlin de les meves faccions amb els seus amics facin-me servir per demostrar-se que interessants i que ben plantats i que ben parits i que ben fotuts que estan vostès Es pensen que sóc una paranoica Això és que encara no m'han mirat bé Som al carrer Jo estic sola com sempre Espero l'autobús a la parada Molt a prop hi ha la terrassa d'un cafè Escoltin els joves que estan asseguts en una de les taules

(Sergi Belbel, Jordi Sànchez, Òscar Roig, *Sóc lletja*. Edicions 62)

LÈXIC

Activitat 10

Escriu 5 termes del camp semàntic corresponent a:

- animals aquàtics

- edificis

- verbs de moviment

- gentilicis (paraules que indiquen procedència)
- assignatures
- oficis

Activitat 11

En cada uno de estos 3 textos aparecen algunas palabras que puedes agrupar por pertenecer al mismo campo semántico:

- La comida principal consistía en una especie de potaje, pero más tarde la gente empezó a disfrutar de copiosos banquetes que duraban horas y horas. Las comidas corrientes incluían el pollo frito, el pescado, la carne asada y muchas clases de verduras y frutas. Ninguna comida se consideraba completa sin aceitunas, y el aceite de oliva se usaba para freír. En la cocina romana, la salsa era muy importante y podía contener pimienta, menta, apio, dátiles, miel, vinagre y vino.
- La ciudad de Roma estaba construida a orillas del río Tíber. La ciudad tenía 37 puertas, 8 puentes, 31 avenidas y 424 calles y callejuelas. También tenía 36 arcos de triunfo, columnas honoríficas, obeliscos, estatuas y más de 400 templos.
- Desde que empezó la escuela, no hubo mes en que no cogiera alguna enfermedad. Primero cogió la varicela, más tarde el sarampión. Durante el verano tuvo la tos ferina, que le duró casi dos meses. Y además, catarros, gripes, otitis, y todo lo habido y por haber.

Activitat 12

Escriu paraules de les famílies lèxiques de:

sort _____

parar _____

clar _____

fosc _____

camí _____

flor _____

Activitat 13

Aquí tens una col·lecció de paraules. Agrupa-les primer en camps semàntics i després en famílies lèxiques:

llet, cansalader, fruita, forn, barberia, ferreter, fusteria, fruiteria, perruquer, cansalada, pastís, fusta, ferreteria, carnisseria, vidrier, lleteria, ferro, pastisseria, fuster, carnisser, lleter, carn, pastisser, cansaladeria, forner, vidre, barber, perruqueria, fruiter

Camps semàntics

Famílies lèxiques

Activitat 1

Llegeix el text següent:

En esto, descubrieron treinta o cuarenta molinos de viento que hay en aquel campo, y así como don Quijote los vio, dijo a su escudero:

–La ventura va guiando nuestras cosas mejor de lo que acertáramos a desear; porque ves allí, amigo Sancho Panza, donde se descubren treinta o pocos más desaforados gigantes, con quien pienso hacer batalla y quitarles a todos las vidas, con cuyos despojos comenzaremos a enriquecer, que esta es buena guerra, y es gran servicio de Dios quitar tan mala simiente de sobre la faz de la tierra.

–¿Qué gigantes? –dijo Sancho Panza.

–Aquellos que allí ves –respondió su amo–, de los brazos largos, que los suelen tener algunos de casi dos leguas.

–Mire vuestra merced –respondió Sancho– que aquellos que allí se parecen no son gigantes, sino molinos de viento, y lo que en ellos parecen brazos son las aspas, que, volteadas del viento, hacen andar la piedra del molino.

–Bien parece –respondió don Quijote– que no estás cursado en esto de las aventuras: ellos son gigantes; y si tienes miedo quítate de ahí, y ponte en oración en el espacio que yo voy a entrar con ellos en fiera y desigual batalla.

a) Sabries identificar l'obra a la qual pertany el text?

b) De quin autor és?

c) En quin segle va aparèixer?

d) De què va?

Activitat 2

Creus que la literatura catalana dels segles ^{xvi}, ^{xvii} i ^{xviii} té la mateixa importància que havia tingut la literatura medieval? Per què?

Activitat 3

Passa el mateix amb la literatura castellana?

Activitat 4

En quin moment és més important el teatre castellà? Quins són els autors més importants?

Activitat 5

Explica breument les característiques dels següents moviments: Renaixement, barroc i neoclassicisme. Cita alguns autors catalans i castellans de cadascun.

Activitat 6

¿Sabrías decir como han evolucionado al castellano las siguientes palabras latinas?

rota: paucu: pace: hortu:
tempu: bona: melior:

Activitat 7

¿Cuáles son los tres factores que determinan la conversión del castellano en lengua de cultura?

Activitat 8

¿Sabrías dibujar en un mapa la expansión aproximada del castellano medieval?

Activitat 9

Puntua aquest text amb els punts suspensius i els signes d'interrogació adients.

LLETJA (*sense deixar de llegir*): Pots continuar mirant, eh T'has quedat parat, oi

POL: Eh La veritat és que no.

LLETJA: De la meua cara dic Diques, digues: com sóc

POL: Eh No nono ho sé. No ho he pensat

LLETJA: Que no ho has pensat Va, vinga, com sóc

POL: Però què faig T'ho dic així

LLETJA: Tranquil, de veritat, digues, digues, com sóc

POL: Dona, no ho sé, dir-ho així, no es fa mai

LLETJA: Vinga, que te'n mors de ganes Com sóc

POL: Bé, ja que m'ho demanes, jo Per mi Jo et trobo lletja

LLETJA: És que ho sóc

Activitat 10

Quin són els signes de puntuació que més sovintegen en els textos que pertanyen al gènere dramàtic?

Activitat 11

Puntua adequadament aquest monòleg del personatge d'Arist amb tots els signes que hi faltin:

No em feu riure Si ella en tot us desafia
només en té la culpa la vostra covardia
El seu poder es basa en la vostra feblesa
la seva autoritat és de vós que l'ha presa

En fi si heu consentit que decideixi ella
 no és gens estrany que us meni pel nas com un titella
 Que potser no podeu essent l'amo de la casa
 resoldre-us a ser un home i a deixar de fer l'ase
 fent que la vostra dona s'avingui al que maneu

(Molière. *Les dones sàvies*. Institut del Teatre)

Activitat 12

Aquí tens unes sèries de paraules. Diques si les paraules de cadascuna de les sèries formen part d'un camp semàntic (en aquest cas posa-hi un nom que el defineixi) o si formen part d'una família lèxica.

sofà, taula, cadira, llibreria, armari, llit, vitrina

llunyà, allunyat, lluny, allunyarem

disc, roda, anell, pilota, síndria

llapis, bolígraf, ploma, retolador, guix

aigua, paraigua, paraigüer, aiguat

faldilla, pantaló, mitjó, vestit de bany, samarreta

terra, terrassa, terrat, enterrar, soterrar, subterrani

PER APRENDRE**Activitat 1**

Per ordre cronològic: el Renaixement (s. xvi), el barroc (s. xvii) i el neoclassicisme, dins de la Il·lustració (s. xviii).

Activitat 2

L'autor del poema és Garcilaso de la Vega, que pertany al moviment del Renaixement.

Activitat 3

El tema del poema és gaudir de la joventut abans no sigui massa tard. Fixa't en els versos Coged de vuestra alegre primavera / el dulce fruto antes que el tiempo airado / cubra de nieve la hermosa cumbre. Aquest fragment convida a gaudir de la joventut abans no sigui massa tard i ens arribi la vellesa.

Activitat 4

En català: Francesc Vicent Garcia (el Rector de Vallfogona), Francesc Fontanella.

En castellà: Luis de Góngora, Francisco de Quevedo, Lope de Vega, Calderón de la Barca (e incluso Miguel de Cervantes, que escribe a caballo entre el Renacimiento y el barroco).

LLENGUA I SOCIETAT**Activitat 5**

a) F b) V c) F d) V e) V

Activitat 6

- a) Alfonso X el Sabio en el siglo XIII.
- b) Antonio de Nebrija a finales del siglo XV.
- c) Su expansión por los territorios del sur de la península dominados por los árabes.

GRAMÀTICA**Activitat 7**

PAU: No té família. No té ningú.

José Luís: Però algú deu tenir.

PAU: La meua mare. Els meus pares. I són a la Xina de vacances.

José Luís: Te l'estimaves molt?

PAU: No, no. No gens. Vull dir que no. Que no la coneixia.

José Luís: Què hi fan, a la Xina?

PAU: Li dèiem padrina per dir alguna cosa, però no l'estimàvem. No la coneixíem.

José Luís: Potser es deia així, Padrina.

PAU: Li vam llogar la casa i, al venir nosaltres, li vam dir que marxés.

José Luís: Què hi fan, a la Xina?

PAU: Ningú es diu Padrina. Vacances. Es deia Maria. Han marxat de vacances. Demà se n'anava cap a Extremadura i mira...

Activitat 8

Exercici obert.

Activitat 9

LLETJA: Sóc lletja. (*Pausa*). Es pensen que no ho sé? No s'equivoquin amb mi. Sé que sóc lletja. No poc agraciada, ni poc afavorida però molt bona noia, ni normaleta tirant a lletgeta, ni gens guapa però té un no sé què, no. Sóc lletja i punt. Espantosament, fastigosament lletja. M'han mirat bé? Fixin-se, no desviïn la mirada, gaudeixin de la contemplació de la meva lletjor en tota la seva esplendor. No seran pas els primers que ho faran, ja hi estic acostumada. Comentin el meu aspecte, descriguin-me en veu alta, parlin de les meves faccions amb els seus amics, facin-me servir per demostrar-se que interessants i que ben plantats i que ben parits i que ben fotuts que estan vostès. Es pensen que sóc una paranoica? Això és que encara no m'han mirat bé. Som al carrer. Jo estic sola, com sempre. Espero l'autobús a la parada. Molt a prop, hi ha la terrassa d'un cafè. Escoltin els joves que estan asseguts en una de les taules.

LÈXIC

Activitat 10

Es poden escriure diferents paraules en cadascun dels camps semàntics. Aquí en tens unes quantes:

- animals aquàtics —————▶ sardina, dofí, balena, tauró, llagosta, gamba, pop, medusa...
- edificis —————▶ catedral, arc de triomf, casa, gratacel, biblioteca, torre...
- verbs de moviment —————▶ caminar, saltar, circular, navegar, volar...
- gentilicis —————▶ lleidatà, tarragoní, anglès, català, castellà, barceloní, gironí...

- assignatures —————> llengua, matemàtiques, socials, naturals, dibuix, música...
- oficis —————> llenyataire, bomber, economista, professor, informàtic, pagès...

Activitat 11

A. La comida principal consistía en una especie de **potaje**, pero más tarde la gente empezó a disfrutar de copiosos banquetes que duraban horas y horas. Las comidas corrientes incluían el **pollo** frito, el **pescado**, la **carne** asada y muchas clases de **verduras** y **frutas**. Ninguna comida se consideraba completa sin **aceitunas**, y el **aceite** de **oliva** se usaba para freír. En la cocina romana, la salsa era muy importante y podía contener **pimienta**, **menta**, **apio**, **dátiles**, **miel**, **vinagre** y **vino**.

- Están marcades las palabras del campo semántico de alimentos y bebidas.

B. La **ciudad** de Roma estaba construida a orillas del río Tíber. La ciudad tenía 37 **puertas**, 8 **puentes**, 31 **avenidas** y 424 **calles** y **callejuelas**. También tenía 36 **arcos de triunfo**, **columnas honoríficas**, **obeliscos**, **estatuas** y más de 400 **templos**.

- Aparecen marcadas las palabras que pertenecen al campo semántico de elementos de la arquitectura y la construcción. Otro campo semántico posible sería el de los numerales, en el que podríamos incluir: 37, 8, 31, 424, 36, 400.

C. Desde que empezó la escuela, no hubo mes en que no cogiera alguna enfermedad. Primero cogió la **varicela**, más tarde el **sarampión**. Durante el verano tuvo la **tos ferina**, que le duró casi dos meses. Y además, **catarros**, **gripes**, **otitis**, y todo lo habido y por haber.

- El campo semántico de las enfermedades contiene los siguientes elementos: varicela, sarampión, tos ferina, catarros, gripes, otitis.

Activitat 12

sort	sorteig, sortejar, dissort, sortós...
parar	parada, paradeta, desparar, aparador...
clar	aclarir, claror, claredat, clariana, clarejar...
fosc	fosca, enfosquir, foscó...
camí	caminador, caminant, caminada, encaminat, desencaminar...
flor	floreta, florir, floristeria, floració, aflorar...

Activitat 13

Camps semàntics

Aliments: Llet, fruita, pastís, cansalada, carn.

Botigues: Forn, barberia, fusteria, fruiteria, ferreteria, carnisseria, lleteria, pastisseria, cansaladeria, perruqueria.

Oficis: Cansalader, ferreter, perruquer, vidrier, fuster, carnisser, lleter, pastisser, forner, barber, fruiter.

Elements de la construcció: Fusta, ferro, vidre.

Famílies lèxiques

llet, lleteria, lleter

cansalada, cansalader, cansaladeria

fruita, fruiteria, fruiter

forn, forner

barberia, barber

ferreter, ferreteria, ferro

fusteria, fusta, fuster

perruquer, perruqueria

pastís, pastisseria, pastisser

vidrier, vidre

carnisseria, carnisser, carn

Activitat 1

Aquest fragment és extret de l'obra *Don Quijote de la Mancha*, escrita per Miguel de Cervantes a cavall entre el Renaixement i el Barroc. Es va publicar a principis del segle XVII (1605). El *Quijote* és una paròdia de les novel·les de cavalleries, que estaven de moda quan Cervantes era jove. Explica la història d'un home que, de tant llegir aquest tipus de literatura, acaba pensant que ell mateix és un cavaller i, amb el nom de *Don Quijote*, surt a la recerca d'aventures. La novel·la és un retrat de la societat del moment, en què hi ha una barreja d'elements còmics i dramàtics protagonitzats per *Don Quijote* i el seu escuder *Sancho Panza*.

Activitat 2

No, la literatura catalana dels segles XVI, XVII i XVIII perd la força que havia tingut durant tota l'edat mitjana a causa de diferents raons socials i polítiques. Un motiu important és la introducció del castellà a la cort, que va fer que molts autors catalans escrivissin en aquesta llengua.

Activitat 3

No, de fet, els segles XVI i XVII són els considerats com a segles d'or de la literatura castellana, ja que la literatura escrita en aquesta llengua és abundant i de gran qualitat. A més, en aquests segles es troba la novel·la més important de la literatura castellana: *Don Quijote de la Mancha*.

Activitat 4

En el barroc. Els autors més importants són Lope de Vega i Calderón de la Barca.

Activitat 5

Renaixement: Moviment cultural i literari del segle XVI que es contraposa a la literatura medieval. Té una gran importància la cultura grecollatina. L'ésser humà passa a ser el centre de totes les coses i s'abandona la idea que Déu és el centre de tot. Els temes propis d'aquest moment són la natura i l'amor. S'hi introdueixen formes noves, provinents de la poesia italiana. Són autors d'aquest moment Cristòfor Despuig i Pere Serafí (en català), i Joan Boscà, Garcilaso de la Vega, san Juan de la Cruz, santa Teresa de Jesús i fray Luis de León (en castellà).

Barroc: Moviment cultural i literari del segle XVII que es contraposa al Renaixement. És una època de pessimisme i desengany. La forma té molta importància, sovint per sobre del contingut. Són autors d'aquest moment el Rector de Valfogona i Francesc de Fontanella (en català), i Góngora, Francisco de Quevedo, Lope de Vega, Calderón de la Barca i Miguel de Cervantes (en castellà).

Neoclassicisme: Moviment literari dintre de la Il·lustració (s. XVIII) que es caracteritza per l'ús de la raó i de la ciència enfront de la fe. Per això els gèneres més utilitzats són l'assaig i el gènere epistolar. Dins aquest moviment escriuen en català Joan Ramis i Ramis, i el baró de Maldà; en castellà, Gaspar Melchor de Jovellanos, José Cadalso i Leandro Fernández de Moratín.

Activitat 6

rota: rueda paucu: poco pace: paz hortu: huerto
tempu: tiempo bona: buena melior: mejor

Activitat 7

1º. La postura del rey Alfonso X el Sabio que encargó traducciones de diferentes temas al castellano. 2º. El uso del castellano por parte de grandes autores literarios como Gonzalo de Berceo o el Arcipreste de Hita. 3º. La introducción del humanismo y estudios como la Gramática castellana de Antonio de Nebrija.

Activitat 8

Observa el mapa que apareix en la unitat.

Activitat 9

LLETJA: (*sense deixar de llegir*): Pots continuar mirant, eh? T'has quedat parat, oi?

POL: Eh? La veritat és que... no.

LLETJA: De la meua cara, dic. Diques, digues: com sóc?

POL: Eh? No... no... no ho sé. No ho he pensat...

LLETJA: Que no ho has pensat? Va, vinga, com sóc.

POL: Però què faig? T'ho dic així...?

LLETJA: Tranquil, de veritat, digues, digues, com sóc?

POL: Dona, no ho sé, dir-ho així, no es fa mai.

LLETJA: Vinga, que te'n mors de ganes. Com sóc?

POL: Bé, ja que m'ho demanes, jo... Per mi... Jo et trobo lletja.

LLETJA: És que ho sóc.

Activitat 10

Tal com hem vist, els diàlegs serveixen per definir els personatges de l'obra (el caràcter, la vivacitat, els sentiments) i, al mateix temps, confereixen mobilitat i vida a l'acció teatral.

En tots els exemples que hem vist hi abunden les frases inacabades (els punts suspensius), les pauses (el punt, la coma...), les exclamacions i les interrogacions, pròpies de la llengua parlada.

D'altra banda, les acotacions constitueixen una mena de notes explicatives que fan referència a la disposició de l'escena, a la localització de l'acció i al temps en què aquesta transcorre, com també als personatges que intervenen en l'escenificació de l'obra. Fixa't que les acotacions s'escriuen en cursiva i entre parèntesis.

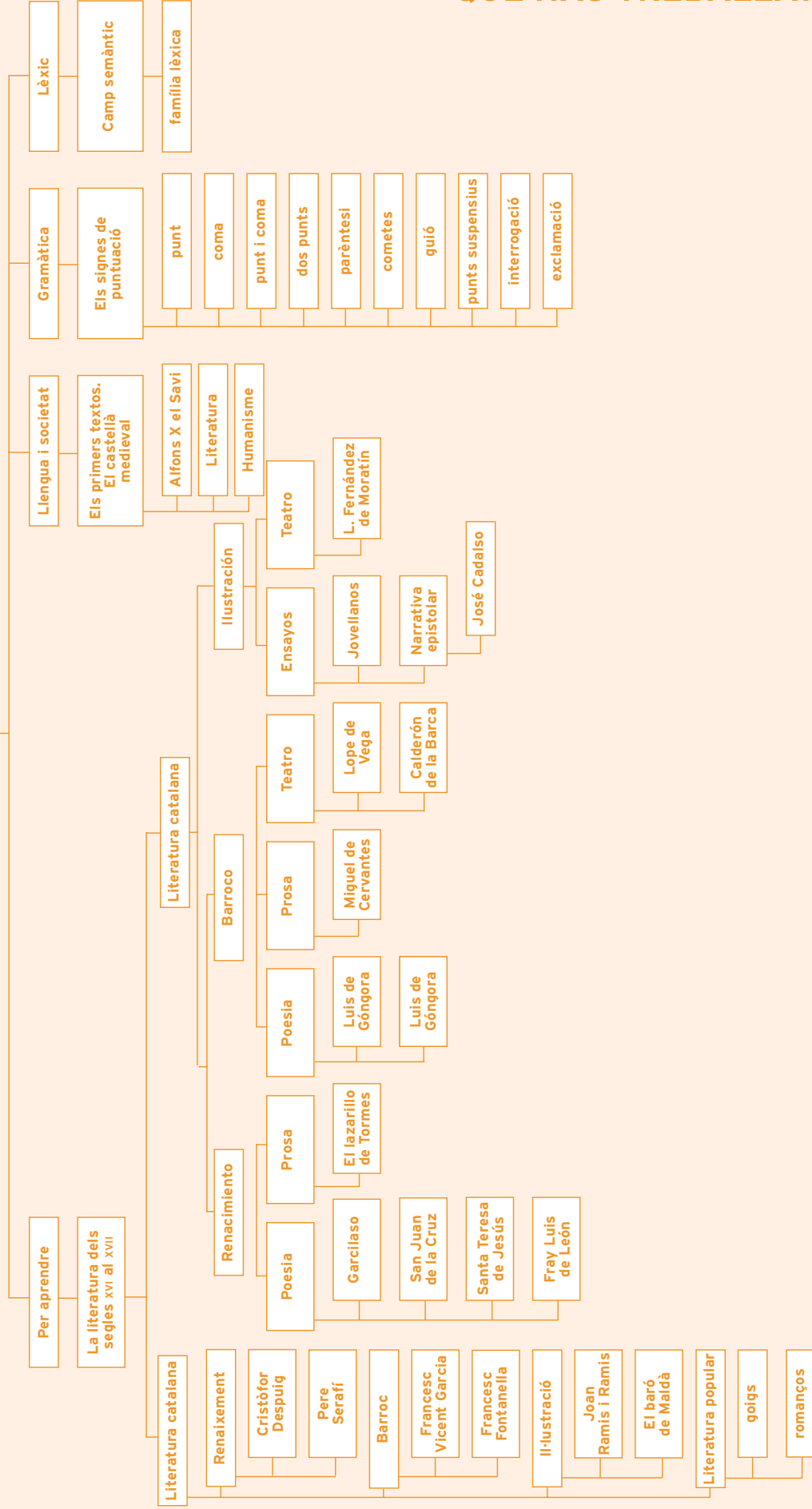
Activitat 11

No em feu riure! Si ella en tot us desafia,
 només en té la culpa la vostra covardia.
 El seu poder es basa en la vostra feblesa:
 la seva autoritat, és de vós que l'ha presa!
 En fi, si heu consentit que decideixi ella,
 no és gens estrany que us meni pel nas com un titella.
 Que potser no podeu, essent l'amo de la casa,
 resoldre-us a ser un home, i a deixar de fer l'ase,
 fent que la vostra dona s'avingui al que maneu?

Activitat 12

- sofà, taula, cadira, llibreria, armari, llit, vitrina —> camp semàntic: mobles
- llunyà, allunyat, lluny, allunyarem —> família lèxica
- disc, roda, anell, pilota, síndria —> camp semàntic: objectes rodons
- llapis, bolígraf, ploma, retolador, guix —> camp semàntic: estris per escriure
- aigua, paraigua, paraigüer, aiguat —> família lèxica
- faldilla, pantaló, mitjó, vestit de bany, samarreta —> camp semàntic: peces de roba
- terra, terrassa, terrat, enterrar, soterrar, subterrani —> família lèxica

UN TOMB PER LA LITERATURA

QUÈ HAS TREBALLAT?

com ho porto?

Què he après i què em falta?

Ara que ja has arribat al final de la unitat només et queda comprovar què has après i adonar-te, si és el cas, d'allò que et queda per aprendre.

Omple la graella següent amb Sí / No / A mitges:

Quadre d'autoavaluació

He après a...	Activitats d'aprenentatge	Activitats d'avaluació	Sí / No / A mitges
Tenir una visió general del tipus de literatura que es feia entre els segles ^{xvi} i ^{xviii} .	1, 2, 3, 4	1, 2, 3, 4, 5	
Llegir i comprendre el significat d'algunes obres literàries dels segles ^{xvi} al ^{xviii} .	2, 3	1	
Conèixer els primers textos en castellà.	5		
Conèixer la transformació de la llengua castellana medieval.	6	6, 7, 8	
Recordar els usos dels signes de puntuació per millorar l'expressió oral i escrita.	7, 8, 9	9, 10, 11	
Reconèixer camps lèxics i famílies lèxiques.	10, 11, 12, 13	12	

Mòdul comú

Teatre

Àmbit de la Comunicació

8

9 788439 359098

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família
Direcció General de Formació d'Adults

